

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องศึกษาสมรรถนะการสอนของพระสอนศีลธรรมตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต ๒ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากพระไตรปิฎก เอกสาร ตำรา และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรม ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสมรรถนะ
- ๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน
- ๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน
- ๒.๔ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรม
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวข้องกับสมรรถนะ

แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะหรือขีดความสามารถในการทำงาน (Competency) เกิดขึ้นในช่วงต้นของศตวรรษที่ ๑๙๗๐ โดยนักวิชาการชื่อ David McClelland ซึ่งได้ทำการศึกษาวิจัยว่า ทำไมบุคลากรที่ทำงานได้ตำแหน่งเดียวกัน จึงมีผลงานที่แตกต่างกัน McClelland จึงทำการศึกษาวิจัย โดยแยกบุคลากรที่มีผลการปฏิบัติงานดีออกจากบุคลากรที่มีผลการปฏิบัติงานพอใช้ แล้วจึงศึกษาว่าบุคลากรทั้ง ๒ กลุ่ม มีผลการทำงานที่แตกต่างกันอย่างไร ผลการศึกษาทำให้สรุปได้ว่า บุคลากรที่มีผลการปฏิบัติงานดี จะมีสิ่งที่เรียกว่า สมรรถนะ (Competency)^๑ และในปี ค.ศ.๑๙๗๓ McClelland ได้เขียนบทความวิชาการเรื่อง “Testing for Competence rather than Intelligence” ซึ่งถือเป็นจุดกำเนิดแนวคิดเรื่องสมรรถนะ ที่สามารถอธิบายบุคลิกลักษณะของคนว่าเปรียบเสมือนกับภูเขาน้ำแข็ง (Iceberg) ที่ลอยอยู่ในน้ำ โดยมีส่วนหนึ่งที่เป็นส่วนน้อยลอยในอยู่เหนือน้ำ ซึ่งสามารถสังเกตและวัดได้ง่าย ได้แก่ ความรู้สาขาต่างๆ ที่ได้เรียนมา (Knowledge) และส่วนของทักษะ ได้แก่ ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญพิเศษด้านต่างๆ (Skill) สำหรับส่วนของภูเขาน้ำแข็งที่จมอยู่ใต้น้ำ ซึ่งเป็นส่วนที่มีปริมาณมากกว่านั้น เป็นส่วนที่ไม่อาจสังเกตได้ชัดเจนและวัดได้ยากกว่า และเป็นส่วนที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลมากกว่า ได้แก่ บทบาทที่แสดงออกต่อสังคม (Social Role) ภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อตนเอง (Self Image) คุณลักษณะส่วนบุคคล (Trait) และแรงจูงใจ (Motive) ส่วนที่อยู่เหนือน้ำเป็นส่วนที่มีความสำคัญกับเขาวัวปัญญาของบุคคล ซึ่งการที่บุคคลมีความฉลาด สามารถเรียนรู้ องค์ความรู้ต่างๆ และทักษะได้นั้น ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้มีผลการปฏิบัติงานที่โดดเด่น จึงจำเป็นต้อง

---

^๑ จีระประภา อัครบวร สร้างคนสร้างผลงาน. (กรุงเทพฯ, ก.พลพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๕๘.

มีแรงผลักดันเบื้องต้น คุณลักษณะส่วนบุคคล ภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อตนเอง และบทบาทที่แสดงออกต่อสังคมอย่างเหมาะสมด้วย จึงจะทำให้บุคคลกลายเป็นผู้ที่มีผลงานโดดเด่นได้^๒

๒.๑.๑ ความหมายของสมรรถนะ

คำว่า “สมรรถนะ” ภาษาอังกฤษใช้คำว่า (Competency) มักถูกนิยามให้คำจำกัดความและความหมายแตกต่างกันออกไป ตามความเข้าใจของนักวิชาการหลายท่าน ดังนี้

อรรถศักดิ์ คงคาสวัสดิ์ ได้ให้ความหมายของสมรรถนะ (Competency) สรุปได้ดังนี้คือ ทักษะ สมรรถนะ ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ แรงจูงใจ หรือคุณลักษณะที่เหมาะสมของบุคคล ที่จะสามารถปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จได้^๓

ปิยะชัย จันทรวงศ์ไพศาล ได้กำหนดคำนิยามของคำว่า สมรรถนะ (Competency) ไว้ว่า หมายถึง ทักษะ ความรู้ และความสามารถหรือพฤติกรรม (Skill Knowledge and Attribute) ของบุคลากรที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานเพื่อให้มั่นใจว่า สามารถทำงานจนบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของงานนั้น^๔

นิสตากร เวชยานนท์ ได้ให้แนวคิดในภาพรวมของสมรรถนะ (Competency) หมายถึง ความสามารถที่จะทำงาน มีความเพียงพอ ในการดำรงอยู่ในอำนาจ ซึ่งนำไปใช้ใน ๒ นัยยะ คือ

๑. เป็นความสามารถของบุคคลที่ถูกนำมาใช้ในการทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับด้วยความสามารถ

๒. เป็นกลุ่ม (Set) ของพฤติกรรมของบุคคลที่ถูกนำมาใช้ในการทำงานตามหน้าที่ ที่ได้รับด้วยความสามารถ^๕

ปราชญา กล้าผจญ และพอลดา บุตรสุทธีวงศ์ ได้ให้ความหมายของสมรรถนะ (Competency) หมายถึง คุณลักษณะที่เป็นพื้นฐานของปัจเจกบุคคลที่มีส่วนของการทำนายผลการปฏิบัติงานที่ดี หรือตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ใน การ ชัดความสามารถดังกล่าวประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ การรับรู้ตนเอง บทบาททางสังคมและแรงจูงใจในการประเมินขีดความสามารถ มุ่งประเมินเพื่อให้ได้ทราบว่า จะต้องทำอะไรที่จะให้กับพนักงานบรรลุ KPI (Key Performance Indicators) ได้ และมีการปรับตัวชีวิตที่เหมาะสมกับความสามารถของพนักงาน^๖

ชัชวาลิต สรวารี ได้ให้ความหมายของสมรรถนะ หมายถึง คุณลักษณะของงานหรือคุณสมบัติพึงประสงค์ของงาน แบ่งออกได้ ๒ ส่วน คือ สมรรถนะ (Competency) ที่งานต้องการ

^๒ ชูชัย สมิทธิไกร: การสรรหาคัดเลือกและการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร : (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๙.

^๓ อรรถศักดิ์ คงคาสวัสดิ์ : Competency ภาวะปฏิบัติเขาทำกันอย่างไร, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ส.ส.ท., ๒๕๔๙), หน้า ๑๓.

^๔ ปิยะชัย จันทรวงศ์ไพศาล : การค้นหาและวิเคราะห์เจาะลึก Competency ภาวะปฏิบัติ, (โรงพิมพ์ เอชอาร์เซ็นเตอร์, ๒๕๔๙), หน้า ๒.

^๕ นิสตากร เวชยานนท์: Competency Based Approach, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กราฟฟิก ซิสเต็มส์, ๒๕๔๙), หน้า ๓๓-๓๕.

^๖ ปราชญา กล้าผจญและพอลดา บุตรสุทธีวงศ์, การบริหารทรัพยากรมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘๗-๑๘๘.

และสมรรถนะ (Competency) ที่มีอยู่ในตัวคน ซึ่งเน้นการให้ความสำคัญกับทักษะ (Skill) และความรู้ (Knowledge) รวมถึงลักษณะที่สามารถเห็นได้ภายนอก มากำหนดเป็นหัวใจของสมรรถนะ (Competency) ในองค์กรประสบความสำเร็จซึ่งได้แก่

๑. Social Role คือ บทบาททางสังคม ซึ่งแสดงออกตามค่านิยม หรือ Value ที่คนๆ นั้นมี (คือที่สิ่งทีคนๆนั้นคิดว่าสำคัญมาจากประสบการณ์ สิ่งแวดล้อม การเรียนรู้)

๒. Self Image คือ ภาพที่คนๆนั้นมองตัวเอง

๓. Traits/Personality คือ บุคลิกภาพและตัวตนที่แท้จริงของคนๆ นั้น

๔. Motive คือ แรงจูงใจที่ผลักดันให้คนมีพฤติกรรมในแบบที่คนๆ เป็นอยู่^๗

दनัย เทียนพุด ได้สรุปรูปแบบความสามารถที่ใช้ในธุรกิจดังนี้ สมรรถนะ(Competency) คือ การบูรณาการความรู้ ทักษะ ทศนคติ และคุณลักษณะส่วนบุคคล (Personal Attributes) มาใช้ได้ดีในบทบาทนั้นๆ จนกระทั่งเกิดผลงานที่มีคุณค่าสูงสุด (Superior Performance) หรือมีประสิทธิภาพมากที่สุด

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า สมรรถนะ หมายถึง ความรู้ ทักษะ ที่เกิดจากการปฏิบัติงานของบุคคลในคุณลักษณะที่เป็นพื้นฐานส่วนตัว ที่มีอยู่ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในงานตามขีดความสามารถของบุคคลนั้นๆ

ในส่วนของนักวิชาการต่างประเทศ ให้ความหมายของสมรรถนะ(Competency) สรุปได้ดังนี้ว่า

บอยทซิส (Boyatzis) ได้ให้ความหมายสมรรถนะ (Competency) หมายถึง คุณลักษณะที่มีผลต่อประสิทธิผลของผลงานที่เหนือกว่า (Superior work) เขาเชื่อว่า การพัฒนาของสมรรถนะแสดงให้เห็นว่ายังมีความแตกต่างของระดับสมรรถนะอยู่ จากระดับสมรรถนะที่จำกัด ไปสู่ระดับผลงานที่เหนือกว่า เป็นการเห็นด้วยกับแนวคิดที่เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์^๘

สเปนเซอร์ และ สเปนเซอร์ (Spencer & Spencer) ได้สนับสนุนการเชื่อมโยงระหว่างสมรรถนะกับผลงานที่เหนือกว่า เป็นการพิจารณาถึงคุณลักษณะของคนแต่ละคน ลักษณะของพฤติกรรมและทักษะที่สำคัญ^๙

เดล และ เฮส (Dale & Hes) ได้กล่าวถึงสมรรถนะว่า เป็นการค้นหาสิ่งที่ทำให้เกิดการปฏิบัติงานที่ดีเลิศ (Excellence) หรือการปฏิบัติงานที่เหนือกว่า (Superior performance) เช่น ความสามารถในด้านอาชีพ หมายถึง ความสามารถในการทำกิจกรรมต่างๆ ในสายอาชีพ (Occupation Competence) เพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานเป็นไปตามมาตรฐานที่ถูกคาดหวังไว้ ซึ่งมาตรฐานในที่นี้ประกอบไปด้วย องค์ประกอบของความสามารถ (Element of Competence)

^๗ ชัชวาลิต สรวารี, การบริหารคนกับองค์กร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๖๐-๑๖๕.

^๘ Boyatzis.R.E.: *The Competent Manager*, (New York, Wiley & Son, 1982,) Page 58.

^๙ Spencer.M.L. & Spencer .M.S., *Competency at Work : Models for Superior Performance*, (1993), page 11.

รวมถึงเกณฑ์การปฏิบัติงาน (Performance Criteria) และคำอธิบายของขอบเขตงาน (Range Statement) ขอบเขตงาน (Range Statement)^{๑๐}

โอฮาแกน (O'Hagan) ได้สรุปว่า สมรรถนะ เป็นแนวคิดที่คนสามารถถ่ายทอด ถ่ายเท หรือ เคลื่อนย้าย ทักษะและความรู้ไปสู่สถานการณ์ใหม่ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน ซึ่งแนวคิดดังกล่าวมีอยู่ทั่วไปภายในองค์กร การวางแผนงาน การเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ตลอดจนมีกิจกรรมที่ไม่ใช่งานประจำทั่วไป นอกจากนี้ ยังรวมถึงคุณภาพของควมมีประสิทธิภาพของบุคคลในสถานที่ทำงาน โดยทั่วไปจะกล่าวถึง ความรู้ ทักษะ ค่านิยม ซึ่งเป็นเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการฝึกอบรมและพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้และทักษะจะเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด และสามารถฝึกอบรมพัฒนาง่ายกว่าการสร้างหรือปลูกฝังค่านิยม อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่า ค่านิยมหรือทัศนคติ จะทำการปลูกฝังหรือสร้างขึ้นได้ยากกว่าการฝึกอบรม ความรู้และทักษะ แต่ทั้งหมดก็เป็นพื้นฐานของการเพิ่มพูนและพัฒนาสมรรถนะ^{๑๑}

กรีน (Green) ได้ให้ความหมายของสมรรถนะซึ่งสอดคล้องกับ โบย์ทซีส (Boyatzis) ว่า สมรรถนะหมายถึง องค์ประกอบของผลการปฏิบัติงาน ซึ่งมีความสำคัญกับกลุ่มของผลลัพธ์ในชีวิต (Life Outcomes) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า สมรรถนะหมายถึงพฤติกรรมที่เชื่อมโยงกับความสำเร็จ เป็นคุณลักษณะส่วนบุคคลที่สามารถวัดได้ หรือพิจารณาได้ว่า แสดงถึงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างผลงานที่มีประสิทธิภาพกับไม่มีประสิทธิภาพ^{๑๒}

สมรรถนะของชาวต่างชาติกล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า สมรรถนะ หมายถึง ความสามารถ หรือคุณลักษณะของบุคคลจะแสดงออกเป็นวิธีคิด หรือพฤติกรรมในการปฏิบัติหน้าที่ที่จะส่งผลต่อการปฏิบัติงาน ในแต่ละบุคคล จนถึงพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดความสำเร็จตามมาตรฐาน หรือสูงกว่ามาตรฐานที่องค์กรนั้นๆ ได้กำหนดเอาไว้

David Mc Clelland สมรรถนะ Competency คือ บุคลิกลักษณะที่ซ่อนอยู่ภายในปัจเจกบุคคล ซึ่งสามารถผลักดันให้ปัจเจกบุคคลนั้นสร้างผล การปฏิบัติงานที่ดีหรือตามเกณฑ์ที่กำหนดในงานที่ตนรับผิดชอบ

Scott Parry สมรรถนะ คือ องค์ประกอบ (Cluster) ของความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และทัศนคติ (Attitudes) ของปัจเจกบุคคล ที่มีอิทธิพลอย่างมาก ต่อผลสัมฤทธิ์ของ การทำงานของบุคคลนั้นๆ เป็นบทบาทหรือ ความรับผิดชอบซึ่งสัมพันธ์กับผลงานและสามารถวัดค่าเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน และสามารถพัฒนาได้โดยการฝึกอบรม

^{๑๐} Dales.M. : & Hes.K., **Creating Training Miracles, Sydney**, (Prentice Hall, 1995), Page 80.

^{๑๑} O'Hagan., **Competence in Social Work Practice**, A Practice Guide for Professionals, London, Jessica Kingley, 1996, Page 4-5.

^{๑๒} Green.P.C., **Building Robust Competencies, New Jersey**, (Prentice Hall, 1999), Page 32-33.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน สมรรถนะ คือ กลุ่มของความรู้ความสามารถ ทักษะ ตลอดจนทัศนคติที่จำเป็น ในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล คุณลักษณะ ของบุคคลที่มีผลต่อพฤติกรรมและผลของการปฏิบัติงาน ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้ ส่วนหนึ่งประกอบขึ้น จากทักษะความรู้ ความสามารถ ทัศนคติ บุคลิกภาพ ค่านิยมของบุคคล หรือพฤติกรรม ของผู้ที่มีผล การปฏิบัติงานยอดเยี่ยมในงานหนึ่ง ๆ

Hay Group สมรรถนะ คือ ชุดของแบบแผนพฤติกรรมความสามารถ (และคุณลักษณะ) ที่ผู้ปฏิบัติงานควรมีใน การปฏิบัติหน้าที่ ให้ประสบผลสำเร็จ สำหรับนำมาใช้ในการบริหารทรัพยากร บุคคล การบริหารงานและการพัฒนาองค์กร เพื่อให้สมาชิกขององค์กรได้พัฒนาตนเอง เพื่อให้ ปฏิบัติงานในปัจจุบัน และอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพตามท้องที่ความต้องการ

วัฒนา พัฒนพงศ์ สมรรถนะ คือ ระดับของความสามารถในการปรับใช้กระบวนการทัศน์ (Paradigm) ทัศนคติ พฤติกรรม ความรู้ และทักษะเพื่อการปฏิบัติงานให้เกิดคุณภาพ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงสุด ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลในองค์กร

ณรงค์วิทย์ แสงทอง สมรรถนะ คือ ความสามารถหรือสมรรถนะของผู้ดำรงตำแหน่งงานที่ งานนั้น ๆ ต้องการ คำว่า Competency นี้ไม่ได้หมายถึงเฉพาะ พฤติกรรมแต่ละมองลึกไปถึงความ เชื่อทัศนคติ อุปนิสัยส่วนลึกของตนด้วย

จักรศักดิ์ หาญณรงค์ สมรรถนะ คือ สิ่งซึ่งแสดงคุณลักษณะ และคุณสมบัติของบุคคล รวมถึงความรู้ทักษะ และพฤติกรรม ที่แสดงออกมา ซึ่งทำให้บรรลุผลสำเร็จ ในการปฏิบัติงาน ที่มี คุณภาพ และประสิทธิภาพสูง กว่ามาตรฐานทั่วไป

บริษัทปูนซีเมนต์ไทย ให้ความหมายของสมรรถนะ คือ คุณลักษณะความสามารถที่องค์กร ต้องการ ให้พนักงานมีซึ่งความสามารถ ดังกล่าว ทำให้พนักงานสามารถปฏิบัติงาน ในความ รับผิดชอบได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ทั้งเป็นการสนับสนุนเป้าหมายโดยรวมของ องค์กรอีกด้วย

สุทัศน์ นามูลสุขสันต์ ให้ความหมายสมรรถนะ คือ คุณลักษณะทั้งในด้านทักษะความรู้และ พฤติกรรมของบุคคล ซึ่งจำเป็นต่อ การปฏิบัติงาน ใน ตำแหน่งหนึ่ง ๆ ให้ประสบผลสำเร็จ

จากที่กล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่า สมรรถนะ Competency คือ ความรู้ ทักษะ และพฤติ นิสัยที่จำเป็นต่อ การทำงานของบุคคล ให้ประสบผลสำเร็จสูง กว่ามาตรฐานทั่วไป ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบหลัก ๓ ประการดังนี้

๑. ความรู้ (Knowledge) คือสิ่งที่องค์กรต้องการให้ “รู้” เช่นความรู้ความเข้าใจใน กฎหมายปกครอง

๒. ทักษะ (Skill) คือสิ่งที่องค์กรต้องการให้ “ทำ” เช่นทักษะด้าน ICT ทักษะด้าน เทคโนโลยีการบริหารสมัยใหม่ เป็นสิ่งที่ต้องผ่าน การเรียนรู้ และฝึกฝนเป็นประจำจนเกิดเป็นความ ขำนาญในการใช้งาน

๓. พฤตินิสัยที่พึงปรารถนา (Attiributes) คือสิ่งที่องค์กรต้องการให้ “เป็น” เช่น ความใฝ่รู้ ความซื่อสัตย์ ความรักในองค์กร และความมุ่งมั่นในความสำเร็จ สิ่งเหล่านี้จะอยู่ลึกลงไปจิตใจ ต้อง ปลุกฝังสร้างยากกว่าความรู้และทักษะ แต่ถ้าหากมีอยู่แล้ว จะเป็นพลังผลักดันให้คนมีพฤติกรรมที่ องค์กรต้องการ

๒.๑.๒ องค์ประกอบของสมรรถนะ

องค์ประกอบของแต่ละสมรรถนะ

สเปนเซอร์ และ สเปนเซอร์ (Spencer & Spencer) เสนอแนวคิดว่าการนำสมรรถนะมากำหนดเป็นระดับสมรรถนะเพื่อใช้วัดความสามารถในการปฏิบัติงานของบุคคลนั้น มีองค์ประกอบ ๓ ประการ ดังนี้

๑. กลุ่มของสมรรถนะ (Competency Cluster) เป็นกลุ่มสมรรถนะที่จัดตามความต้องการเพื่อวิเคราะห์จำแนกระดับพฤติกรรมระหว่างผู้ที่เข้าทำงานอย่างลึกซึ้งกับผู้เข้าทำงานเพียงผิวเผิน โดยกลุ่มหนึ่งจะประกอบด้วย ๑ สมรรถนะหรือมากกว่าก็ได้ ตัวอย่างเช่น กลุ่มงานช่วยเหลือและการบริการ (Helping and Human Service) ประกอบด้วยสมรรถนะหลัก ๒ ด้าน คือ ความเข้าใจในด้านปฏิสัมพันธ์ (Interpersonal Understanding) และการให้บริการลูกค้า (Customer Service Orientation) เป็นต้น

๒. มิติ (Dimensions) เป็นมิติของสมรรถนะ โดยจะพิจารณาครอบคลุมถึงความรู้สึกที่ต้องการอย่างแท้จริง และความสำเร็จที่ต้องการให้เกิดขึ้น ขนาดของผลกระทบต่อคนและโครงการ ความซับซ้อนของพฤติกรรม ความพยายามและความเป็นเอกลักษณ์ของงาน แล้วนำมากำหนดจำนวนมิติในแต่ละสมรรถนะ ซึ่งส่วนมากสมรรถนะหนึ่งจะประกอบด้วย ๒-๓ มิติ ตัวอย่างเช่น การให้บริการลูกค้า (Customer Service Orientation) ประกอบด้วย ๒ มิติ คือ มิติที่เกี่ยวกับความต้องการของลูกค้า (Focus on Client's Needs) และมิติที่เกี่ยวกับการช่วยเหลือหรือบริการ (Initiative to Help or Serve Others)

๓. ระดับของสมรรถนะ (Competency Level) เป็นการอธิบายระดับพฤติกรรมของสมรรถนะ โดยทั่วไปมักจะแบ่งออกเป็น ๓ ระดับคือ พฤติกรรมทางบวก พฤติกรรมเป็นกลาง และพฤติกรรมทางลบ แต่ละพฤติกรรมจะอยู่ในทุกมิติ ซึ่งมิติของสมรรถนะจะพิจารณารวมถึงความต้องการ

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบของกลุ่มสมรรถนะดังแนวคิดของ สเปนเซอร์ และ สเปนเซอร์ (Spencer & Spencer) นั้น เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของการปฏิบัติงานที่เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จหรือเป็นปัจจัยที่นำไปสู่ผลลัพธ์ ในการปฏิบัติงานที่ต้องการได้ ทำให้องค์กรสามารถตรวจสอบได้ว่า บุคลากรยังขาดความสามารถด้านใดจะช่วยแก้ไขและพัฒนาได้อย่างถูกต้อง กล่าวคือ บุคลากรได้รับโอกาสในการพัฒนาตนเอง ให้มีความพร้อมที่จะรับผิดชอบงานที่สูงขึ้น ส่วนองค์กรเองก็ได้รับผลดีในแง่ของการมีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากมีพนักงานที่มีความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างแท้จริง^{๑๓}

ไรแลท และ โลฮาน (Rylatt. & Lohan) ได้นำเสนอองค์ประกอบหลักของแต่ละสมรรถนะว่าประกอบไปด้วยดังนี้

๑. บทบาทหลัก (Key Role) ซึ่งเป็นสิ่งที่อธิบายถึงกิจกรรมอย่างกว้างๆ ตามข้อผูกพันหรือพันธกรณี (Commitment) ที่แต่ละบุคคลมีต่อองค์กรในระหว่างที่ทำงานอยู่

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน หน้า ๙-๑๑.

๑. หน่วยของสมรรถนะ (Unit of Competency) อธิบายถึงหน้าที่หลักหรือกลุ่มของทักษะของหน่วยงานอย่างกว้างๆ

๒. ส่วนประกอบของสมรรถนะ (Element of Competency) เป็นการอธิบายถึงรายละเอียดเพิ่มมากขึ้นจากหน่วยย่อยนั้นๆ โดยกล่าวถึงการกระทำหรือผลลัพธ์ที่แสดงให้เห็นหรือวัดได้ ซึ่งอาจจะระบุออกมาในลักษณะของปัจจัยนำเข้า (Input) หรือผลลัพธ์ (Output) ก็ได้

๓. เกณฑ์การปฏิบัติงาน (Performance Criteria) เป็นระดับความต้องการหรือมาตรฐานของผลการปฏิบัติงานในแต่ละส่วนประกอบของสมรรถนะ ซึ่งต้องระบุให้เชื่อมโยงกันระหว่างสมรรถนะและความชัดเจนของผลสำเร็จ

๔. เงื่อนไข (Condition) เป็นความคาดหวังในการปฏิบัติงาน

๕. คำแนะนำ (Evidence guide) อธิบายครอบคลุมถึงเนื้อหาและกลยุทธ์ของการประเมินปัญหาสำคัญต่างๆ ของแต่ละหน่วยสมรรถนะและความสำคัญไปยังหน่วยอื่นๆ และให้ความชัดเจนเกี่ยวกับสมรรถนะซึ่งอาจจะทำเป็นคู่มือหรือเอกสารประกอบ^{๑๔}

จากที่กล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า สมรรถนะ ประกอบด้วยบทบาทหน้าที่หลักที่แต่ละบุคคลมีต่อองค์กร สมรรถนะที่องค์กรต้องการจากแต่ละบุคคล ต้องสามารถวัดได้โดยนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์การปฏิบัติงาน

อาภรณ์ ภูวพิทยพันธ์ กล่าวถึงระดับของสมรรถนะ ดังนี้

๑. Core Competency คือ ความสามารถหลักซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมของคนที่ช่วยสนับสนุนให้องค์กรสามารถบรรลุเป้าหมายและภารกิจตามวิสัยทัศน์ที่กำหนดหรือลักษณะพฤติกรรมของคนที่สะท้อนให้เห็นถึงความรู้ ทักษะและคุณลักษณะเฉพาะของคนในทุกระดับและทุกกลุ่มงานที่องค์กรต้องการให้มี

๒. Management Competency คือ ความสามารถในการจัดการ สะท้อนให้เห็นถึงทักษะในการบริหารและจัดการงานต่างๆ หรือเป็นความสามารถที่มีได้ทั้งในระดับผู้บริหารและระดับพนักงาน โดยจะแตกต่างกันตามบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบ (Role/Based)

๓. Function Competency (Job Competency หรือ Technical Competency) คือ ความสามารถในงานซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะเฉพาะของงานต่างๆ หน้าที่ต่างกันความสามารถในงานย่อมจะแตกต่างกัน^{๑๕}

สรุปได้ว่า การกำหนดองค์ประกอบสมรรถนะเป็นการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานที่มุ่งเน้นในด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ และทัศนคติที่ดีในการปฏิบัติงานเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับสมรรถนะบุคลากรที่มีอยู่ในขณะนั้น (Gap Analysis) พบว่า บุคลากรขาดความสามารถในด้านใดองค์กรก็จะสามารถพัฒนาบุคลากรในส่วนที่ขาดได้ตรงกับมาตรฐานที่ตั้งเอาไว้ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพที่เกี่ยวข้องในงานวิจัย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) ความหมายและความสำคัญของสมรรถนะ

^{๑๔} Rylatt.A. & Lohan.K., *Creating Training Miracies*, Sydney, (Prentice Hall, 1995), Page 85-87.

^{๑๕} อาภรณ์ ภูวพิทยพันธ์ : *Competency Development in Practice*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ เอช อาร์ เซนเตอร์, ๒๕๔๗), หน้า ๓๖-๓๘.

เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าบุคลากรถือเป็นหัวใจสำคัญของสมรรถนะการปฏิบัติงานและเป็นข้อมูลปฐมภูมิที่จะนำมาพัฒนาคุณภาพขององค์การ หากเราต้องการให้บุคลากรในองค์การมีสมรรถนะในการทำงาน ผู้บริหารจะต้องศึกษาข้อมูลในด้านองค์ประกอบของตัวบุคคล เพราะองค์ประกอบเหล่านี้จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาสมรรถนะในการทำงานที่ยั่งยืน ซึ่งผู้ดำเนินการวิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูล ได้ดังนี้

(๑) ปรัชญาและอุดมการณ์ในการพัฒนาตนเอง

ปรัชญาและอุดมการณ์ในการพัฒนาตนเอง หมายถึง หลักการที่บุคคลยึดถือสำหรับการพัฒนาตนเองเพราะมนุษย์ทุกคนพัฒนาตนเองได้ทุกคนสามารถพัฒนาตนเองไปถึงระดับการมีสัจการแห่งตน ดังนั้น มนุษย์จึงจำเป็นต้องเรียนรู้ตลอดเวลา เพื่อสร้างความก้าวหน้าและรู้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งแนวทางในการกำหนดปรัชญาและอุดมการณ์ในการพัฒนาตนเองควรเริ่มต้นด้วยการศึกษาความหมายของชีวิตศึกษาความคิด และยึดแบบอย่างของบุคคลดีในสังคมเพื่อนำมาเป็นแบบอย่าง ต้องเริ่มต้นด้วยการมองตนเองว่ามีค่าต่อสังคม และคิดวิเคราะห์ประเมินตนเองอยู่ตลอดเวลา เพื่อค้นหาข้อบกพร่องที่ควรนำมาพัฒนาปรับปรุงนั่นเอง

(๒) บุคลิกภาพ

เพอร์วิน (Pervin) ได้กล่าวถึงบุคลิกภาพไว้ดังนี้ บุคลิกภาพเป็นลักษณะเฉพาะตัวที่ปรากฏเป็นนิสัย (Habit) เช่น ชอบเล่นกีฬา ปรากฏเป็นอุปนิสัย (Trait) เช่น เข้มงวด (Rigid) ซื่อสัตย์ เจ้าอารมณ์ โดยสรุปบุคลิกภาพมีความหมายด้วยกัน ๒ แบบ คือความหมายทั่วไป และความหมายเฉพาะ

ความหมายทั่วไปของบุคลิกภาพ หมายถึง บุคลิกภาพที่เป็นผลรวมของลักษณะประจำตัวของแต่ละบุคคล ซึ่งประกอบไปด้วยลักษณะทางร่างกาย เช่น รูปร่าง หน้าตากริยาท่าทางลักษณะทางจิตใจ อารมณ์ และความรู้สึก

ความหมายเฉพาะ หมายถึง การเน้นบุคลิกภาพในแง่อุปนิสัย (Traits) ที่เป็นคุณลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลที่มาจากองค์ประกอบทางจิตใจ อารมณ์ และความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อตนเองและต่อสังคม เช่น บุคลิกภาพที่เป็นอุปนิสัยขยันหมั่นเพียร เป็นต้น^{๑๖}

(๓) ความต้องการ

ความต้องการ หมายถึง ความต้องการการพัฒนาทางด้านความรู้ ทักษะทัศนคติและพัฒนาทางด้านความคิดให้มีความคิดอย่างเป็นระบบการที่จะทำให้บุคลากรในองค์การมีความคิดอย่างเป็นระบบต้องทำให้องค์การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ ซึ่งการพัฒนาบุคลากรสำหรับองค์การแห่งการเรียนรู้ จะประกอบไปด้วย (๑) รู้ภารกิจ และวิสัยทัศน์ขององค์การ กล่าวคือต้องทราบว่าภารกิจทำอะไรและมีวิสัยทัศน์ไปในทิศทางใด (๒) ทำความเข้าใจในความสามารถของบุคลากรในองค์การว่ามีความสามารถอะไร มีทัศนคติอย่างไร สมควรที่จะดำเนินการพัฒนาตรงจุดไหน โดยอาจมีการดำเนินการทดสอบก่อน (๓) ปรับทัศนคติของบุคลากรในองค์การให้มีความจงรักภักดีต่อองค์การหรือต่อหน่วยงานและให้มีใจรักในการเรียนรู้ (๔) พัฒนาความรู้ และทักษะของบุคลากรในองค์การ (๕) พัฒนาทักษะด้านการเรียนรู้ ต้องทำให้บุคลากรในองค์การเกิดความต้องการในการเรียนรู้อย่างแท้จริง

^{๑๖} Pervin, *Modern Management*, (New Jersey : Prentice-Hill, 1989), page. 7.

แนวคิดและวิธีการปฏิบัติที่จะเพิ่มความสามารถในตนเองในการเอาชนะปัญหาและอุปสรรค การพัฒนาตนในเทคนิควิธีการพิชิตปัญหาและอุปสรรคจึงถือเป็นสิ่งที่จำเป็นอีกประการหนึ่ง

(๘) การสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง

สมิต อาชวินิกุล ได้กล่าวถึงการสร้างความเชื่อมั่นในตนเองไว้ดังนี้ คนที่เชื่อมั่นในตนเอง คือ คนที่คิดอยู่ในใจว่าตนเองทำได้เหมือนคนทั่วไป มีจิตใต้สำนึกที่มีพลังงานและมีอำนาจสร้างสรรค์อย่างมหาศาล คนที่เชื่อมั่นในตนเองก็เท่ากับเขารู้จักใช้พลังงานที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวของเขาได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๘} ลักษณะของความเชื่อมั่นในตนเองมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการทำงานของบุคคลทั่วไปเพราะเป็นคุณสมบัติที่ทำให้บุคคลที่มีสติปัญญา มีความรู้ ความฉลาดความสามารถ และคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงามใกล้เคียงกันความเชื่อมั่นในตนเองจึงเป็นคุณลักษณะสำคัญของการเป็นผู้นำ ผู้ประสบความสำเร็จในชีวิตเป็นคุณลักษณะของบุคคลที่หมั่นคิด และสั่งคมต้องการ และนับเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของการเพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผลขององค์การ ซึ่งบุคคลที่มีความเชื่อมั่นในตนเองจะฉลาดในการค้นหาจุดเด่นของตนเอง นำมาเป็นจุดที่ยอมรับนับถือภูมิใจในคุณค่าของงานเป็นผู้ที่ดำเนินชีวิตอย่างมีเป้าหมายมีความมุ่งมั่นเด็ดเดี่ยวในการพยายามดำเนินชีวิตและทำกิจกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายโดยไม่ท้อถอย หวั่นเกรง หรือวิตกกังวล ต่อปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ต้องเผชิญในแต่ละสถานการณ์

จากข้อมูลข้อต้นกล่าวสรุปประเด็นสำคัญได้ว่าหลักการและแนวคิดของสมรรถนะการปฏิบัติงาน หมายถึง การปฏิบัติงานโดยอาศัยหลักของการคิดหรือกระบวนการคิดที่แม่นยำเชื่อถือได้ เพื่อให้การดำเนินงานนั้นๆ สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ขององค์การงานเสร็จทันต่อสถานการณ์และผลงานที่ได้รับนั้นมีประโยชน์ต่อองค์การด้วย และมีทฤษฎีต่างๆ เพื่อนำมาประกอบในการวิจัยครั้งนี้คือ

๑. ทฤษฎีระบบ

ทฤษฎีระบบเป็นการมององค์การเป็นระบบตามหน้าที่ที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมในทฤษฎีระบบนี้ (System) เป็นกลุ่มที่เกี่ยวข้องกันซึ่งต้องการบรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกันทุกระบบขององค์การประกอบด้วย ๔ ส่วนที่เกี่ยวข้องกัน คือ^{๑๙}

๑. ปัจจัยนำเข้า (Input) ทรัพยากรขององค์การหรือทรัพยากรการบริหารเป็นทรัพยากรที่นำเข้าสู่ระบบการบริหารเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานซึ่งในการบริหารจัดการต้องตระหนักถึงสถานะและการใช้ทรัพยากรขององค์การอยู่เสมอปัจจัยนำเข้าประกอบด้วยทรัพยากรทางกายภาพ วัตถุดิบ ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรทางการเงิน ทรัพยากรข้อมูล และเทคโนโลยี^{๒๐}

^{๑๘} สมิต อาชวินิกุล, ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ วัฒนธรรม และค่านิยม (กรุงเทพมหานคร : ศรีเมืองการพิมพ์, ๒๕๓๓), หน้า ๙๒-๙๓.

^{๑๙} ศิริวรรณ เสรีรัตน์, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๔๕), หน้า ๔๕.

^{๒๐} Bateman. Thomas S. & Scott A. Snell. (1999). *Management: Building Competitive Advantage*. (4th ed). Boston : Irwin McGraw-Hill. p.44.

๒. กระบวนการแปรสภาพในการบริหาร (Transformation Process) เป็นขั้นตอนการนำทรัพยากรขององค์การที่เป็นปัจจัยนำเข้าหรือปัจจัยการผลิต แล้วแปรสภาพออกมาเป็นผลผลิต (Output)

๓. ผลผลิต (Outputs) เป็นสิ่งที่ได้จากกระบวนการแปรสภาพประกอบด้วยผลิตภัณฑ์และบริการผลลัพธ์ด้านการเงิน (กำไรและขาดทุน) ผลลัพธ์การดำเนินงานของพนักงาน ความพึงพอใจของลูกค้า เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด ผลผลิตเหล่านี้เป็นผลผลิตโดยผู้บริหารในทุกระดับที่ทำงานเพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์การ

๔. การป้อนกลับ (Feedback) เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและผลลัพธ์ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมองค์การ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ใช้เพื่อปรับปรุงปัจจัยนำเข้าและกระบวนการแปรสภาพในการบริหาร เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่พึงพอใจมากขึ้น

จากข้อมูลเชิงวิชาการข้างต้นสรุปประเด็นสำคัญได้ว่า ทฤษฎีระบบหมายถึง การสร้างระบบให้กับองค์การตามกรอบองค์ประกอบ ๔ ส่วน ได้แก่ ปัจจัยนำเข้ากระบวนการแปรสภาพในการบริหาร ผลผลิต และการป้อนกลับ ซึ่งทุกส่วนจะทำงานแบบสัมพันธ์กันตามหน้าที่และสภาพแวดล้อม

๒. ทฤษฎีการจูงใจ

ทฤษฎีการจูงใจของ Alderfer (Alderfer ERG Theory) เป็นทฤษฎีความต้องการซึ่งกำหนดลำดับขั้นตอนความต้องการ เอลดอร์เฟอร์ (Alderfer) ได้ชี้ความแตกต่างระหว่างความต้องการในระดับต่ำ และความต้องการในระดับสูงซึ่งเกี่ยวข้องกับความต้องการของมาสโลว์จาก ๕ ประเภท เหลือเพียง ๓ ประเภท ดังนี้^{๒๑}

๑. ความต้องการในการอยู่รอด (Existence Needs (E) เป็นความต้องการในระดับต่ำสุด และมีลักษณะเป็นรูปธรรม ประกอบด้วยความต้องการตามทฤษฎีมาสโลว์ คือ ความต้องการของร่างกายและความต้องการความปลอดภัย

๒. ความต้องการความสัมพันธ์ (Related Needs (R)) มีลักษณะเป็นรูปธรรมน้อยลง ประกอบด้วยความต้องการด้านสังคมตามทฤษฎีของมาสโลว์บวกด้วยความต้องการความปลอดภัยและความต้องการการยกย่อง

๓. ความต้องการความเจริญก้าวหน้า (Growth Needs (G)) เป็นความต้องการในระดับสูงสุดในระดับขั้นต้นของ เอลดอร์เฟอร์ (Alderfer) และมีความเป็นรูปธรรมต่ำสุดประกอบด้วยส่วนที่เป็นความต้องการการยกย่องบวกด้วยความต้องการประสบความสำเร็จ

ตามทฤษฎีมาสโลว์ เอลดอร์เฟอร์ (Alderfer) พบว่า บุคคลจะได้รับการกระตุ้นโดยความต้องการมากกว่าหนึ่งระดับ ตัวอย่างความต้องการที่จะได้รับเงินเดือนที่เพียงพอ (ความต้องการการอยู่รอด) ในขณะเดียวกันจะเกิดความต้องการการยอมรับ ความพอใจ (ความต้องการทางสังคม) และเกิดความต้องการการสร้างสรรค์ ต้องการความก้าวหน้า (ความต้องการการเจริญเติบโต) เอลดอร์เฟอร์ (Alderfer) ยังค้นพบว่าลำดับของประเภทความต้องการจะแตกต่างกันในแต่ละบุคคลอีกด้วย

^{๒๑} ศิริวรรณ เสรีรัตน์, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสาร, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑๕.

ทฤษฎี ERG ยังสรุปได้ว่า ความต้องการของบุคคลสามารถเปลี่ยนไปในระดับสูงขึ้นหรือต่ำลงได้ขึ้นอยู่กับว่าเขาสามารถตอบสนองความต้องการในระดับต่ำลงหรือความต้องการในระดับสูงขึ้นได้หรือไม่

จากข้อมูลเชิงวิชาการที่กล่าวข้างต้น สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ว่า ทฤษฎีจูงใจหมายถึง กลไกการสร้างแรงจูงใจให้ตรงกับความต้องการให้มากที่สุดโดยเลือกระดับความต้องการออกเป็น ๓ ระดับ ประกอบด้วย ความต้องการในการอยู่รอด ความต้องการความสัมพันธ์และความต้องการความเจริญก้าวหน้า

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน

จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวกับการปฏิบัติงานพบว่า มีผู้ให้ความหมายของการปฏิบัติงานไว้ดังนี้

๒.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน

พุทธทาสภิกขุ ให้ความหมายว่า การปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอาชีพการงานประเภทใด สรุปได้ว่า หน้าที่หรืออาชีพเป็นสิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งในการที่จะเข้าถึงธรรม การที่จะรู้จักโลกหรือสิ่งทั้งหลายทั้งปวงดีว่าอะไรเป็นอะไร จำต้องมีการทำหน้าที่ของตนโดยเฉพาะ เช่น อาชีพให้ลุล่วงไปได้ด้วยดีเสียก่อน การที่คนหนึ่งทำหน้าที่โดยตรงของตนโดยไม่มีมลทินต่างพร้อย ย่อมเป็นการเพียงพอที่จะทำให้รู้จักว่าอะไรเป็นอะไร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็จักรู้จักชีวิตจิตใจตนเองว่าหมายความว่าอย่างไร เป็นสิ่งที่ควรยึดถือหลงใหลเพียงไร เป็นต้น ถ้าหากว่าไม่ได้ทำอะไรจริงๆ จังๆ ให้ดีที่สุด ให้ถูกต้องตามอุดมคติของอาชีพหรือของหน้าที่นั้น ๆ แล้วมันยังน้อยเกินไปสำหรับที่จะรู้จักตัวเอง รู้จักโลก รู้จักกิเลส รู้จักทุกข์ และรู้จักความดับทุกข์ เป็นต้น^{๒๒}

นพพงษ์ บุญจิตราดุล ได้กล่าวว่า การปฏิบัติงานจำเป็นต้องมีทั้งศาสตร์ และศิลป์ ศาสตร์คือการศึกษาค้นคว้าความรู้ความสามารถประสบการณ์ทักษะเทคนิควิธีทำงานต่างๆ ศิลป์คือการที่จะนำเอาความรู้หลักการและทฤษฎีมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับคนสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนขอบเขตจำกัดของทรัพยากรให้เป็นไปตามบทบาทหน้าที่รับผิดชอบของตำแหน่งงานต่างๆ ที่กำหนดขึ้นในหน่วยงาน^{๒๓}

ชม ภูมิภาค ได้กล่าวว่า การปฏิบัติงานว่าบุคคลแต่ละคนมีความสามารถในการปฏิบัติงานแตกต่างกันทั้งสติปัญญาสมรรถภาพทางร่างกายที่บุคคลได้รับการถ่ายทอดทางพันธุกรรมจากยีนใน

^{๒๒} พุทธทาสภิกขุ, *คู่มือมนุษย์(ฉบับสมบูรณ์)*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๒๕๓.

^{๒๓} นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์, *หลักการบริหารการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๑๕-๑๑๖.

โครโมโซมและด้านสิ่งแวดล้อมจากการอบรมเลี้ยงดูที่ไม่เหมือนกันดังนั้นพฤติกรรมการทำงานจึงแตกต่างกันไปและทำให้ประสบผลสำเร็จแตกต่างกัน^{๒๔}

ประภาเพ็ญ สุวรรณ กล่าวถึง การปฏิบัติงานว่าเป็นความสามารถในการแสดงออกของร่างกายในสถานการณ์หนึ่งๆโดยอาศัยความรู้และทัศนคติเป็นองค์ประกอบซึ่งต้องอาศัยเวลาและผ่านกระบวนการตัดสินใจในหลายขั้นตอนสรุปได้ว่าการปฏิบัติงานเป็นการนำความรู้ความเข้าใจตลอดจนทัศนคติที่มีต่อการทำงานมาเป็นองค์ประกอบในการแสดงพฤติกรรมออกมาเป็นความสามารถเพื่อแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ^{๒๕}

ดารณี จุนเจริญวงศ์ ได้กล่าวว่า การปฏิบัติงานเป็นผลที่เกิดจากความรู้สึกรู้สึกคิดเห็นที่มีต่องานที่เขาปฏิบัติว่ามีมากน้อยเพียงใดและถ้าพบว่าดีก็จะเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงานแต่ถ้าหากพบว่าไม่ดี ก็จะเกิดความไม่พึงพอใจในการปฏิบัติงาน^{๒๖}

เบนจามินบีวูลแมน (Benjamin B. Wolman) ได้กล่าวว่า การปฏิบัติงาน คือ สภาพความรู้สึกของบุคคลที่มีความสุขความอิ่มใจ เมื่อต้องการหรือแรงจูงใจของตนได้รับการตอบสนอง^{๒๗}

บัญชา แก้วเกตุทอง ได้กล่าวว่า บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของหัวหน้าหน่วยงานไว้ว่า “หัวหน้าหน่วยงานจะต้องเป็นผู้ที่มีหน้าที่ที่จะทำให้ภารกิจทั้งหมดบรรลุผลสำเร็จอย่างสมบูรณ์โดยจะต้องรับผิดชอบต่อผลงานที่ตนควบคุมบังคับบัญชา ถึงแม้งานนั้น จะมีได้กระทำด้วยตนเองก็ตาม^{๒๘}

ไพบุลย์ ช่างเรียน และสมปราชญ์ จอมเทศ ได้กล่าวไว้ว่า ประสิทธิภาพขององค์การจะดีหรือไม่เพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของผู้นำ ในองค์การ และลักษณะพฤติกรรมปทัสถานในองค์การ (Organization Norm) จะเป็นอย่างไรย่อมขึ้นอยู่กับอิทธิพลทางความประพฤติปฏิบัติงานของหัวหน้าหน่วยงาน^{๒๙}

เสถียร เหลืองอร่าม ได้กล่าวว่า หัวหน้าหน่วยงานเป็นบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งต่อหน่วยงานต่อผู้บังคับบัญชา และต่อผลงานเป็นส่วนรวม ดังนั้น คุณภาพและลักษณะของหัวหน้าหน่วยงานจึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคุณภาพของสถาบัน รวมทั้งมีผลสะท้อนต่อผลงาน และวิธีปฏิบัติงานขององค์การเป็นอันมาก^{๓๐}

^{๒๔} ชม ภูมิภาค, การศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๖), หน้า ๑๐.

^{๒๕} ประภาเพ็ญ สุวรรณ, ทัศนคติ : การวัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๐-๑๑.

^{๒๖} ดารณี จุนเจริญวงศ์, การจัดการความรู้, (ชลบุรี : สำนักงาน ป้องกันควบคุมโรคที่ ๓ จังหวัด ชลบุรี กลุ่มส่งเสริมสนับสนุนวิชาการ, ถ่ายเอกสาร, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖.

^{๒๗} Benjamin B. Wolman, *Motivation and Personality*, (New York : McGraw-Hill, 1976), P.231.

^{๒๘} บัญชา แก้วเกตุทอง, ผู้นำการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เรือนแก้ว, ๒๕๒๓), หน้า ๑๒๒.

^{๒๙} ไพบุลย์ ช่างเรียนและสมปราชญ์ จอมเทศ, การจัดการองค์การและการปฏิบัติงาน (กรุงเทพมหานคร: แพร่วิทยา, ๒๕๑๙), หน้า ๗๓.

^{๓๐} เสถียร เหลืองอร่าม, การจัดการองค์การและการปฏิบัติงาน, (กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา, ๒๕๑๙), หน้า ๗๓.

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ ได้กล่าวว่า แรงจูงใจของมนุษย์ขึ้นอยู่กับความต้องการของบุคคล และความต้องการนี้เป็นผลของทางสภาพกาย (Physical Condition) และสภาพของสังคมที่บุคคลอาศัยอยู่ (Social Condition) ส่วนความสามารถของมนุษย์เป็นผลมาจากสิ่งสำคัญ ๓ ประการคือ ความสามารถทางสมอง ประสบการณ์ การศึกษาและการฝึกอบรม^{๓๑}

จากคำกล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่า การปฏิบัติงาน หมายถึง การทำภารกิจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ดำรงตำแหน่งในหน้าที่นั้นๆ ต้องนำความรู้ความสามารถ ทักษะ ประสบการณ์ของตนเองที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน ให้เหมาะสมตามสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมอย่างมีศาสตร์และศิลป์ในบทบาทหน้าที่ดังกล่าว

ธงชัย สันติวงษ์ ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลทำให้การกระทำของบุคคลผันแปรได้มี ๓ ประการ คือ^{๓๒}

๑) ปัจจัยประกอบตัวบุคคล ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจการเรียนรู้ลักษณะของการจูงใจ และทัศนคติ

๒) ปัจจัยประกอบทางสังคม คือ ลักษณะของการเป็นสมาชิกกลุ่ม

๓) ปัจจัยประกอบทางวัฒนธรรม คือ สิ่งที่เกี่ยวข้องกันกับวัฒนธรรมทั้งที่เป็นส่วนใหญ่ และส่วนย่อย

สมพงษ์ เกษมสิน ได้กล่าวถึงแนวคิดของ Harrington Emerson ที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับหลักการทำงานให้มีประสิทธิภาพในหนังสือชื่อ “The Twelve Principles of Efficiency” โดยมีสาระสำคัญดังนี้คือ^{๓๓}

๑) ทำความเข้าใจและกำหนดแนวคิดในการทำงานให้กระจ่างแจ้ง

๒) ใช้หลักสามัญในการพิจารณาความน่าจะเป็นไปได้ของงาน

๓) คำปรึกษาแนะนำต้องสมบูรณ์และถูกต้อง

๔) รักษาระเบียบวินัยในการทำงาน

๕) ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความยุติธรรม

๖) การทำงานต้องเชื่อถือได้มีความฉับพลันมีสมรรถภาพและมีการลงทะเบียนเป็นหลักฐาน

๗) งานควรมีลักษณะแจ้งให้ทราบถึงการดำเนินงานอย่างทั่วถึง

๘) งานสำเร็จทันเวลา

๙) ผลของงานได้มาตรฐาน

๑๐) การดำเนินงานสามารถถือเป็นมาตรฐานได้

๑๑) กำหนดมาตรฐานที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการฝึกสอนงานได้

๑๒) ให้บำเหน็จรางวัลแก่งานที่ดี

^{๓๑} เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒), หน้า ๑๓๑-๑๓๒

^{๓๒} ธงชัย สันติวงษ์, หลักการจัดการ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๔๗-๔๘.

^{๓๓} สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไพบูลย์สารานุกรม, ๒๕๒๑), หน้า ๓๐.

โสภา ชูพิกุลชัย ได้กล่าวถึงการกระทำหรือพฤติกรรมของแต่ละบุคคลจะแสดงพฤติกรรมไปตามแบบอย่างตามวิถีทางของความกดดันทางสังคมที่มีต่อบุคคลนั้นๆ รวมทั้งจากการแนะนำสั่งสอนโดยอิทธิพลของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเช่นพ่อแม่ญาติพี่น้องและบุคคลอื่นๆ ในสังคม^{๓๔}

พรรณราย ทร์พยะประภา ได้กล่าวถึง องค์ประกอบหรือตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของแต่ละบุคคลมีดังต่อไปนี้^{๓๕}

๑. ตัวแปรด้านบุคคลซึ่งหมายถึงคุณลักษณะหรือข้อเท็จจริงที่เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลซึ่งลักษณะเหล่านี้จะนำมาซึ่งการกระทำบางชนิดที่เป็นลักษณะพฤติกรรมเฉพาะของตนเอง ความแตกต่างกันในแต่ละบุคคลจะมีผลทำให้พฤติกรรมของแต่ละบุคคลแตกต่างกันไปซึ่งตัวแปรด้านนี้ได้แก่ความถนัดในด้านต่างๆ ลักษณะทางกายภาพลักษณะบุคลิกภาพความสนใจและแรงจูงใจอายุและเพศการศึกษาและประสบการณ์ดังนั้นตัวแปรต่างๆ ที่กล่าวมาจะมีผลที่ทำให้บุคคลมีความต้องการที่จะแสดงออกในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง

๒. ตัวแปรด้านสถานการณ์คือเงื่อนไขของสถานการณ์หรือลักษณะของสิ่งแวดล้อม ที่มีผลต่อพฤติกรรมของบุคคลเหล่านี้เงื่อนไขบางอย่างอยู่ภายใต้การรับรู้ของบุคคลแต่บางอย่างก็อยู่นอกเหนือจากการรับรู้ซึ่งตัวแปรแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑) ตัวแปรทางกายภาพและงาน คือ ลักษณะการทำงานรวมถึงสถานที่ทำงานที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของแต่ละบุคคลซึ่งตัวแปรทางกายภาพและงานได้แก่วิธีการทำงานแบบและสภาพของเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำงานสถานที่ทำงานและการจัดสถานที่และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

๒) ตัวแปรทางองค์การและสังคม ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่อยู่ไกลจากสภาพการทำงานมากที่สุดและมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตในการปฏิบัติงานน้อยที่สุดแต่มีความสำคัญต่อการตัดสินใจของพนักงานมากซึ่งตัวแปรทางองค์การและสังคมมีดังต่อไปนี้คือลักษณะขององค์การชนิดของเครื่องล่อใจชนิดของการฝึกอบรมและการบังคับบัญชาและสภาพแวดล้อมทางสังคม

มุกดา ศรียงค์ และชนิษฐา วิเศษสาร กล่าวว่า สภาพะในการทำงานก็คือลักษณะของงานที่เป็นเงื่อนไขโดยทำให้บุคคลที่กำลังทำงานอยู่ยอมให้เงื่อนไขเหล่านั้นมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของตนเองและผลผลิตของงานโดยไม่รู้ตัวเช่นคนบางคนทำงานกลางแดดบางคนทำงานท่ามกลางเสียงรบกวนตลอดเวลาแต่บางคนก็ทำงานในสถานที่เย็นสบายงานบางงานก็เสี่ยงต่ออันตรายต่อร่างกายสูงแต่บางงานก็มีความเสี่ยงต่ำซึ่งสภาพะในการทำงานที่มีอิทธิพลต่อเจตคติและพฤติกรรมของบุคคลในการทำงานตามองค์การต่างๆ นั้นมีด้วย ๔ ประการ คือ^{๓๖}

๑. ด้านศักยภาพเช่นแสงสว่างเสียงอุณหภูมิ เป็นต้น

^{๓๔} โสภา ชูพิกุลชัย, การศึกษารูปแบบของชุมชนที่พึงปรารถนาของผู้อาศัยในชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานคร, (กรุงเทพมหานคร : สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๔), หน้า ๒๘.

^{๓๕} พรรณราย ทร์พยะประภา, จิตวิทยาอุตสาหกรรม, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๒๕-๒๖.

^{๓๖} มุกดา ศรียงค์ และชนิษฐา วิเศษสาร, จิตวิทยาอุตสาหกรรม, (กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๒๙), หน้า ๒๕๙.

๒. ด้านจิตใจเช่นความรู้สึกเหนื่อยล้าเป็นต้น

๓. ด้านความปลอดภัยและอุบัติเหตุ

๔. ด้านตารางการทำงาน

สมคิด บางโม กล่าวว่า ปัจจัยในการปฏิบัติงานประกอบด้วย^{๓๗}

๑. วัตถุประสงค์ของงานที่มีคุณค่าที่แท้จริงไม่ว่าจะปฏิบัติงานอะไร ถ้าข้าราชการรู้ว่าสิ่งที่ตนทำนั้นมีค่ามีประโยชน์อย่างแท้จริงย่อมตั้งใจปฏิบัติงานที่มีคุณค่านั้นๆ มากกว่างานที่ไม่มีประโยชน์หรือมีคุณค่าน้อยในขณะที่เงินเดือนเท่ากันข้าราชการย่อมสนใจงานที่มีคุณค่ามากกว่า

๒. สถานที่ปฏิบัติงานหรือสิ่งแวดล้อมในการปฏิบัติงานที่ดี การจัดสถานที่ปฏิบัติงานสะอาด มีอุปกรณ์เครื่องอำนวยความสะดวกสบายที่เหมาะสม แสงสว่างพอเพียงทำให้สามารถปฏิบัติงานได้รวดเร็ว และอยู่กับโต๊ะปฏิบัติงานนานขึ้นได้ผลงานมากขึ้นทำให้รักและพอใจในการปฏิบัติงานห้องพักควรจัดให้สะอาดเรียบร้อยมีสิ่งอำนวยความสะดวกพอสมควร

๓. ความมั่นคงในตำแหน่งหน้าที่การงานเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความมั่นใจอยู่เสมอว่าตำแหน่งหน้าที่ที่ตนกระทำนั้น จะเป็นอะไรผู้บริหารที่ดีจะต้องพยายามสนับสนุนให้ข้าราชการของตนก้าวหน้าต่อไปให้มากที่สุดหาโอกาสให้ได้รับตำแหน่งหน้าที่สูงขึ้น สนับสนุนให้เรียนต่อหรือเข้ารับการอบรมสัมมนา

อรุณ รักธรรม กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของแต่ละคนในองค์การซึ่งมี ๔ ประเภท คือ โครงสร้างขององค์การ วิทยาการ สิ่งแวดล้อมภายนอก และนโยบายด้านการบริหารและการปฏิบัติงานโดยมีรายละเอียดดังนี้คือ^{๓๘}

๑. ด้านโครงสร้างขององค์การจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงานได้อย่างชัดเจน คือเมื่อมีการควบคุมในเรื่องของกฎระเบียบข้อบังคับต่างๆในองค์การจะทำให้เกิดการขาดการยืดหยุ่นบรรยากาศความตึงเครียดจะเกิดขึ้นมาแต่ในทางตรงกันข้ามถ้าองค์การนั้นให้ความสำคัญส่วนบุคคลรวมถึงให้มีความร่วมมือร่วมใจระหว่างกลุ่มเช่นมีความจริงใจต่อกันและในการเปิดเผยข้อมูลและความรับผิดชอบในงานบรรยากาศขององค์การก็จะดีขึ้นซึ่งย่อมมีผลต่อพฤติกรรมการทำงานของบุคคลในองค์การส่วนโครงสร้างอย่างอื่นที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมของบุคคลในองค์การก็คือขนาดขององค์การและตำแหน่งของบุคคลในสายการบังคับบัญชาโดยที่องค์การขนาดเล็กจะมีความจริงใจหรือความไว้วางใจเชื่อใจและเป็นกันเองมากกว่าองค์การขนาดใหญ่เป็นต้น

๒. วิทยาการต่างๆที่ใช้ในองค์การซึ่งมีส่วนสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของบุคคลในองค์การวิทยาการที่ใช้ในการทำงานประจำปีแนวโน้มที่จะสร้างบรรยากาศของการควบคุมโดยกฎหมายที่ยืดหยุ่นน้อยและบรรยากาศของการไว้วางใจเชื่อใจจะอยู่ในระดับต่ำดังนั้นการใช้วิทยาการเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงควรเปิดโอกาสในด้านติดต่อสื่อสารอย่างเปิดเผยมีความจริงใจต่อกันและกันและมีพฤติกรรมในการสร้างสรรค์งานรวมถึงการมีความรับผิดชอบต่อความสำเร็ของงาน

^{๓๗} สมคิด บางโม, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดีจำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๑๙๓.

^{๓๘} อรุณ รักธรรม, การพัฒนาองค์การ : แนวคิดและการประยุกต์ใช้ในระบบสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๖), หน้า ๒๔๕-๒๔๖.

๓. สิ่งแวดล้อมภายนอกขององค์การซึ่งมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของบุคคลในองค์การ เช่นกันเช่นในปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจเกิดการชะลอตัวทำให้โรงงานหลายแห่งได้ปิดกิจการหรือไม่ก็ปลดพนักงานบางส่วนออกไปซึ่งทำให้บุคคลที่อยู่ในโรงงานปัจจุบันอาจจะมีขวัญกำลังใจไม่ดีซึ่งจะมีผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานได้

๔. นโยบายด้านการบริหารและการปฏิบัติงานของฝ่ายบริหารจะมีอิทธิพลอย่างมากต่อพฤติกรรมของบุคคลในแต่ละองค์การเช่นการจัดให้มีข่าวสารย้อนกลับความอิสระในการปฏิบัติงานหรือลักษณะงานย่อมจะเป็นเครื่องสร้างบรรยากาศในการทำงานอันจะนำมาสู่ความสำเร็จในงานซึ่งมีส่วนช่วยให้บรรยากาศของพนักงานในองค์การมีความรู้สึกรับผิดชอบต่ออุดมการณ์ของกลุ่มมากขึ้น

เกทเซลส์ (Getzels) กล่าวว่า การดำเนินงานขององค์การใดก็ตามถ้าจะให้งานดำเนินไปด้วยความเหมาะสมและได้ผลบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานนั้นทุกคนต้องมีความเห็นสอดคล้องตรงกันในการกำหนดบทบาทและหน้าที่รับผิดชอบให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่ซึ่งดำรงตำแหน่งแต่ละตำแหน่งในองค์การนั้นๆ ราบไปปฏิบัติหรืออีกนัยหนึ่งก็คือการปฏิบัติหน้าที่ที่จะดำเนินไปด้วยดีก็ต่อเมื่อไม่ต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ผู้เกี่ยวข้องฝ่ายใดก็ตามมีความคิดเห็นขัดแย้งกันในการที่จะกำหนดหรือนึกคิดหรือคาดคะเนให้ผู้ปฏิบัติทำอะไรอย่างใด ^{๓๙}

เฮิร์ซเบิร์ก และคณะ (Herzberg et al.) สรุปว่าบุคคลที่มีทัศนคติในทางบวกต่อการทำงานส่วนใหญ่จะมีแนวโน้มที่จะมีการปฏิบัติงานที่ดีขึ้น ^{๔๐}

ทอมป์สัน เจม (Thompson, Jame) มีแนวคิดโดยพิจารณาความสัมพันธ์จากหน่วยงานหรือคนงานเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรหรือวัตถุดิบในการทำงานดังนี้ ^{๔๑}

- ๑) เทคโนโลยีที่เป็นตัวกลางเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้บริการกับลูกค้าที่รับบริการ
- ๒) เทคโนโลยีที่มีขั้นตอนในการทำงานส่วนใหญ่จะใช้ในโรงงานที่ใช้ในกระบวนการที่ต่อเนื่องเพื่อเพิ่มผลผลิตที่มีจำนวนมาก
- ๓) เทคโนโลยีที่ใช้หลายระบบในการผลิตมารวมกันเป็นเทคโนโลยีการผลิตสินค้าและบริการเพื่อสนองความต้องการของผู้รับบริการที่หลากหลาย

ซาเรียนนิก และคนอื่นๆ (Zaleanik and Other) ได้กล่าวถึงในการจะปฏิบัติงานด้วยดีหรือไม่ดีนั้นผู้ปฏิบัติจะต้องได้รับการตอบสนองความต้องการทั้งภายนอกและภายใน (External and Internal Needs) ซึ่งหากได้รับการตอบสนองแล้วย่อมหมายถึงการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งความต้องการภายนอกได้แก่ ^{๔๒}

- ๑) รายได้หรือค่าตอบแทน

^{๓๙} W. Getzels, Creativity and Intelligence : Exploration with Gifted Students, p. 176.

^{๔๐} F. Herzberg, et. al., Job Attitude : Review of Research and Opinion, (Pittsburgh :Psychological Series of Pittsburgh, 1957), p. 103.

^{๔๑} ทอมป์สัน เจม (Thompson, Jame) อ้างในพิเชษฐวงศ์เกียรติ์ขจร, แนวคิดยุทธศาสตร์การบริหาร การพัฒนาองค์กรปกครองท้องถิ่น (อปท) ในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : ปัญญาชน, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๐.

^{๔๒} ซาเรียนนิก และคนอื่นๆ (Zaleanik and Other) อ้างใน ธวัชชัย เมฆกระจ่าย, “การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานฝ่ายจัดเก็บค่าผ่านทางทางพิเศษแห่งประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๗),

- ๒) ความมั่นคงปลอดภัยในการทำงาน
- ๓) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ
- ๔) ตำแหน่งหน้าที่
- ๕) ความต้องการเข้าหมู่คณะ
- ๖) ความต้องการแสดงความรู้สึกรักความเป็นเพื่อนและความรักใคร่
- ๗) ความต้องการในศักดิ์ศรีของตนเอง

สรุปได้ว่า แนวคิดการปฏิบัติงานเป็นการที่บุคคลทำงานตามตำแหน่งตามภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบของตนอย่างเต็มความสามารถเพื่อให้งานเกิดผลสำเร็จตามหน้าที่ของแต่ละกลุ่มแต่ละองค์การได้กำหนดและตรงกับความต้องการของบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วย

๒.๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน

การศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานนั้นว่ามีความสำคัญยิ่งโดยเฉพาะปัจจัยที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรมีผลการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ และทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานที่สำคัญๆ ดังนี้

ทฤษฎีการจูงใจของมาสโลว์ (Maslow)

การรู้วิธีจูงใจคนให้ทำงานอย่างมุ่งมั่นทุ่มเทเสียสละศิลปะในการจูงใจขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้นำและผู้บริหารการรู้ถึงจุดแข็งจุดอ่อนของลูกน้องก็เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องนำมาพิจารณาเสมอ ก่อนมอบหมายให้ไปทำงานหากมอบหมายผิดคนย่อมส่งผลให้งานล้มเหลวเมื่อเลือกคนได้แล้ว จะทำอย่างไรที่เขาจะทุ่มเทศักยภาพของเขาให้กับการทำงานได้เต็มที่ที่เป็นเรื่องท้าทายความสามารถของผู้บริหารอย่างยิ่งผู้บริหารจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ปัจจัยอะไรที่จะสามารถจูงใจคนประเภทไหนจึงจะได้ผล โดยทั่วไปความต้องการของมนุษย์ตามความหมายของมาสโลว์นี้สยแต่ละคนมีความแตกต่างในความต้องการดังนั้นผู้บริหารต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละคนและถูกกาลเทศะการสร้างอิทธิพล (Influence) ต่อคนเพื่อผลของงานสามารถใช้ทั้งด้านบวก (Positive Reinforcement) และด้านลบ (Negative Reinforcement) ขึ้นกับลักษณะของบุคคลนั้นแรงจูงใจหรือความต้องการของบุคลากรเป็นสิ่งที่ผู้บริหารควรทราบเนื่องจากพฤติกรรมของคนจะถูกกำหนดและควบคุมโดยแรงจูงใจต่างๆแรงจูงใจเหล่านี้ยังมีลักษณะแตกต่างกันไปแต่ละคนอีกด้วยมาสโลว์ได้ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ไว้ดังนี้^{๔๓}

- ๑) คนทุกคนมีความต้องการและความต้องการนี้จะมิตลอดเวลาไม่มีที่สิ้นสุดนับตั้งแต่เกิดจนถึงตาย
- ๒) ความต้องการได้รับการตอบสนองแล้วจะมีไ้แรงจูงใจสำหรับพฤติกรรมอีกต่อไป
- ๓) ความต้องการของคนจะเป็นลำดับขั้นโดยเริ่มจากความต้องการพื้นฐานที่จำเป็นสู่ความต้องการไปในระดับสูงขึ้นและความต้องการในระดับต้นจะเป็นพื้นฐานของความต้องการใน

^{๔๓} ธงชัย สันติวงษ์, ทฤษฎีการจูงใจ, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชจำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑๓-๑๑๕.

ระดับสูงขึ้นไปคนจึงจำเป็นต้องได้รับการตอบสนองความต้องการเป็นลำดับขั้นจึงจะพัฒนาความต้องการในระดับสูงขึ้นตามลำดับดังนี้

(๑) ความต้องการของร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตเช่นความต้องการน้ำอาหารและยารักษาโรคเป็นต้นเพราะเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการอยู่รอดของชีวิตการได้งานทำเพื่อมีรายได้จากค่าจ้างเงินเดือนสำหรับไปจัดหาสิ่งจำเป็นต่าง ๆ มาสนองตอบความต้องการนี้

(๒) ความต้องการความมั่นคงหรือความปลอดภัย (Security or Safety Needs) หลังจากร่างกายได้รับการตอบสนองในสิ่งจำเป็นต่าง ๆ แล้วมนุษย์ก็คิดถึงความปลอดภัยและความมั่นคงเช่นต้องการได้รับสวัสดิการทางการแพทย์พยาบาลการประกันภัยการมีรายได้บำนาญบำนาญเมื่อเกษียณอายุเป็นต้นแผนงานสวัสดิการและการให้ประโยชน์เกื้อกูลต่าง ๆ แก่พนักงานจึงเป็นเครื่องจูงใจผู้มีความสามารถได้

(๓) ความต้องการทางสังคม (Social or Belonging Needs) เป็นความต้องการที่จะมีโอกาสเข้าร่วมเป็นสมาชิกขององค์กรต่าง ๆ โดยอยากจะสมาคมกับบุคคลอื่นรวมทั้งจะได้รับมิตรภาพการยอมรับและความเห็นใจจากกลุ่มเพื่อนฝูงซึ่งจะเป็นความต้องการทางด้านจิตใจมากขึ้น

(๔) ความต้องการที่จะมีฐานะเด่นในสังคม (Esteem or Status Needs) เป็นความต้องการที่จะประสบความสำเร็จจนเป็นที่ยอมรับในความรู้ความสามารถและความสำคัญในตัวของตัวเองรวมตลอดทั้งการมีฐานะเด่นเป็นที่ยอมรับและยกย่องของบุคคลอื่น

(๕) ความต้องการความสำเร็จตามความนึกคิดทุกอย่าง (Self Actualization or Self Realization) เป็นความต้องการที่สูงสุดของมนุษย์มีลักษณะกว้างขวางมากแต่ทุกคนจะมีแตกต่างกันไปตามที่แต่ละคนจะนึกคิดและถือเป็น “ความฝันอันสูงสุด” จากทฤษฎีของมาสโลว์เห็นว่ามนุษย์มีความต้องการที่เริ่มต้นจากต่ำไปหาสูงคือความต้องการขั้นพื้นฐานทางร่างกายความต้องการความมั่นคงหรือความปลอดภัยความต้องการความผูกพันหรือการยอมรับความต้องการการยกย่องความต้องการความสำเร็จในชีวิต

ทฤษฎีการจูงใจของเฮริชเบอร์ก (Herzberg)

ทฤษฎีการจูงใจในการทำงานของเฮริชเบอร์ก ซึ่งทำให้เข้าใจว่าแรงจูงใจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากแต่ละคนและมีได้ขึ้นอยู่กับผู้บริหารโดยตรง และปัจจัยที่จะใช้บำรุงจิตใจนั้นสามารถช่วยขจัดความไม่พอใจต่าง ๆ ได้แต่ไม่สามารถใช้สร้างสรรค์ความพอใจได้ดังนั้นการจะสร้างให้เกิดแรงจูงใจที่ดีจึงต้องมีการจัดและกำหนดปัจจัยทั้งที่ใช้บำรุงจิตและที่ใช้จูงใจให้มีทั้งสองอย่างควบคู่กันแยกได้ดังนี้^{๔๔}

๑) ปัจจัยที่ใช้จูงใจ (Motivators) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่ดีและมีผลต่อความพอใจเกี่ยวกับงานที่ทำคือความสำเร็จความรับผิดชอบความก้าวหน้าและคุณลักษณะของงานนั้น ๆ ปัจจัยดังกล่าวทำให้บุคคลมีความรู้สึกนึกคิดในด้านดีซึ่งจัดเป็นความต้องการในขั้นที่ ๔ และขั้นที่ ๕ ของทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์คือความต้องการการยกย่องนับถือและต้องการความสำเร็จ

^{๔๔} Herzberg, F., et. al., Job Attitude : Review of Research and Opinion, p. 153.

๒) ปัจจัยที่เกี่ยวกับการบำรุงรักษาจิตใจ (Hygiene or Maintenance Factors) เป็นปัจจัยที่ป้องกันไม่ให้เกิดความรู้สึกไม่พอใจในงานที่ทำปัจจัยเหล่านี้ไม่สามารถสร้างแรงจูงใจได้ ซึ่งมีแนวโน้มเป็นผลที่ไม่ดีที่มักจะเกิดขึ้นภายใต้เหตุการณ์ของงานที่ทำอยู่คือฐานะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับหัวหน้างานกับเพื่อร่วมงานและกับลูกน้องเทคนิคในการบังคับบัญชา นโยบายของหน่วยงานความมั่นคงในงานสภาพการทำงานเงินเดือนและเรื่องส่วนตัวที่ถูกกระทบโดยสภาพของงานที่สอดคล้องกับทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ซึ่งเฮริชเบอร์กได้แก้ไขปัญหาเรื่องการจูงใจโดยพัฒนาและเพิ่มเนื้อหาของงานเพื่อให้ค่างานสูงขึ้นการปรับปรุงงานและการออกแบบงานใหม่จะทำให้งานต่างๆมีความหมายมากขึ้นท้าทายความสำเร็จมากขึ้นมีการยอมรับมากขึ้นมีความรับผิดชอบสูงขึ้นก้าวหน้ามากขึ้นและส่งเสริมความก้าวหน้าแต่ละคนได้ซึ่งมีผลต่อการจูงใจมากในขณะที่ปัจจัยที่มีผลทำให้ขวัญและกำลังใจตกต่ำนั้นผู้บริหารก็จะเพิ่มความระมัดระวังป้องกันมิให้เกิดการมองข้ามไม่สนใจจนกลายเป็นปัญหากระทบขวัญกำลังใจการทำงาน

ทฤษฎีการจูงใจของเฮริชเบอร์กเป็นความต้องการทางด้านการจูงใจประกอบด้วยปัจจัยที่เกี่ยวกับงานโดยตรงกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องด้านการบำรุงรักษาซึ่งมีความสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

๑) งานที่มีความท้าทายที่ก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับความสำเร็จของงานเกิดความรับผิดชอบมีความรู้สึกก้าวหน้าได้รับการยกย่องและเกิดความเพลิดเพลินในงานเหล่านี้ถือเป็นสิ่งจูงใจพนักงานให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

๒) กฎในการทำงานแสงสว่างเวลาหยุดพักสิทธิของความอาวุโสค่าจ้างผลประโยชน์พิเศษและอื่นๆไม่เหมาะสมอาจเป็นสิ่งที่ทำให้พนักงานเกิดความไม่พอใจในการทำงานได้

๓) พนักงานจะเกิดความไม่พอใจเมื่อโอกาสที่เขาจะได้รับความรู้สึกเกี่ยวกับความสำเร็จของงานถูกขัดออกไปทำให้มีความรู้สึกที่ไม่ดีเกิดขึ้นและหาข้อผิดพลาดจากสภาพแวดล้อม

๔) เมื่อปัจจัยด้านการจูงใจเช่นความก้าวหน้าความสำเร็จความรับผิดชอบและการยกย่องไม่ได้รับการตอบสนองผู้ปฏิบัติงานจะแสวงหาการตอบสนองความพอใจจากปัจจัยด้านการบำรุงรักษา

๕) ความต้องการด้านการบำรุงรักษาจะลดลงหากความต้องการด้านการจูงใจได้รับการตอบสนองความพอใจแล้ว

การนำทฤษฎีเฮริชเบอร์กมาใช้เพื่อให้เกิดการจูงใจในการทำงานอยู่ในระดับสูงจะต้องดำเนินการดังนี้

๑) ให้พนักงานแต่ละคนมีความพอใจขณะทำงานโดยพนักงานจะได้รับปัจจัยความต้องการขั้นพื้นฐานอย่างพอเพียงโดยพิจารณาค่าจ้างในอัตราที่เหมาะสม

๒) จะต้องป้องกันไม่ให้เกิดความรู้สึกไม่พอใจในการทำงานมีการจัดระบบการสื่อสารติดต่อกันทั้ง๒ทางคือจากผู้บริหารถึงพนักงานและจากพนักงานกลับมายังผู้บริหาร

๓) จัดให้พนักงานมีขวัญและกำลังใจสูงในการทำงานด้วยการจ่ายค่าจ้างในอัตราสูงมีหลักประกันในอาชีพมีอาชีพการทำงานที่ดี

๔) จัดให้พนักงานมีโอกาสเจริญก้าวหน้าในอาชีพซึ่งจะต้องมีทั้งโอกาสตำแหน่งหน้าที่และมีจำนวนเพียงพอสำหรับความก้าวหน้าของพนักงานที่มีผลงานดีความประพฤติดีเป็นหน้าที่และ

ความรับผิดชอบของผู้บริหารที่จะมีการวางแผนจัดกรอบอัตรากำลังของบริษัทไว้เป็นแผนระยะสั้น ๑-๓ ปี และแผนระยะยาว ๕ ปี

ทฤษฎีความต้องการของอัลเดอร์เฟอร์

ทฤษฎีการจูงใจ : ทฤษฎีความต้องการของอัลเดอร์เฟอร์เป็นทฤษฎีความต้องการหรือเรียกอีกอย่างว่า ERG (ERG ย่อมาจาก Existence Relatedness Growth Theory) อัลเดอร์เฟอร์เป็นทฤษฎีเน้นการทำให้เกิดความพอใจตามความต้องการของมนุษย์ไม่คำนึงถึงขั้นความต้องการว่าความต้องการใดจะเกิดขึ้นก่อนหรือหลังและความต้องการหลายๆอย่างอาจเกิดขึ้นพร้อมกันก็ได้ความต้องการตามทฤษฎี ERG มีน้อยกว่าความต้องการตามลำดับขั้นตอนของมาสโลว์อัลเดอร์เฟอร์ได้แบ่งความต้องการไว้ ๓ ประการดังนี้^{๔๕}

๑) ความต้องการการมีชีวิตอยู่ (Existence Needs) เป็นความต้องการของบุคคลที่ต้องการการตอบสนองเพื่อให้มีชีวิตอยู่ได้รับการตอบสนองทางกายคือต้องการอาหารเสื้อผ้าที่อยู่อาศัยเครื่องใช้ต่างๆยารักษาโรคผู้บริหารควรตอบสนองความต้องการด้วยการให้ค่าตอบแทนเป็นเงินค่าจ้างเงินเพิ่มพิเศษรวมถึงความรู้สีกมั่นคงปลอดภัยจากการทำงานได้รับความยุติธรรมมีการทำสัญญาว่าจ้างการทำงานเป็นต้น

๒) ความต้องการมีสัมพันธภาพ (Relatedness Needs) เป็นความต้องการของบุคคลที่จะมีมิตรไมตรีมีความสัมพันธ์กับบุคคลที่อยู่แวดล้อมในการทำงานผู้บริหารควรส่งเสริมให้บุคลากรในองค์กรมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันตลอดจนสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคคลภายนอกด้วยเช่นการจัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตามเกิดสภาพที่ยอมรับทางสังคม

๓) ความต้องการความก้าวหน้า (Growth Needs) เป็นความต้องการสูงสุดของบุคคลได้แก่ความต้องการได้รับการยกย่องและต้องการความสำเร็จในชีวิตผู้บริหารควรสนับสนุนให้พนักงานพัฒนาตนเองให้เจริญก้าวหน้าด้วยการพิจารณาการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งหรือมอบหมายให้รับผิดชอบต่องานโดยมีหน้าที่งานสูงขึ้นอันเป็นโอกาสที่พนักงานจะก้าวหน้าไปสู่ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

ทฤษฎีแรงจูงใจของแมคคิลแลนด์ (McClelland)

ทฤษฎีแรงจูงใจของแมคคิลแลนด์เป็นความต้องการของมนุษย์แบ่งออกเป็น ๓ ประเภทคือ^{๔๖}

๑) ความต้องการความสำเร็จ (Need for Achievement)

๒) ความต้องการมีอำนาจ (Need for Power)

๓) ความต้องการความสัมพันธ์ (Need for Affiliation)

ถ้าผู้บริหารตระหนักถึงความต้องการเหล่านี้ก็สามารถที่กำหนดงานให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีลักษณะแตกต่างกันได้อย่างเหมาะสม

^{๔๕} ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, พฤติกรรมองค์การ, (กรุงเทพมหานคร : ชีระฟิล์มและไซเท็กซ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๙-๑๑๔.

^{๔๖} พะยอม วงศ์สารศรี, การบริหารทรัพยากรมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๒), หน้า ๒๑๗-๒๒๒.

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการปฏิบัติงานเป็นแรงจูงใจเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลเกิดพลังที่จะแสดงพฤติกรรมต่างๆ อันที่จะกระทำหรือไม่กระทำและแรงจูงใจยังมีอิทธิพลกับแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคคลอย่างเห็นได้ชัด บุคคลที่มีแรงจูงใจสูงจะมีความเต็มใจและตั้งใจทุ่มเทให้กับการทำงานอย่างเต็มความสามารถทำให้ปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพเป็นที่พอใจของประชาชนผู้มารับบริการ

๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

๒.๓.๑ ความหมายของการจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอน เป็นงานที่สำคัญถือว่าเป็นหัวใจของสถานศึกษา เนื่องจากเป็นตัวบ่งชี้ถึงคุณภาพของสถานศึกษา และเป็นเครื่องชี้ความสำเร็จ ความสามารถ ความรู้ของบุคลากรครู นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอนไว้ดังนี้

ลิขิต กาญจนารักษ์ ได้แสดงทฤษฎีไว้ว่า ในการจัดการเรียนการสอน จำเป็นต้องอาศัยหลักการ แนวคิด ทฤษฎี โดยเฉพาะทฤษฎีทางจิตวิทยา ซึ่งในทางการศึกษานั้นมีทฤษฎีที่สำคัญอยู่ ๓ แนวคิด คือ แนวคิดทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) แนวคิดทฤษฎีกระบวนการคิด (Cognitive Theory) และแนวคิดทฤษฎีสังคมกระบวนการคิด (Social Cognitive Theory) โดยมีแนวคิดและหลักการนำไปใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ดังนี้^{๔๗}

๒.๓.๒ แนวคิดทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (Behaviorism)

แนวคิดทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ศึกษาพฤติกรรมที่สามารถสังเกตได้ มีความเห็นว่าการเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรม พฤติกรรมการเรียนรู้สามารถสร้างเงื่อนไขให้เกิดขึ้นได้ การทดลองของนักจิตวิทยาพฤติกรรมนิยม เริ่มต้นจากการทดลองในห้องปฏิบัติการของพาฟลอฟ (Pavlov) และ สกินเนอร์ (Skinner) พาฟลอฟ (Pavlov) ได้ทำการทดลองวางเงื่อนไขให้สัตว์ทดลองตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่เป็นสัญลักษณ์ และต่อมาพัฒนาเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ได้ พฤติกรรมที่มีแนวโน้มว่าสามารถวางเงื่อนไขให้เกิดขึ้นได้นั้นเป็นพฤติกรรม รีเฟล็กซ์ (Reflex Response) เช่น การหลั่งน้ำลาย และพฤติกรรมที่เกี่ยวกับอารมณ์และทัศนคติ เช่น ความกลัว ความรู้สึกชอบ ฟังพอใจ สิ่งที่มีอิทธิพลเหนือการเรียนรู้แบบนี้คือ การเสริมแรง การเรียนรู้ขึ้น ถ้าเกิดจากการที่ผู้เรียนได้กระทำก่อน และเมื่อได้กระทำแล้วผลที่ได้รับอย่างต่อเนื่องจากการกระทำนั้นจะเป็นเงื่อนไขให้ทำ หรือไม่ทำ ในโอกาสต่อไป ในกระบวนการทดลองในห้องปฏิบัติการของ สกินเนอร์ (Skinner) พบว่า ถ้าสัตว์ทดลองทำถูกตามเงื่อนไขแล้วได้รับการเสริมแรงต่อไป สัตว์ทดลองมีแนวโน้มว่าจะกระทำเช่นนั้นทุกครั้งที่มีความต้องการ แต่หากว่าถ้าทำแล้วไม่ได้รับการเสริมแรงพฤติกรรมที่เคยทำนั้นมีแนวโน้มจะลดลงและหายไป สกินเนอร์ (Skinner) เรียกการวางเงื่อนไขในแบบนี้ว่า การวางเงื่อนไขให้ปฏิบัติ (Operant Conditioning) แนวคิดทฤษฎีพฤติกรรมนิยม เมื่อนำมาใช้อธิบายปรากฏการณ์การเรียนรู้ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ แนว คือ แนวการวางเงื่อนไขของพาฟลอฟ (Pavlov) ซึ่งรู้จัก

^{๔๗} ลิขิต กาญจนารักษ์, จิตวิทยาการศึกษา:จิตวิทยาประยุกต์เพื่อการสอนที่มีประสิทธิภาพ, (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕-๒๙.

กันในชื่อ Classical Conditioning เพื่อเป็นเกียรติแก่พาฟลอฟ หรือ Pavlovian Conditioning หรือ Conditioning Type ๑ โดยพฤติกรรมที่เกิดจากการถูกวางเงื่อนไข เป็นพฤติกรรมรีเฟลกซ์ อารมณ์ และ ทักษะคิด ส่วนแนวความคิดการวางเงื่อนไขในชนิดที่ ๒ คือการวางเงื่อนไขให้ปฏิบัติของ สกินเนอร์ รู้จักกันในชื่อ Operant Conditioning หรือ Instrumental Conditioning หรือ Conditioning Type ๒ อธิบายว่าอินทรีย์เกิดการเรียนรู้เพราะถูกวางเงื่อนไขจากการปฏิบัติ หากผลต่อเนื่องจากการปฏิบัติได้รับผลดี ได้รับการเสริมแรง อินทรีย์จะพัฒนาพฤติกรรมนั้นๆ ขึ้นมาอีกจนผนึกแน่น กลายเป็นการเรียนรู้ นักจิตวิทยากลุ่มพฤติกรรมนิยม มีความเห็นว่า การแสดงออกพฤติกรรมในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ทั้งหมดถูกขัดเกลาโดยกระบวนการเสริมแรงจนทำให้พฤติกรรมนั้นติดแน่นคงทนถาวรพฤติกรรมเป็นผลมาจากการเรียนรู้ หลักการที่เป็นข้อตกลงเบื้องต้น อันเกิดจากการทดลองของนักพฤติกรรมนิยม

๒.๓.๓. แนวคิดทฤษฎีกระบวนการคิด (Cognitive Theory)

นอกจากนี้ทฤษฎีกระบวนการคิด ก็มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนของครูซึ่งทฤษฎีกระบวนการคิดมีความเห็นว่าการเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องเป็นพฤติกรรมที่สามารถสังเกตได้เท่านั้น เพราะการเรียนรู้เป็นกระบวนการของจิต (Mental Process) เป็นกระบวนการคิดพฤติกรรมเป็นผลมาจากกระบวนการคิดถ้าพฤติกรรมที่แสดงออกมาไม่ดี ก็แสดงว่าเกิดจากกระบวนการคิดที่ไม่ดี ดังนั้น ถ้าจะพัฒนาพฤติกรรมการเรียนรู้ก็ต้องเริ่มต้นที่การพิจารณากระบวนการคิดของผู้เรียน ทฤษฎีกระบวนการคิดอธิบายรูปแบบของการคิด ในลักษณะการประมวลผลข้อมูล หรือ Information Processing ในกระบวนการเรียนรู้ผู้เรียนจะต้องได้กระทบต่อสิ่งเร้าจากภายนอกผ่านประสาทสัมผัสทั้ง ๕ คือ การได้ยิน การได้เห็น การได้สัมผัส การได้ชิมรส และการได้กลิ่น ประสพการณ์จากสิ่งเร้าที่ผ่านระบบประสาทนี้จะถูกนำมาบันทึกไว้ในความทรงจำในกระบวนการคิด คนต้องอาศัยความทรงจำมาช่วย ดังนั้น ประสพการณ์ตรงของผู้เรียนจึงเป็นสิ่งที่มียุติพลเหนือการเรียนรู้ แต่ในการเรียนรู้แต่ละครั้ง ผู้เรียนต้องสังเคราะห์ความทรงจำเก่าๆ ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลจำนวนมากที่บันทึกไว้ในหน่วยความจำมาทำงานติดต่อกัน มีปฏิกริยาร่วมกันแล้วจัดระบบข้อมูลขึ้นมาใหม่ กลายเป็นการเรียนรู้สิ่งใหม่ การตอบสนองใหม่ที่เกิดขึ้นไม่จำเป็นว่าจะต้องเหมือนเดิม เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเหมือนกันแต่ปฏิกริยาที่ตอบสนองแตกต่างกันได้ ทั้งนี้เพราะผู้เรียนใช้ระบบข้อมูลเพื่อการตีความแตกต่างกันไป ในการเรียนรู้โดยกระบวนการคิดนี้ ประสพการณ์ตรงเป็นสิ่งสำคัญ การฝึกให้ผู้เรียนจัดระบบการคิดของตนเอง เป็นสิ่งที่พัฒนาได้ ในการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ครูไม่จำเป็นต้องดูที่ผลงานแต่ต้องดูที่ว่านักเรียนคิดอย่างไร ผลงานจึงออกมาเช่นนี้ ถ้าจะเสริมแรงให้ชื่นชมกระบวนการคิดของนักเรียน ให้นักเรียนอธิบายการคิดของเขา โดยสรุปนักจิตวิทยากระบวนการคิดมีหลักการเบื้องต้นในการเรียนรู้ดังนี้^{๔๘}

๑. การเรียนรู้เป็นกระบวนการคิด

๒. ประสาทการรับรู้ทั้ง ๕ เป็นอวัยวะที่สำคัญในการรับปัจจัยนำเข้าไปสู่กระบวนการคิด

๓. กระบวนการคิดเป็นทั้งบทบาทของสมองและจิต

๔. สิ่งเร้าจากภายนอกหรือประสพการณ์ตรง เป็นปัจจัยนำเข้าสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดกระบวนการคิดหากปราศจากสิ่งเร้าจากภายนอก หรือ การที่ผู้เรียนมีอุปสรรคในการนำเข้าสู่ประสพการณ์ การเรียนรู้ก็จะมีอุปสรรค

^{๔๘} อ้างแล้ว, หน้า ๒๕-๒๙.

๕. ในการคิดผู้คิดต้องอาศัยข้อมูลความจำมาประมวลเป็นความคิด ความทรงจำซึ่งเป็นบทบาทของสมองเป็นแผ่นบันทึกสาระข้อมูลทั้งหมดที่ผู้เรียนได้รับมา โดยจะอ้างอิงประสบการณ์ตรงซึ่งความทรงจำนี้จะส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพของการคิด และพฤติกรรมการเรียนรู้

๖. ในการเรียนรู้ผู้เรียนไม่จำเป็นต้องระดมหน่วยของความจำทั้งหมดมาใช้ แต่ผู้เรียนจะมีกลไกในการเลือกดึงข้อมูลความจำเพียงบางอย่างมาใช้ ทั้งนี้จะต้องผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

๗. การทำการได้ปฏิบัติด้วยตัวเอง ทำให้เกิดการปรับปรุงในกระบวนการคิด

๘. ผลของกระบวนการคิดคือพฤติกรรมที่สังเกตได้และภาษา

๙. ผู้เรียนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ของตนเอง หรือค้นพบได้ด้วยตัวเองผ่านประสบการณ์ตรงการนำแนวคิดจิตวิทยากระบวนการคิดมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ มีดังนี้

๑) ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนมีปฏิริยาโต้ตอบ สัมผัสกับประสบการณ์ตรงให้มากที่สุด เรียนรู้ในบริบทของชีวิตจริง สื่อการสอนที่เป็นของจริง มีอยู่ในธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของผู้เรียน ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติหรือทำด้วยตัวเอง ใช้ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ในการเรียนรู้

๒) จัดกิจกรรมพัฒนากระบวนการคิดให้สอดคล้องกับพัฒนาการกระบวนการคิดของนักเรียน

๓) จะต้องมีการฝึกฝนบ่อยๆ ทำบ่อยๆ ให้เกิดความชำนาญ ปฏิบัติจริง ให้ทำโครงการให้นำเสนอผลงาน หรือพัฒนา Scheme พัฒนา Meta Cognition แล้วสรุปผลการเรียนรู้

๓.๑) เพื่อให้ผู้เรียนค้นพบด้วยตัวเอง (Discovery Learning)

๓.๒) เพื่อสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตัวเอง (Constructive Learning)

๔) ฝึกให้นักเรียนวิเคราะห์ผลจากการกระทำของตนเอง ส่งเสริมการใฝ่รู้ด้วยตัวเอง คิดจากรูปรธรรมไปสู่นามธรรม

๕) ให้นักเรียนฝึกคิดเป็นกลุ่ม ระดมพลังความคิด ระดมพลังสมอง ส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือ ระหว่างครู นักเรียน นักเรียน ครู วิทยากร ที่ปรึกษาโครงการ ขยายความคิประสบการณ์ จากบริบทสังคม สิ่งแวดล้อม

๖) ในนักเรียนที่โตแล้ว ส่งเสริมให้คิดเชิงนามธรรม คิดจากพฤติกรรมของคนในบริบทจริง คิดจากปัญหาจริงไปสู่ปัญหาที่เป็นสมมติฐาน ความน่าจะเป็น

๗) ส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ คิดหลายแบบหลายวิธี คิดแก้ปัญหาหลายๆทาง แล้วเลือกแนวทางที่คิดว่าดีที่สุด

๘) กลุ่มมีอิทธิพลเหนือความคิด พฤติกรรม การแสดงออกโดยภาพรวมคนมีแนวโน้มคล้ายตามพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่ม

๙) ภาวะจิตที่สงบ เป็นสมาธิ ทำให้สมองและระบบประสาทเรียนรู้ได้ดี พัฒนาความจำ พัฒนาภาวะมุ่งมั่นกับงาน ดังนั้นผู้สอนควรฝึกให้นักเรียนทำสมาธิก่อนเรียนในช่วงเวลาสั้น ๆ โดยใช้หลักการหายใจเป็นสื่อกกลางให้จิตเป็นสมาธิ

จากทฤษฎีข้างต้น สรุปได้ว่า ในการจัดการเรียนการสอนบุคลากรครูจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีทางจิตวิทยา และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาคุณภาพการสอน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการพัฒนาสมรรถนะทางการสอนของตนเอง เพื่อให้นักเรียนได้เกิดการพัฒนาตนเองอย่าง

เต็มตามศักยภาพในแต่ละบุคคล และเกิดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ สร้างสังคมการเรียนรู้ตลอดไป

สุมิตร คุณานุกร กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนเป็นกระบวนการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาก้าวไปตามเป้าหมายที่หลักสูตรต้องการ ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนจึงเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ บรรยากาศในการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์ที่มีคุณภาพและสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในการจัดหลักสูตร^{๔๙}

เอกชัย กี่สุขพันธ์ กล่าวว่า นักศึกษาและอาจารย์มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการจัดการเรียนการสอน การนำวิธีการสอนมาใช้อย่างถูกต้องเหมาะสมจะทำให้เกิดสัมพันธภาพระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน องค์ประกอบเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้ การจัดการเรียนการสอนหมายถึง การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ^{๕๐}

กิตติมา ปรีดีดิลก กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนเป็นหน้าที่โดยตรงของครูที่จะต้องทำการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสม มีการสอนที่ถูกต้อง ตลอดจนมีการอำนวยความสะดวกเพื่อการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสม จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติเนื้อหาที่สอนยึดหยุ่นตามสถานการณ์ สภาพท้องถิ่น และความสนใจของผู้เรียน^{๕๑}

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ กล่าวว่า การเรียนการสอน หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สื่อการสอน การจัดกิจกรรมระหว่างสอนและการทดสอบ เป็นต้น^{๕๒}

รุ่ง แก้วแดง กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วยกระบวนการหลัก ๒ กระบวนการ คือ กระบวนการเรียนรู้ กับกระบวนการสอน ซึ่งกระบวนการสอนจะต้องเป็นไปเพื่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ที่ได้ปรับเปลี่ยนดังนี้^{๕๓}

๑. ที่ผ่านมาโดยทั่วไป โรงเรียนสอนมากกว่าการเรียนรู้ ครูมีบทบาทในการทำกิจกรรมต่างๆ มากกว่าผู้เรียน ดังนั้นจึงควรมีการปฏิวัติระบบการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเป็นผู้มีบทบาทมากที่สุด

๒. ที่ผ่านมาโรงเรียนส่วนใหญ่ยังจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยไม่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง แต่กลับยึดตัวครู หลักสูตร เนื้อหาวิชา สื่อ และการวัดผลเป็นหลักด้วยตัวเอง

^{๔๙} สุมิตร คุณานุกร, หลักสูตรและการสอน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นิยตยสาม, ๒๕๕๒). หน้า ๒๓.

^{๕๐} เอกชัย กี่สุขพันธ์, หลักการบริหารการศึกษาทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร : อนงค์ศิลป์การพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๙-๒๐๑.

^{๕๑} กิตติมา ปรีดีดิลก, การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : อักษราพิพัฒน์, ๒๕๓๒), หน้า ๖๑.

^{๕๒} ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, ๒๕๓๕), หน้า ๗๒.

^{๕๓} รุ่ง แก้วแดง, ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๑), หน้า ๙๐-๑๑.

๓. ที่ผ่านมาการเรียนรู้ส่วนใหญ่จะเป็นการเรียนรู้แบบแยกส่วน แยกเป็นรายวิชาขาดการเชื่อมโยง ความรู้เข้าด้วยกัน และการเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันทำให้ผู้เรียนไม่สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

๔. ที่ผ่านมาการเรียนรู้สร้างความเครียดและความทุกข์ให้แก่เด็ก ทำให้นักเรียนมีเจตคติที่ไม่ดีต่อการเรียนรู้ ขาดความใฝ่รู้

๕. ที่ผ่านมาผู้เรียนมีบทบาทเป็นผู้รับความรู้จากครู ผู้เรียนไม่มีโอกาสได้ฝึกฝนการเรียนรู้ด้วยตนเอง จึงขาดความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

๖. ที่ผ่านมา การเรียนรู้ถูกจำกัดอยู่ในห้องเรียนเท่านั้น การเรียนรู้ที่แท้จริงไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นในห้องเรียนเสมอไป ครูควรเปิดโอกาสและกระตุ้นให้ผู้เรียนเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง การจัดมวลประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อเรื่องที่ศึกษา โดยมีการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพของผู้เรียน มีความยืดหยุ่นตามสถานการณ์ สภาพท้องถิ่น และความสนใจของผู้เรียน

๒.๓.๔ หลักการจัดการเรียนการสอน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ซึ่งระบุไว้อย่างชัดเจนให้มีการจัดการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเพราะถือว่าเป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง และยั่งยืนการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ หรือที่รู้จักในชื่อเดิมว่าการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student Center หรือ Child Center) เป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่รู้จักมานานในวงการศึกษาไทย แต่ไม่ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติ เพราะผู้ใช้คือผู้สอนยังขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการและการใช้เทคนิควิธีการปฏิบัติรวมกับความเคยชินที่ได้รับการอบรมสั่งสอนมาด้วยรูปแบบการจัดการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Teacher Center) มาตลอด เมื่อเป็นผู้สอนก็เคยชินกับการจัดการเรียนการสอนแบบเดิมๆ ที่เคยรู้จักจึงทำให้ไม่ประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญมากเท่าที่ควรแต่ในยุคของการปฏิรูปการศึกษานี้ได้มีการกำหนดเป็นกฎหมายแล้วว่า ผู้สอนทุกคนจะต้องใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญได้

ทิสนา แคมณี ได้ศึกษาและนำเสนอแนวทางให้ผู้สอนสามารถนำไปปฏิบัติการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ค่อนข้างชัดเจน เริ่มจากการทำความเข้าใจความหมายของการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันชัดเจนการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญพัฒนาขึ้นจากแนวคิดของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ในเรื่องการเรียนรู้โดยการกระทำและการเปลี่ยนบทบาทในการเรียนรู้จากผู้เรียน และเปลี่ยนบทบาทจากผู้สอนที่เคยเป็นผู้ถ่ายทอดข้อมูลความรู้มาเป็นผู้จัดประสบการณ์เรียนรู้ และเปลี่ยนจุดเน้นของการเรียนรู้มาอยู่ที่ผู้เรียนมากกว่าผู้สอน เป็นที่มาของคำว่า การเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญจากความหมายนามาสู่แนวปฏิบัติ คำว่าผู้เรียนเป็นสำคัญหมายถึงการให้ผู้เรียนเป็นบทบาทสำคัญในการเป็นผู้เรียนรู้ มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนอย่างกระตือรือร้น ตื่นตัว ตื่นใจ จดจ่อกับสิ่งที่ทำโดยผู้สอนเป็นผู้จัดสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยให้เกิดกิจกรรมดังกล่าวขึ้นขึ้น ในการออกแบบกิจกรรมการ

เรียนรู้ให้ได้ผลตามต้องการ ทิศนาแซมณี ได้เสนอแนวคิดที่ครูสามารถใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติไว้ดังนี้^{๕๔}

๑. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีที่ควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางร่างกาย (Physical Participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเคลื่อนไหวร่างกายเพื่อช่วยให้ประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนต้นตัว พร้อมทั้งจะรับข้อมูลและการเรียนรู้ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น การรับรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้ ถ้าผู้เรียนอยู่ในสภาพที่ไม่พร้อมแม้จะมีการให้ความรู้ที่ดีๆ ผู้เรียนก็ไม่สามารถรับได้ ดังจะเห็นได้ถ้าปล่อยให้ผู้เรียนนั่งนานๆ ในไม่ช้าผู้เรียนก็จะหลับหรือคิดไปเรื่องอื่นๆ แต่ถ้าให้มีการเคลื่อนไหวร่างกายบ้างก็ทำให้ประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนต้นตัวและพร้อมจะรับและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดี ดังนั้นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนจึงควรเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเป็นระยะๆ ตามความเหมาะสมกับวัยและระดับความสนใจของผู้เรียน

๒. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีที่ควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางสติปัญญา (Intellectual Participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเคลื่อนไหวทางสติปัญญา ต้องเป็นกิจกรรมที่ท้าทายความคิดของผู้เรียน สามารถกระตุ้นสมองของผู้เรียนให้เกิดการเคลื่อนไหวต้องเป็นเรื่องที่ยากหรือง่ายเกินไปสำหรับผู้เรียนทำให้เกิดความสนุกที่จะคิด

๓. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีที่ควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางสังคม (Social Participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว เนื่องจากมนุษย์จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ มนุษย์ต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้ากับผู้อื่น และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทางด้านสังคม

๔. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีที่ควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางอารมณ์ (Emotional Participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ส่งผลต่ออารมณ์ ความรู้สึกของผู้เรียน ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้นั้นเกิดความหมายต่อตนเองโดยกิจกรรมดังกล่าวควรจะต้องเกี่ยวข้องกับผู้เรียนโดยตรง โดยปกติการมีส่วนร่วมทางอารมณ์นี้มักจะเกิดขึ้นพร้อมกับการกระทำอื่นๆ อยู่แล้ว เช่น กิจกรรมทางกายสติปัญญา และสังคม ทุกครั้งที่ผู้สอนให้ผู้เรียนเคลื่อนไหวเปลี่ยนอิริยาบถ เปลี่ยนกิจกรรมผู้เรียนจะเกิดอารมณ์ความรู้สึกตามไปด้วยเสมอ อาจจะเป็นความพอใจ ไม่พอใจหรือเฉยๆ

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า หลักการจัดการเรียนการสอนที่ดีนั้น ต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กล่าวคือ เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยวิธีการ รูปแบบการเรียนที่หลากหลายเหมาะสม ตรงตามความต้องการของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะ ความรู้ และเจตคติที่ดีต่อการเรียน

๒.๓.๕ แนวทางการจัดการเรียนการสอน

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการจัดการเรียนการสอน ได้มีนักวิชาการหลากหลายท่านได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้

อภิญญา เหมระ ได้กล่าวถึง แนวทางในการจัดการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนเป็นบุคลากรที่สำคัญที่สุด ในการนำแนวคิดการจัดกระบวนการเรียนรู้ไปสู่ความสำเร็จ คือการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ครูผู้สอนจึงต้องได้รับการพัฒนาให้มีความพร้อมในทุกๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นเจตคติที่ดีการยอมรับ

^{๕๔} ทิศนา แซมณี, รูปแบบการเรียนการสอน : ทางเลือกที่หลากหลาย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๓.

การตระหนักในความสำคัญ ความรู้ความเข้าใจ และทักษะการปฏิบัติที่ถูกต้องชัดเจนเกี่ยวกับเทคนิควิธีการจัดกิจกรรม สื่อและนวัตกรรม รวมทั้งวิธีการวัดและประเมินผลตามยุทธศาสตร์การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังรายละเอียดเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินการของครูผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนี้^{๕๕}

๑. ขั้นการเตรียมการ ประกอบด้วย

๑.๑ เตรียมตนเอง ครูจะต้องเตรียมตนเองให้พร้อมสำหรับบทบาทของผู้ให้บริการด้านความรู้ (resource person) ที่จะต้องให้คำอธิบายคำแนะนำ คำปรึกษา ให้ข้อมูลความรู้ที่ชัดเจนแก่ผู้เรียน รวมทั้งแหล่งเรียนรู้ที่จะแนะนำให้ผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลได้ดังนั้นครูจะต้องมีภาระหนักเตรียมตนเองด้วยการอ่าน การค้นคว้า การทดลองปฏิบัติมาก ๆ ในหัวข้อเนื้อหาที่ตนรับผิดชอบ รวมทั้งข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน

๑.๒ เตรียมแหล่งข้อมูล เมื่อบทบาทครูไม่ใช่ผู้บอกเล่ามวลความรู้อีกต่อไปครูจึงต้องเตรียมแหล่งข้อมูลความรู้ที่จะแนะนำให้ผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้าความรู้แก่ผู้เรียน ทั้งในรูปแบบของสื่อการเรียน ใบความรู้ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะใช้ประกอบกิจกรรมในห้องเรียนหรือศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเอง ที่มีข้อมูลความรู้ที่ผู้เรียนสามารถเลือกศึกษาค้นคว้าตามความต้องการ หรือแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น ศูนย์วิทยบริการ ศูนย์สื่อห้องสมุด ห้องโสตทัศนศึกษาห้องสมุด ห้องปฏิบัติการวิชาต่าง ๆ และห้องพิพิธภัณฑ์ในโรงเรียน ทั้งนี้รวมไปถึงแหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียนด้วย ซึ่งครูสามารถสำรวจบัญชีรายชื่อ หนังสืออุปกรณ์หรือสื่อต่างๆ ไว้สำหรับผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าตามที่กำหนดไว้กิจกรรมการเรียนหรือศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมทั้งในและนอกเวลาเรียน

๑.๓ จัดทำแผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ บทบาทของครูก่อนการเรียนการสอนทุกครั้งคือ การวางแผนการจัดการเรียนการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้ที่กำหนด ครูจะต้องวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้เพื่อให้ได้สาระสำคัญและเนื้อหา ข้อควรรู้ อันจะนำไปสู่การออกแบบการเรียนรู้ที่จะสร้างเสริมให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมตามที่กำหนดไว้ได้ ในการจัดทำแผนการสอน ครูต้องเตรียมการในสิ่งต่อไปนี้

๑.๓.๑ เตรียมกิจกรรมการเรียนรู้ ครูต้องวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้ การค้นคว้าหาความรู้และการสร้างความรู้ โดยครูจะทำหน้าที่เป็นผู้จัดการ (Manager) ที่กำหนดบทบาทในการเรียนรู้ และความรับผิดชอบแก่ผู้เรียนให้เขาได้ทำกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการ ความสามารถและความสนใจของแต่ละคน

๑.๓.๒ เตรียมสื่อ วัสดุอุปกรณ์เมื่อออกแบบหรือกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้แล้วครูจะต้องพิจารณาและกำหนดว่าจะใช้สื่อ วัสดุอุปกรณ์ใด เพื่อให้กิจกรรมการเรียนดังกล่าวบรรลุผลแล้วจัดเตรียมให้พร้อม บทบาทของครูตอนนี้จึงเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) เพื่อให้การเรียนรู้บรรลุผล

^{๕๕} อภิญา เหมระ, “การจัดการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของครูธุรกิจ”, สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๔), หน้า ๒๗-๒๙.

๑.๓.๓ เตรียมวัสดุและประเมินผล บทบาทในด้านการเตรียมการอีกประการหนึ่ง คือ การเตรียมวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น โดยการวัดให้ตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้และวัดให้ครอบคลุมทั้งในส่วนของกระบวนการ (Process) และผลงาน (Product) ที่เกิดขึ้นทั้งด้านพุทธิสัย (Cognitive) จิตพิสัย (Affective) และทักษะ (Skill) โดยการเตรียมวิธีการวัดและเครื่องมือวัดให้พร้อมก่อนทุกครั้ง

๒. ขั้นตอนการ ครูผู้สอนต้องดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่ได้กำหนดไว้ในแผนการสอนซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ควรเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

๒.๑ ช่วยให้ผู้เรียนได้ค้นพบคำตอบด้วยตนเอง โดยครูผู้สอนพยายามจัดการเรียนการสอนที่ยืดการค้นพบด้วยตนเองเป็นวิธีการสำคัญ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นหาความรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้เพราะการค้นพบความจริงใด ๆ ด้วยตนเองนั้น ผู้เรียนมักจะจดจำได้ดี และมีความหมายโดยตรงต่อผู้เรียนรวมทั้งจดจำได้นาน

๒.๒ ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและกลุ่มโดยยึดเป็นกลุ่มเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากกลุ่ม ได้พูดคุย ปรึกษาหารือ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ข้อมูลต่าง ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของตนเองและผู้อื่น และจะปรับตัวให้สามารถอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้

๒.๓ ช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางร่างกาย สติปัญญา สังคมและอารมณ์ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างทั่วถึงและมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การที่ผู้เรียนมีบทบาทเป็นผู้กระทำจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมและกระตือรือร้นที่จะเรียนอย่างมีชีวิตชีวา กิจกรรมที่จัดจึงควรเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะดังนี้

๒.๓.๑ ช่วยให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเป็นระยะๆเหมาะสมกับวัยและความสนใจของผู้เรียน

๒.๓.๒ มีประเด็นท้าทายให้ผู้เรียนได้คิด เป็นประเด็นที่ไม่ยากหรือง่ายเกินไปเหมาะสมกับวัยและความสามารถของผู้เรียนเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดหรือลงมือกระทำเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

๒.๓.๓ ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากบุคคลหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว

๒.๓.๔ ส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้เรียนเกี่ยวข้องกับชีวิตประสบการณ์และความ เป็นจริงของผู้เรียน

๒.๔ เน้นกระบวนการ (Process) ควบคู่ไปกับผลงาน (Product) โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ถึงกระบวนการต่างๆ ที่ทำให้เกิดผลงาน มิใช่มุ่งจะพิจารณาถึงผลงานแต่เพียงอย่างเดียว ทั้งนี้เพราะประสิทธิภาพของผลงานขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของกระบวนการ

๒.๕ เน้นการนำไปประยุกต์ใช้หรือใช้ในชีวิตประจำวัน โดยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดหาแนวทางที่จะนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน พยายามส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติจริงและพยายามติดตามผลการปฏิบัติของผู้เรียน

๓. ขั้นตอนประเมินผล ครูผู้สอนต้องดำเนินการวัดและประเมินผลเพื่อตรวจสอบว่าสามารถจัดการเรียนการสอนบรรลุผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่ ทั้งนี้ ครูควรเตรียมเครื่องมือและวิธีการให้พร้อมก่อนถึงขั้นตอนการวัดและประเมินผลทุกครั้ง และการวัดควรให้ครอบคลุมทุกด้าน วัดและประเมินตามสภาพจริง (Authentic Measurement) โดยการเน้นการวัดการปฏิบัติ (Performance)

Measurement) และจากแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) ซึ่งในการวัดและประเมินผลนี้ นอกจากครูจะเป็นผู้วัดและประเมินผลเองแล้ว ผู้เรียนและสมาชิกของแต่ละกลุ่มควรจะมีบทบาทร่วมวัดและประเมินตนเองและกลุ่มด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า แนวทางในการจัดการเรียนการสอนนั้น สิ่งที่เป็นจุดมุ่งหมาย คือ ให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนา ดังนั้น จึงต้องหาแนวทางในการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน จึงต้องมีการเตรียมการ เพื่อศึกษาบริบทในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน ขึ้นดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ และขึ้นประเมินผล เพื่อให้ทราบ และตรวจสอบการว่าดำเนินการเหล่านั้นมีประสิทธิภาพ และคุณภาพเพียงใด บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่

๒.๓.๖ องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนได้มีนักวิชาการแสดงทัศนะไว้ดังนี้

สงบ ลักษณะ ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนที่ดีมีคุณภาพจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ ประกอบด้วย การออกแบบการสอน แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือแผนการสอนเป็นเอกสารที่ช่วยให้ครูนำไปเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนเพื่อนำนักเรียนไปสู่จุดมุ่งหมายของการศึกษาและเป็นสิ่งที่สำคัญที่ครูจะนำไปใช้ในการเรียนการสอนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการจัดการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วย บุคลากรครูนักเรียน และวิธีการสอน ที่มีคุณภาพ สื่อเทคโนโลยี และวิธีการวัดและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้^{๕๖}

๑. แผนการสอน หรือแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แผนการสอน หรือแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นการเตรียมการหรือเตรียมความพร้อมเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งเพียงตา ขบวน กล่าวถึงความสำคัญของแผนการสอนดังนี้

๑) แผนการสอนช่วยอำนวยความสะดวกแก่ครูที่ไม่มีประสบการณ์เพราะจะทำให้เข้าใจกระบวนการสอนและสามารถสอนได้

๒) แผนการสอนช่วยให้ผู้บริหารและผู้นิเทศรู้แนวทางที่จะให้คำแนะนำความสนับสนุนต่างๆ

๓) แผนการสอนสามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดทำกำหนดการสอนเพื่อสอนให้ได้สะดวกครูจะเข้าใจและมองเห็นงานล่วงหน้าของตนเองอย่างชัดเจน

นอกจากนี้ **สงบ ลักษณะ** ยังได้เสนอแนะครูผู้สอนจะต้องจัดทำแผนการสอนล่วงหน้าเพื่อครูผู้สอนจะได้มีการออกแบบและเตรียมการสอนมีรายละเอียดของกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละหัวข้อย่อยของเนื้อหา หรือสำหรับการสอนแต่ละครั้ง สิ่งที่ต้องปฏิบัติในการวางแผนการสอนคือ

๑. ศึกษาหลักสูตรเพื่อดูวัตถุประสงค์ของวิชาที่จะสอน พิจารณาคำอธิบายรายวิชา

^{๕๖} สงบ ลักษณะ, “แนวทางการประกันคุณภาพการศึกษา”, วารสารข้าราชการครู (สิงหาคม-กันยายน, ๒๕๔๑), หน้า ๒-๕.

๒. ศึกษาคู่มือหลักสูตร เอกสารคู่มือการสอน เพื่อให้เข้าใจจุดเน้น เข้าใจบทบาทของผู้บริหารและครูผู้สอน

๓. นำโครงสร้างเนื้อหารายวิชา และจุดประสงค์ของหลักสูตร และจุดประสงค์รายวิชามา กำหนดหัวข้อเนื้อหาย่อย ๆ และจุดประสงค์ จุดประสงค์นำทางและปลายทาง

๔. ศึกษาตัวอย่างแนวการสอนมา กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนและจำนวนคาบให้เหมาะสมกับหัวข้อเนื้อหาย่อย ๆ และจุดประสงค์

๕. จัดทำแผนการสอนโดยพิจารณาข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ มาประกอบ เช่น หนังสือค้นคว้า อ้างอิง วัสดุอุปกรณ์สำหรับนักเรียนฝึกปฏิบัติ

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้ประสบผลสำเร็จได้นั้นครูผู้สอนจะต้องศึกษาหาความรู้ได้อย่างสม่ำเสมอ ทั้งหลักสูตรการศึกษาแห่งชาติและหลักสูตรสถานศึกษาให้เข้าใจถ่องแท้ตลอดถึงแหล่งเรียนรู้อื่น และฝึกพัฒนาตนเองในทุกๆ ด้าน

๒.๓.๗ กระบวนการจัดการเรียนการสอน

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการสอนได้มีนักวิชาการหลายท่าน ได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ กล่าวว่า การสอนเป็นหน้าที่หลักของครูไม่ว่าจะเป็นครูสอนในระดับการศึกษาใด หรือประเภทวิชาใด แม้ว่าสังคมจะเปลี่ยนไป เนื่องจากมีเครื่องมือข่าวสารข้อมูล สิ่งอำนวยความสะดวก และสื่อการเรียนการสอนเข้ามามีบทบาทเพื่อช่วยการสอนของครู แต่ความสำคัญและความจำเป็นของครูก็ยังมียู่ โดยเฉพาะการสอนทางด้านวิชาชีพเพราะการสอนวิชาชีพต้องการความรู้ทั้งทางทฤษฎีและทักษะปฏิบัติ การสอนจึงต้องประกอบด้วยเนื้อหาวิชาและการฝึกทักษะ ความชำนาญในวิชาชีพนั้น ครูจึงเป็นต้นแบบที่ดีและเป็นผู้ใกล้ชิดในการแนะนำ สาธิตการปฏิบัติและการฝึกทักษะตลอดจนถ่ายทอดเจตคติและคุณธรรมประจำวิชานั้นๆ นอกจากนี้ ครูยังมีบทบาทอื่น โดยประพฤติดุติปฏิบัติเป็นอย่างดีแก่นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีมานะ บากบั่น มัธยัสถ์อดออม ไม่เห็นแก่ความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุมากเกินไปเป็นปูชนียบุคคลที่ลูกศิษย์ให้ความเคารพยกย่อง^{๕๗}

สมพร เลิศมั่งกรวงศ์ ได้กล่าวถึงครูตามแนวพระราชดำริ ดังนี้ การศึกษาแนวพระราชดำริ ที่เกี่ยวกับครู โดยการศึกษาจากพระบรมราโชวาท และพระราชดำริที่พระราชทานไว้ในโอกาสต่างๆ สามารถสรุปเป็นคุณลักษณะในสาระสำคัญ ได้ดังต่อไปนี้^{๕๘}

๑. ครูต้องเน้นที่คุณธรรม
๒. ครูจะต้องประพฤติตัวให้เป็นที่รักเคารพของนักเรียน
๓. ครูต้องอดทน เสียสละและมีความเมตตา
๔. ครูไม่ควรมุงยศศักดิ์ ความร่ำรวย และผลตอบแทนทางวัตถุ
๕. ครูต้องยึดมั่นในคุณความดี

^{๕๗} ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อส่งเสริมกรุงเทพ, ๒๕๓๕), หน้า ๑๐๖.

^{๕๘} สมพร เลิศมั่งกรวงศ์, “ปัญหาการเรียนของนักศึกษาหลักสูตรวิชาชีพพระยาสัน พ.ศ. ๒๕๔๐ ประเภทวิชาพาณิชยกรรม วิทยาลัยสารพัดช่าง เขตกรุงเทพมหานคร”, สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓.

๖. พระผู้ทรงเป็นครูของแผ่นดินสมควรที่ครูทุกคนยึดถือเป็นแบบอย่างของความเป็นครูที่แท้

ลักษณะ สิริวัฒน์ กล่าวถึงบทบาทของครูว่า โรงเรียนเป็นสถาบันที่ประกอบไปด้วยกลุ่มบุคคลที่สำคัญ ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มครูอาจารย์ และกลุ่มนักเรียน ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทั้ง ๒ กลุ่มนี้จะมีผลทางพฤติกรรมต่อกัน ครู อาจารย์ เป็นบุคคลสำคัญรองลงมาจากผู้ปกครอง บทบาทของครูจึงมีผลต่อนักเรียนมากโดยทั่วไปแล้วครู อาจารย์ทุกคนต่างก็มีความมุ่งหมายที่จะช่วยพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้ที่มีการพัฒนาการที่ดีในทุก ๆ ด้านนอกจากนี้ตัวและพฤติกรรมของครู อาจารย์จะมีผลต่อนักเรียนเช่นกัน มีงานวิจัยเกี่ยวกับบุคลิกภาพท่าทีและการแสดงออกของครูที่มีผลต่อบุคลิกภาพการแสดงออกและสุขภาพจิตของเด็ก^{๕๙}

ปริญญา ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้อธิบายว่า ครูผู้สอนที่มีความรู้ทางเนื้อหาวิชาอย่างเดียวไม่เพียงพอ ผู้สอนจะต้องรู้จักสร้างสรรค์บรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสมกับสภาพห้องเรียน สภาพการเรียนด้วย เพื่อให้เกิดผลดีในการนำเทคนิคในการสอนและวิธีสอนที่ดีไปใช้ให้ได้ผลในชั้นเรียน การสอนสนุกสนาน ย่อมขึ้นอยู่กับครูผู้สอนที่สามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับนักเรียน และสภาพของชั้นเรียนด้วยบุคลิกภาพของครูต่อไป^{๖๐}

๑. ครูต้องเป็นผู้เข้มแข็ง ครูที่ดีจะต้องสามารถกระตุ้นความสนใจของนักเรียนให้สนใจในการเรียน ครูจะต้องพยายามศึกษาค้นคว้า และตื่นตัวให้ทันเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวงการธุรกิจในปัจจุบัน และอนาคตจึงจะทำให้ชั้นเรียนก้าวหน้า และสนุกสนานในการเรียน มีบรรยากาศ เข้มแข็ง สามารถเป็นนักแสดงที่ดี นอกจากนั้นการแต่งกายของครูก็เป็นส่วนหนึ่งที่เรียกร้องความสนใจของนักเรียน ครูที่ดีควรต้องแต่งกายให้สุภาพเรียบร้อย และเหมาะสมกับเหตุการณ์การแต่งกายให้สุภาพมิได้หมายความว่าครูจะต้องใช้เสื้อผ้าที่หรูหรา ราคาแพง และเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ อยู่เสมอแต่จะต้องแต่งกายให้สะอาดเรียบร้อยใช้เสื้อผ้าที่ราคาพอสมควรแก่ฐานะ สีสันไม่ฉูดฉาดบาดตานักเรียนจนเกินไปโดยคำนึงถึงความประหยัดเป็นหลัก

๒. ครูจะต้องเป็นผู้มีความรู้ ครูที่มีความรู้บางครั้งก็ได้มีความชำนาญ ในการถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่นักเรียน ดังนั้นครูที่ดีต้องรู้หลักการสอน มีเทคนิคและวิธีการถ่ายทอดวิชาความรู้ และประสบการณ์ต่างๆ ให้แก่นักเรียนมีมนุษยสัมพันธ์อันดีกับนักเรียน และบุคคลทั่วไป ความรู้ที่ถ่ายทอดให้ ถ้านักเรียนนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จะช่วยให้เด็กมีความมั่นใจในตัวครูพร้อมที่จะรับฟังและปฏิบัติตาม

๓. ครูจะต้องเป็นผู้ที่มีหลักการ และเหตุผล ครูจะต้องยอมรับความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคน อย่างมีเหตุผล และเป็นธรรมเพื่อที่จะได้เลือกวิธีสอน และกิจกรรมให้เหมาะสมกับภูมิหลังของนักเรียน ในการที่จะให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ ทั้งนี้ เพื่อลดช่องว่างของนักเรียน และขจัดความเครียดเกิดความจำเป็นในชั้นเรียน อันจะทำให้การเรียนการสอนมีแต่ความเพลิดเพลินและสนุกสนาน

^{๕๙} ลักษณะ สิริวัฒน์, การแนะแนวเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๓๖๔-๓๘๓.

^{๖๐} ปริญญา ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, หลักสูตรและการบริหารอาชีวศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริม, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒-๑๒๘.

๔. ครูจะต้องเป็นประชาธิปไตย ครูธุรกิจควรจะต้องยึดถือหลักการของประชาธิปไตยเคารพและยึดมั่นในสิทธิของแต่ละบุคคล เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นไม่ใช้นโยบายรุนแรง หรือเป็นผู้บงการให้นักเรียนต้องปฏิบัติตามคำสั่งอยู่ตลอดเวลา ควรจะได้เคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นบ้างทั้งนี้เพื่อสร้างสรรค์ ความสามัคคี และมนุษย์สัมพันธ์อันดีต่อกัน ข้อเสนอแนะของนักเรียนบางประการ อาจจะเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องในโอกาสต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า บุคลากรครู มีบทบาทสำคัญยิ่งในการจัดการเรียนการสอน บุคลากรครูที่ดีนั้น ไม่เพียงแต่เป็นบุคคลที่ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่นเท่านั้น แต่ยังต้องเป็นบุคคลที่มีความประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีวิธีการดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่บุคคลทั่วไปในสังคมอีกด้วย

๒.๓.๗.๑ ด้านเนื้อหาและหลักสูตร

หลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการเรียนการสอน เพราะเป็นการกำหนดสิ่งที่ผู้เรียนต้องรู้ เมื่อจบหลักสูตรเหล่านั้น ดังนั้น หลักสูตรจึงเป็นแม่บทในการจัดการเรียนการสอน ในการสอนรายวิชาพระพุทธศาสนานั้น หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ กำหนดให้อยู่ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม^{๖๑} เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ประกอบมาจากหลายแขนงวิชา โดยการนำวิทยาการแขนงต่างๆ ในสาขาสังคมศาสตร์มาหลอมรวมเข้าด้วยกันเป็น ๕ สาระ ได้แก่^{๖๒}

สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

สาระที่ ๓ เศรษฐศาสตร์

สาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์

สาระที่ ๕ ภูมิศาสตร์

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันบนโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ ซึ่งแตกต่างกันอย่างหลากหลาย การปรับตัวเองกับบริบทสภาพแวดล้อม ทำให้เป็นพลเมืองที่รับผิดชอบ มีความสามารถทางสังคม มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสมโดยที่ผู้เรียนเกิดความรู้ เจริญงอกงามในแต่ละด้าน ดังนี้

๑. ด้านความรู้

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะให้ความรู้แก่ผู้เรียนในเนื้อหาสาระความคิดรวบยอดและหลักการสำคัญ ๆ ในสาขาวิชาต่าง ๆ ทางสังคมศาสตร์ได้แก่ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ จริยธรรม สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ กฎหมายประชากรศึกษาและสิ่งแวดล้อมศึกษา ตามขอบเขตที่กำหนดไว้ในแต่ละระดับชั้น โดยจัดการเรียนรู้ในลักษณะบูรณาการ หรือสหวิทยาการ

^{๖๑} เอกรินทร์ สัมมาศาล, แนวปฏิบัติ กระบวนการวัดและประเมินผลตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑๒.

^{๖๒} กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : การศึกษา, ๒๕๕๕), หน้า ๑-๑๕.

๒. ด้านทักษะและกระบวนการ

ในการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมนั้น ผู้เรียนควรจะได้พัฒนากระบวนการต่าง ๆ จนเกิดทักษะและกระบวนการดังนี้ ทักษะการคิด เช่น การสรุปความคิด การแปลความ การวิเคราะห์ หลักการและการนำไปใช้ตลอดจนการคิดอย่างมีวิจารณญาณทักษะการแก้ปัญหาตามกระบวนการทางสังคมศาสตร์ กระบวนการสืบสวน เช่นความสามารถในการตั้งคำถาม และการตั้งสมมติฐานอย่างมีระบบ การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลการทดสอบสมมติฐาน และสรุปเป็นหลักการทักษะการเรียนรู้ เช่น ความสามารถแสวงหาข้อมูลความรู้โดยการอ่าน การฟังและการสังเกต ความสามารถในการสื่อสาร โดยการพูด การเขียน และการนำเสนอความสามารถในการตีความ การสร้างแผนภูมิ แผนที่ ตารางเวลา และการจัดบันทึก รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีและสื่อสารสนเทศต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์ในการแสวงหาความรู้ทักษะกระบวนการกลุ่ม เช่น ความสามารถในการเป็นผู้นำและผู้ตามในการทำงานกลุ่มมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายการทำงานของกลุ่ม ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายด้วยความรับผิดชอบ สร้างสรรค์ผลงาน ช่วยลดข้อขัดแย้งและแก้ปัญหาของกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. ด้านเจตคติและค่านิยม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะช่วยพัฒนาเจตคติและค่านิยมเกี่ยวกับประชาธิปไตยและความเป็นมนุษย์ เช่น รู้จักตนเอง ฟังตนเอง ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย มีความกตัญญู รักเกียรติภูมิแห่งตน มีนิสัยในการเป็นผู้ผลิตที่ดี มีความพอดีในการบริโภคเห็นคุณค่าของการทำงาน รู้จักคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นกลุ่ม เคารพสิทธิของผู้อื่น เสียสละเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีความผูกพันกับกลุ่ม รักท้องถิ่น รักประเทศชาติ เห็นคุณค่า อนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ศรัทธาในหลักธรรมของศาสนา และการปกครองของศาสนา และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๔. ด้านการจัดการและการปฏิบัติ

กิจกรรมการเรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการทำงานกลุ่ม สามารถนำความรู้ ทักษะ ค่านิยมและเจตคติที่ได้รับการอบรมบ่มนิสัยมาใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของผู้เรียนได้จากความสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และเข้าใจเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมรอบตัวทั้งทางด้านธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมซึ่งจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต มีทัศนคติและค่านิยมที่ถูกต้องดีงาม ตลอดถึงมีทักษะที่จะเรียนรู้และจัดการกับปัญหาที่ตนประสบด้วยวิธีการที่มีเหตุผล และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เนื้อหาของวิชาศีลธรรม

เนื้อหาสาระสำคัญในส่วนของสาระการเรียนรู้ศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรมซึ่งเป็นหลักสูตรใหม่แบ่งออกเป็น หัวข้อด้วยกัน คือ^{๖๓}

^{๖๓} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **กรอบแนวคิดในการจัดทำสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรใหม่**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐-๑๑.

๑. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา พุทธประวัติ

๒. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พุทธศาสนสุภาษิต พระไตรปิฎก เรื่องน่ารู้จากพระไตรปิฎก ศัพท์ทางพระพุทธศาสนา

๓. ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาดก

๔. หน้าที่ชาวพุทธ . มรรยาทชาวพุทธ และการปฏิบัติตนต่อพระภิกษุ ชาวพุทธตัวอย่าง

๕. การบริหารจัดการและเจริญปัญญา

๖. วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ศาสนพิธี

๗. สัมมนาพระพุทธศาสนา

วิชาศีลธรรมจัดอยู่ในสาระที่ ๑ คือ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐานการเรียนรู้ ๓ มาตรฐาน คือ

มาตรฐาน ส ๑.๑ : เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา และสามารถนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐาน ส ๑.๒ : ยึดมั่นในศีลธรรม การกระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนา

มาตรฐาน ส ๑.๓ : ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรม และศาสนพิธีของพระพุทธศาสนา ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมสิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

มาตรฐานทั้ง ๓ นั้นจะมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน คือ มาตรฐาน ส ๑.๑ เน้นให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา (Knowledge) มาตรฐาน ส ๑.๒ เน้นให้ผู้เรียนมีค่านิยมที่ดีงามและมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา (Attitude) และมาตรฐาน ส ๑.๓ เน้นให้ผู้เรียนประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมและศาสนพิธี ทั้งสามสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต (Process)

มาตรฐานทั้ง ๓ ข้อนี้อาจจะเทียบได้กับไตรสิกขา คือ อธิสัสสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ได้ดังนี้

มาตรฐาน ส ๑.๓ เน้นเรื่องการประพฤติปฏิบัติซึ่งเป็นเรื่องของพฤติกรรมที่แสดงออกมาให้ปรากฏแก่คนอื่น มาตรฐานนี้เทียบได้กับอธิสัสสิกขาซึ่งเป็นการฝึกอบรมในเรื่องศีลคือการรักษากายวาจาให้เรียบร้อย

มาตรฐาน ส ๑.๒ เน้นเรื่องการพัฒนาคุณธรรมที่ดี เช่น สมာธิ ศรัทธา มาตรฐานนี้เทียบได้กับอธิจิตตสิกขา ซึ่งเป็นการฝึกอบรมในเรื่องจิต คือ คุณสมบัติที่ดีภายในจิตใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือสมาธิ

มาตรฐาน ส ๑.๑ เน้นการพัฒนาความรู้ซึ่งรวมทั้งความรู้ ความเข้าใจทั่วไปเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และความเห็นที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า โลกียสัมมาทิฐิ มาตรฐานนี้เทียบได้กับอธิปัญญาสิกขาซึ่งเป็นการฝึกอบรมในเรื่องปัญญาแนวคิดสาระการเรียนรู้ตามช่วงชั้นจากการสรุปรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาหรือวิชาศีลธรรมสามารถสรุปสาระการเรียนรู้ตามช่วงชั้นได้ดังนี้^{๖๔}

^{๖๔} กรมการศาสนา, *คู่มือครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปีงบประมาณ ๒๕๔๙*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๒๐-๒๑.

ช่วงชั้นที่ ๓ (ม.๑-ม.๓)

มีจุดมุ่งหมายให้รู้จักการทำสังคายนาเพื่อรักษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา สร้างคุณค่าให้แก่สังคมโลก และให้เกิดศรัทธาในพระรัตนตรัยด้วยการคิดวิเคราะห์พุทธประวัติที่เรียนมาแล้วอย่างละเอียดและเป็นระบบ เพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับคุณของพระรัตนตรัยให้เข้าใจขั้น ๕ ธาตุ ๔ และหลักธรรมที่มีความสัมพันธ์กับชีวิต และความเจริญของชีวิตทั้งส่วนที่ควรรู้ คือ ทุกข์ ส่วนที่ควรละ คือ สมุทัย ส่วนที่ควรทำให้แจ้งคือ นิโรธ และส่วนที่ควรเจริญ คือ มรรคมงคล ๘ และดำเนินชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ

ช่วงชั้นที่ ๔ (ม.๔-ม.๖)

มีจุดมุ่งหมายให้รู้ว่า พระพุทธศาสนา มีคำสอนและวิธีการที่เป็นสากล มีข้อปฏิบัติยึดทางสายกลาง เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุข ให้เห็นว่า พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนเชื่อมโยงได้กับศาสตร์สมัยใหม่ เรารู้จักแก้ปัญหาตามวิธีการของอริยสัจ ๔ ในขณะเดียวกันก็ให้ตระหนักถึงคุณค่าของชีวิตที่ดำเนินไปตามกระบวนการแห่งปฏิจกสมุปบาท สรรพสัตว์ต้องอิงอาศัยกัน ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นคนมีใจกว้างและมีเหตุผลสำหรับการเป็นพลเมืองดีของสังคมประเทศชาติและโลก

เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาที่สอนในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาชั้นประถมศึกษาศึกษาธิการมีนโยบายมุ่งหวังให้เด็กและเยาวชนของชาติตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอาชีวศึกษาได้เรียนเรียนรู้หลักธรรมทางศาสนา ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้จะกล่าวถึงเฉพาะจุดหมายของหลักสูตร ลักษณะของหลักสูตร และโครงสร้างหลักสูตรในระดับชั้นประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา ดังนี้

จุดหมายของหลักสูตร เนื่องจากนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ มุ่งหวังให้เด็กและเยาวชนของชาติตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาชั้นมัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา ได้เรียนรู้หลักธรรมทางศาสนา สัปดาห์ละ ๑ ครั้งๆ ละ ๑ คาบๆ ละ ๕๐ นาที เป็นระยะเวลา ๑๒ ปี คือตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๖ รวมทั้งสิ้น ๔๐ ครั้ง/สัปดาห์ (๑ ปีเรียน ๒ ภาคเรียนๆ ละ ๑-๒๐ ครั้ง/สัปดาห์) เป้าหมายปลายทางของเด็กและเยาวชนก็จะได้รับการปลูกฝังหลักธรรมของศาสนา โดยค่อยๆ ซึมซับ และสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ปัญหาที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันจะค่อยๆ ลดลง ชุมชน สังคม และประเทศชาติก็จะพัฒนายิ่งๆ ขึ้นไป

ลักษณะของหลักสูตร หลักสูตรครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นหลักสูตรเสริมมิใช่หลักสูตรปกติที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้ในโรงเรียน ระดับชั้นประถมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษา และระดับชั้นอาชีวศึกษาโดยทั่วไป เพราะหลักสูตรนี้มีความยืดหยุ่น เปิดโอกาสให้ครูพระสามารถนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับผู้เรียนแต่ละวัย และเหมาะสมกับสถานการณ์ในช่วงเวลานั้นๆ

โครงสร้างของหลักสูตร หลักสูตรแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่มชั้น ประกอบด้วยกลุ่มชั้นต่างๆ ดังต่อไปนี้^{๖๕}

^{๖๕} กรมการศาสนา, รายงานการติดตามผลการดำเนินงานโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประจำปี ๒ , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๔-๕.

๑. กลุ่มชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๓ ประกอบด้วยหัวข้อธรรมหลัก หัวข้อธรรมที่เกี่ยวข้องและคุณธรรมที่ใช้ ดังนี้

หัวข้อธรรมหลัก (ภาวนา ๔)

๑. กาย คือ รูปร่าง ร่างกายของตนเอง คนอื่น และสัตว์สิ่งของ
๒. ศีล คือ การรักษาร่างกายตนเองให้สะอาด บริสุทธิ์ อาบน้ำ แปรงฟัน แต่งตัวให้สะอาด เรียบร้อย การไม่เบียดเบียน ทำร้าย दुदाคนอื่น ไม่ทะเลาะกับเพื่อนๆ และพี่น้อง
๓. จิต คือ จิตใจ ความนึกคิดภายใน เช่น อาการที่คิดถึงพ่อแม่ จิตสงบ นั่งหลับตาไม่พูด ไม่เล่น ไม่หยอกล้อกัน ตั้งใจเรียนหนังสือ
๔. ปัญญา รู้ว่าเมื่อตนเองไม่เล่น ไม่หยอกล้อกัน สงบเสงี่ยมแล้วมีคนรัก มีคนชอบได้รับรางวัล

หัวข้อธรรมที่เกี่ยวข้อง

๑. กาย ได้แก่ อาหาร ๔ ธาตุ ๔
๒. ศีล ได้แก่ ศีล ๕ และมารยาทการกราบ-กราบไหว้
๓. จิต การใช้สมาธิเบื้องต้น เช่น การนับลมหายใจเข้า-ออก นับ ๑ หายใจเข้า-ออกนับ ๒ หรือนั่งเฉยๆ
๔. ปัญญา ได้แก่ สภาพที่เกิดขึ้นแก่ร่างกายและจิตใจของตนเอง และผู้อื่น รู้จักเปรียบเทียบกันได้ระหว่างสิ่งที่ชอบและสิ่งที่ไม่ชอบ

๒. กลุ่มชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ ประกอบด้วยหัวข้อธรรมหลัก หัวข้อธรรมที่เกี่ยวข้องและคุณธรรมที่ใช้ดังนี้

หัวข้อธรรมหลัก (ภาวนา ๔)

๑. กาย คือ รูปร่าง ตัวเรา ผู้อื่น วัตถุ สิ่งของ บ้าน รถ สัตว์เลี้ยง
๒. ศีล คือ การรักษารูปร่างให้สะอาดงดงาม เสื้อผ้า ห้องพัก ที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมให้เป็นระเบียบสวยงาม การไม่ชุกชน เบียดเบียน ทะเลาะกัน ไม่ลักขโมย ไม่พูดโกหก ไม่ด่าผู้อื่น ไม่ค่อยตีกับน้องๆ เพื่อนๆ
๓. จิต คือ ตัวการที่คิด คิดให้พอดีพอเหมาะ ต้องรู้จักควบคุมความคิด สมาธิกำหนดลมหายใจเข้า-ออก ควบคุมความคิดได้
๔. ปัญญา คือ เห็นคุณค่าของร่างกายที่สงบ เห็นคุณ เห็นโทษ อันเกิดจากรูปธรรมทั้งหลาย เห็นคุณค่าของความสงบ เป็นระเบียบ ตามระเบียบวินัยของโรงเรียน เห็นโทษของความเกเร ไม่เป็นระเบียบและการไม่ศึกษาเล่าเรียน

หัวข้อธรรมที่เกี่ยวข้อง

๑. กาย ได้แก่ อาหาร ๔ ธาตุ ๔ ปัจจัย ๔ อายุตนะ ๖
๒. ศีล ได้แก่ ศีล ๕ ศีล ๑๐ และมารยาทในการกราบ-กราบไหว้ เบนูจศีลและเบญจธรรม
๓. จิต สมาธิภาวนาง่ายๆ เช่น หายใจเข้านึกในใจว่า พุทธหายใจออกนึกในใจว่าโอ

๔. ปัญญา ได้แก่ สุตมยปัญญา (ความรู้เกิดจากการฟัง) จินตามยปัญญา (ความรู้เกิดจากการใคร่ครวญ) ภวานามยปัญญา (ปัญญาเกิดจากการฝึกอบรม) สัมมาทิฐิ (ความเห็นถูกต้อง) พรโตโฆสะ (การรู้จักฟังคำแนะนำจากผู้อื่น เห็นคุณโทษ)

คุณธรรมที่ใช้คุณธรรม ๔ ประการ ได้แก่ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ ชื่อสัตย์ต่อตนเองและอดทน เมื่อกระทบต่ออารมณ์ไม่ชอบ รู้จักเสียสละของตนเองให้ผู้อื่น และให้อภัยแก่คนอื่น

๓. กลุ่มชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ ประกอบด้วยหัวข้อธรรมหลัก หัวข้อธรรมที่เกี่ยวข้องและคุณธรรมที่ใช้ ดังนี้

หัวข้อธรรมหลัก (ภavana ๔)

๑. กาย คือ รูปร่างกายของตัวเรา และคนอื่น คน สัตว์ สิ่งของ สิ่งปรากฏได้ เห็นได้ สัมผัสได้ ได้แก่ รูป มีจิตใจครอง เช่น คน และสัตว์ ส่วนรูปที่ไม่มีจิตครอง เช่น สิ่งของต้นไม้และภูเขา

๒. ศีล คือ การรักษารูปร่างให้สะอาดงดงาม จัดห้องพัก ที่อยู่อาศัย การช่วยพ่อแม่และครุหาความสะอาด การรักษาสิ่งแวดล้อม ทำตนให้เป็นผู้มีศีล ๕ อย่างมั่นคง ไม่ต่ำและไม่ทะเลาะพูดเสียงดังโวยวาย

๓. จิต คือ ส่วนที่มีหน้าที่คิดให้ตัวตนของเราและผู้อื่น ทำจิตใจให้สบาย ด้วยกรรมฐาน ๑๐ อย่างใดอย่างหนึ่ง

๔. ปัญญา คือ ความรอบรู้ตามเป็นจริง รู้ถึงคุณโทษ ประโยชน์และมิใช่ประโยชน์รู้คุณค่าสิ่งแวดล้อม วิเคราะห์เปรียบเทียบข้อดี ข้อเสีย ของคุณโทษ ประโยชน์และสิ่งไม่เป็นประโยชน์ได้

หัวข้อธรรมที่เกี่ยวข้อง

๑. กาย ได้แก่ ชั้น ๕ ธาตุ ๔ อายุตนะ ๖ โภควิภาค ปัจจัย ๔

๒. ศีล ได้แก่ ศีล ๕ ศีล ๑๐ มารยาทในการกราบ-กราบไหว้ เบญจธรรมกฎและระเบียบ

๓. จิต ได้แก่ สมาธิภาวนา ๔ กรรมฐาน ๔๐

๔. ปัญญา ได้แก่ สุตมยปัญญา (ความรู้เกิดจากการฟัง) จินตามยปัญญา (ความรู้เกิดจากการใคร่ครวญ) ภวานามยปัญญา (ความรู้เกิดจากการฝึกอบรม) สัมมาทิฐิ (ความเห็นถูกต้อง) สัมมาสังกัปปะ (ความดำริถูกต้อง) กรรมฐาน ๔๐ วิปัสสนา (การรู้แจ้งถึงอารมณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในขณะนั้นๆ) สติปัฏฐาน ๔ (การมีสติกำหนดรู้ทันทุกอิริยาบถและความคิด)

คุณธรรมที่ใช้คุณธรรม ๔ ประการ ได้แก่ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ ฝึกตนให้มีสัจจะ ให้มีความสัตย์ต่อตนเอง ให้ได้ฝึกใจ ให้อดทน อดกลั้นต่อสิ่งที่ชอบและไม่ชอบ อดออม และประหยัดไม่ฟุ้งเฟ้อใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย ไม่ติดใจผูกโกรธ รู้จักปล่อยวาง ให้อภัยต่อเพื่อนๆ และคนอื่น รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม กตัญญูกตเวทิตะไตรสิกขา กัลยาณมิตร ๔ กามคุณ ๕ อสุภะ ๑๐ มิตระแท้ ๔ อบายมุข ๔ และไตรลักษณ์

๔. กลุ่มชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ ประกอบด้วยหัวข้อธรรมหลัก หัวข้อธรรมที่เกี่ยวข้องและคุณธรรมที่ใช้ ดังนี้

หัวข้อหลักธรรมหลัก (ภavana ๔)

๑. กาย คือ รูปและนาม กายกับจิต ชีวิตคนเราประกอบด้วยกายกับจิต จิตเป็นนายกายเป็นบ่าว ร่างกายเหมือนบ้าน จิตเหมือนเจ้าของบ้าน

๒. ศิล คือ การรักษากาย และคำพูด (วาจา) ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น คำว่าผู้อื่นให้เดือดร้อน ยกพวกห้าห้าซึ่งกันและกัน การรักษาร่างกายตนเองและผู้ใกล้ชิด และวัตถุสิ่งของ สิ่งแวดล้อมให้เป็นระเบียบสวยงาม น่าดูชมให้เหมาะสมกับการใช้งาน การทำให้ตัวเองเย็น สบายเย็น คนมีศิลปะทำให้มีโรคภัยไข้เจ็บคนไม่มีศิลปะทำให้ตนเองและผู้อื่นตลอดจนสังคมเดือดร้อนไร้ทรัพย์

๓. จิต คือ ความคิดที่ครอบครองกายหรือรูปร่าง ซึ่งเปรียบเสมือนเรือแล่นไปสู่ฝั่งหรือจุดหมายปลายทางอย่างปลอดภัย เมื่อจิตเป็นใหญ่ก็จำเป็นต้องให้มีพลังเข้มแข็ง มีอำนาจ จึงต้องทำจิตเป็นหนึ่งเดียว ทำจิตใจให้เป็นสมาธิอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

๔. ปัญญา คือ ความรอบรู้ตามความเป็นจริง เช่น รูป หรือชั้น ๕ มีการเปลี่ยนแปลงเกิดดับตามหน้าที่ของมัน เมื่อทราบไตรลักษณ์อย่างนี้ จิตไม่หวั่นไหว เป็นทุกข์ ปัญญาเห็นตามความเป็นจริง จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อจิตต้องเป็นสมาธิมั่นคงเข้มแข็งตามที่อบรมฝึกฝนมาทั้งภายในภายนอก ธรรมชาติของรูปและนาม รู้ความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รู้ปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านี้อย่างชาญฉลาด ไม่ถูกครอบงำ จิตใจเป็นอิสระ

หัวข้อธรรมที่เกี่ยวข้อง

๑. กาย ได้แก่ ชั้น ๕ มหาภูตรูป รูป ๒ ธาตุ ๖ บริษั ๔ आयตนะ ๖ โภควิภาค กตัญญูทเวที

๒. ศิล ได้แก่ ศิล ๕ ศิล ๑๐ มารยาท จริยธรรม เบญจธรรม สังวร ๕

๓. จิต ได้แก่ สมาธิภาวนา ๔ กรรมฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ อริยมรรค นิ वर्ณ ๕

๔. ปัญญา ได้แก่ สุตมยปัญญา (ความรู้เกิดจากการฟัง) จิตมยปัญญา (ความรู้เกิดจากการใคร่ครวญ) ภาวนามยปัญญา ความรู้เกิดจากการฝึกอบรม) สัมมาทิฐิ (ความเห็นถูกต้อง) สัมมาสังกัปปะ (ความดำริถูกต้อง) คุณธรรมที่ใช้คุณธรรม ๔ ประการ ได้แก่ การรักษาสัจจะ ความจริงใจต่อตนเอง รู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง รู้จักข่มใจตนเองฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจ ความดี อดทน อดกลั้น อดออม ไม่ประพฤติล่วงความสัจ สุจริต รู้จักสละวางความชั่ว ความทุจริต รู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

๒.๓.๗.๒ ด้านการผลิตและการใช้สื่อ

แนวคิดเกี่ยวกับการผลิตและการใช้สื่อการสอนมิใช่เป็นเพียงวัสดุอุปกรณ์ที่มนุษย์ใช้เทคโนโลยีประดิษฐ์ขึ้นมาเท่านั้นแต่ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในโลกสามารถนำมาใช้เป็นการสอนได้ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น แร่ธาตุ หิน แหล่งน้ำ ฯลฯ สิ่งมีชีวิตทั้งคน สัตว์ พืชพันธุ์ไม้ต่างๆ หรือสิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยฝีมือมนุษย์ เช่น อาคารสถานที่ วัด พิพิธภัณฑ์ ชุมชน ตลาด ฯลฯ หรือแม้แต่เทคนิควิธีการ เช่น การแสดง การจัดนิทรรศการ การสาธิต ฯลฯ สิ่งเหล่านี้นำมาเป็นการสอนเพื่อผลแห่งการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น ทั้งนี้เพราะทุกสิ่งนับเป็นทรัพยากรการเรียนรู้ตามหลักการของเทคโนโลยีการศึกษา^{๖๖} สื่อการสอนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุได้ตามจุดหมาย เพราะจะทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสได้ลงมือปฏิบัติจริงและเรียนรู้ได้จากสื่อการสอนต่างๆ ที่มีอย่างหลากหลายนอกจากนั้นสื่อเป็นสิ่งที่ช่วยให้กิจกรรมการเรียนการสอนน่าสนใจและเข้าใจแก่ผู้เรียน

^{๖๖} กิดานันท์ มลิทอง, เทคโนโลยีและการสื่อสารเพื่อการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐๑.

๑) ความหมายของสื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนเนื่องจากเป็นเครื่องมือในการเร้า/กระตุ้น ความสนใจของผู้เรียน อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว ได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายของสื่อการเรียนการสอน ไว้ดังนี้

นริศรา โพธิ์ชา ให้ความหมายของสื่อการเรียนการสอน หมายถึง วัสดุ อุปกรณ์และวิธีการที่ผู้สอนสามารถส่งหรือถ่ายทอดไปยังผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสื่อการสอนจะมีคุณค่าเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับผู้สอนว่าจะนำมาใช้อย่างไร จึงจะเกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนที่สุด^{๖๗}

दनัย ไชยโยธา ให้ความหมายของสื่อการเรียนการสอน หมายถึง วัสดุที่เป็นตัวกลางที่ใช้ในกระบวนการเรียนการสอน เพื่อทำให้ผู้สอนและผู้เรียนเข้าใจในสิ่งที่ถ่ายทอดซึ่งกันและกันได้ผลดี และทำให้การเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามจุดประสงค์ที่ได้วางไว้^{๖๘}

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ ให้ความหมายของสื่อการเรียนการสอน หมายถึง วัสดุ (สิ่งสิ้นเปลือง) อุปกรณ์ (เครื่องมือที่ไม่ผู้ฟังได้ง่าย) และวิธีการ (กิจกรรม ละคร เกม และการทดลอง ฯลฯ) ที่ใช้เป็นสื่อกลางให้ผู้สอนสามารถส่งหรือถ่ายทอดความรู้ เจตคติ (อารมณ์ ความรู้สึก ความสนใจ ทักษะ คติ และค่านิยม) และทักษะไปยังผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๖๙}

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง ตัวกลางที่ช่วยให้นักเรียนกับครูสื่อสารกันอย่างเข้าใจซึ่งกันและกัน รวมถึงเป็นสิ่งสำคัญในการสอนของครูที่จะสอนนักเรียนให้เข้าใจไปพร้อมๆ กับคำอธิบายอย่างลึกซึ้ง

๒) ประเภทของสื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนแบ่งตามคุณลักษณะได้ ๔ ประเภท คือ

๑. สื่อประเภทวัสดุ ได้แก่ สไลด์ แผ่นใส เอกสาร ตารา สารเคมี สิ่งพิมพ์ต่างๆ และคู่มือการฝึกปฏิบัติ

๒. สื่อประเภทอุปกรณ์ ได้แก่ ของจริง หุ่นจำลอง เครื่องเล่นเทปเสียง เครื่องเล่นวีดิทัศน์ เครื่องฉายแผ่นใส อุปกรณ์และเครื่องมือในห้องปฏิบัติการ

๓. สื่อประเภทเทคนิคหรือวิธีการ ได้แก่ การสาธิต การอภิปรายกลุ่ม การฝึกปฏิบัติ การฝึกงาน การจัดนิทรรศการ และสถานการณ์จำลอง

๔. สื่อประเภทคอมพิวเตอร์ ได้แก่ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) การนำเสนอด้วยคอมพิวเตอร์ (Computer Presentation) การใช้ Intranet และ Internet เพื่อการสื่อสาร (Electronic mail : E-mail) และการใช้ WWW (World Wide Web)

^{๖๗} นริศรา โพธิ์ชา, สื่อการสอนความหมายของสื่อการสอน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://narissaraenglish.blogspot.com/2007/08/1.html>, [๒ สิงหาคม ๒๕๕๓].

^{๖๘} ดนัย ไชยโยธา, หลักการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา Principle of Teaching in Institution of Education, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๘.

^{๖๙} ชัยยงค์ พรหมวงศ์, “กระบวนการสันนิเวศนาการและระบบสื่อการสอน”, ในเอกสารการสอนชุดวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา EDUCATIONAL TECHNOLOGY AND COMMUNICATION หน่วยที่ ๑-๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๒๓), หน้า ๑๑๒.

๓) คุณค่าของสื่อการเรียนการสอน

ในด้านคุณค่าของสื่อการเรียนการสอนได้มีการจำแนกไว้ดังนี้

๑. สื่อการเรียนการสอนสามารถเอาชนะข้อจำกัดเรื่องความแตกต่างกันของประสบการณ์ดั้งเดิมของผู้เรียนคือเมื่อใช้สื่อการเรียนการสอนแล้วจะช่วยให้เด็กซึ่งมีประสบการณ์เดิมต่างกันเข้าใจได้ใกล้เคียงกัน
๒. จัดปัญหาเกี่ยวกับเรื่องสถานที่ ประสบการณ์ตรงบางอย่าง หรือการเรียนรู้
๓. ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงจากสิ่งแวดล้อมและสังคม
๔. สื่อการเรียนการสอนทำให้เด็กมีความคิดรวบยอดเป็นอย่างเดียวกัน
๕. ทำให้เด็กมีมีโนภาพเริ่มแรกอย่างถูกต้องและสมบูรณ์
๖. ทำให้เด็กมีความสนใจและต้องการเรียนในเรื่องต่างๆ มากขึ้น เช่น การอ่าน ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ทักษะคิด การแก้ปัญหา ฯลฯ

๗. เป็นการสร้างแรงจูงใจและสร้างความสนใจ

๘. ช่วยให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์จากรูปธรรมสู่นามธรรม^{๗๐}

สื่อการเรียนการสอนมีประโยชน์สำหรับครูผู้สอน สื่อการเรียนการสอนสามารถช่วยการเรียนการสอนของครูได้ดีมาก ซึ่งเราจะเห็นว่าครูนั้นสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับนักเรียนได้มากที่สุด อีกทั้งยังช่วยให้ครูมีความรู้มากขึ้นในการจัดแหล่งวิทยาการที่เป็นเนื้อหา เหมาะสมแก่การเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายในการสอนช่วยครูด้านการคุมพฤติกรรมการเรียนรู้ และสามารถสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนได้มากที่สุด สื่อการสอนจะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมหลายๆ รูปแบบ เช่น การใช้ศูนย์การเรียนรู้ การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอนการสาธิต การแสดงนาฏการ เป็นต้น ช่วยให้ครูผู้สอนได้สอนตรงตามจุดมุ่งหมายการเรียนการสอนช่วยในการขยายเนื้อหาที่เรียนทำให้การสอนง่ายขึ้น และยังจะช่วยประหยัดเวลาในการสอนนักเรียนจะได้มีเวลาในการทำกิจกรรมการเรียนมากขึ้น จากข้อมูลเราจะเห็นถึงประโยชน์ของสื่อการเรียนการสอน ซึ่งทำให้เรามองเห็นถึงความสำคัญของสื่อการเรียนการสอนว่ามีประโยชน์และมีความจำเป็น สามารถช่วยพัฒนาการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งก้าวหน้าไปไม่หยุดยั้ง นักการศึกษาเรียกชื่อการสอนด้วยชื่อต่างๆ เช่น อุปกรณ์การสอน สื่อทัศนูปกรณ์ เทคโนโลยีการศึกษา สื่อการเรียนการสอน สื่อการศึกษา เป็นต้น และในการเลือกสื่อด้วยวิธีระบบนั้น กูดแมน ได้เสนอวิธีการเลือกไว้ตามลำดับ ดังนี้

๑. พิจารณาดูว่าในจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมได้กำหนดให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมโดยการดู การฟัง หรือการกระทำ
๒. พิจารณาดูคุณลักษณะของผู้เรียน (อายุ ระดับชั้น ระดับสติปัญญา พัฒนาการทางการอ่านลักษณะทางร่างกาย พื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น) จะบ่งบอกได้ว่าสามารถใช้สื่อกับเด็กคนนั้นหรือกลุ่มนั้นได้บ้าง

^{๗๐} สำนักสื่อและเทคโนโลยีกระทรวงศึกษาธิการ, สื่อการเรียนการสอน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://sayan201.blogspot.com/>, [๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๓].

๓. พิจารณาว่ามีสื่ออะไรบ้าง ที่จะสามารถนำมาใช้เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ และใช้กับกลุ่มผู้เรียนที่มีลักษณะตามที่ต้องการดังกล่าวแล้ว จะเกิดประโยชน์สูงสุด

๔. พิจารณาวិธีการนำเสนอที่จะใช้ได้อย่างเหมาะสม และในการนำเสนอต้องมีสื่ออะไรบ้าง จะต้องเตรียมเครื่องมือประเภทใดในการนำเสนอครั้งนั้น

๕. นำเสนอเครื่องมือ โดยการสำรวจว่าเครื่องมือเทคโนโลยีทางการศึกษาที่คาดว่าจะจะเป็นประโยชน์สำหรับการเรียนครั้งนี้มีอยู่ในสถานศึกษาหรือไม่ ถ้าไม่มีจะซื้อหรือหามาด้วยวิธีใด

๖. การวิเคราะห์สื่อและสำรวจสื่อที่ต้องการ โดยการวิเคราะห์สื่อในสถานศึกษาว่ามีอะไรบ้างที่เหมาะสมสำหรับการเรียนการสอนเนื้อหาอื่นๆ ให้บรรลุจุดมุ่งหมาย

๗. วิเคราะห์ขีดความสามารถของหน่วยงานผลิตสื่อที่ไม่ให้บริการหรือไม่มีขายได้หรือไม่ ถ้าผลิตเองได้ต้องวิเคราะห์ต่อไปอีกว่ามีงบประมาณที่จะใช้ในการผลิตหรือไม่ และได้มาจากไหน

๘. พิจารณาว่าสื่อต่างๆ ที่จะนำมาใช้กับวิธีการนำเสนออื่นๆ มีความเหมาะสมทั้งในแง่คุณภาพและราคาเพียงใด แล้วนำมาจัดลำดับความสำคัญสำหรับการเลือก

๙. เลือกวิธีการและสื่อที่มีประสิทธิภาพสูง โดยเลือกตัวเลือกที่มีคุณภาพและราคาเหมาะสม

๑๐. เลือกสื่อหรือผลิตสื่อที่ต้องการ ในขั้นนี้ ผู้ใช้จะได้สื่อที่ต้องการ แต่ถ้าสื่ออื่นไม่มีจะนำไปผลิตด้วยวิธีการระบบ จะเห็นได้ว่า ในกระบวนการใช้วิธีการระบบในการเลือกสื่อจะมีขั้นตอนที่ผูกพันกับการผลิตสื่ออยู่ด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอน แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ ประเภทวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือที่เป็นวัสดุสิ่งของ และประเภทวิธีการ ซึ่งแต่ละชนิดมีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนเหมือนกัน ผู้สอนต้องเลือกใช้ให้เหมาะกับวิธีการสอนของตน นอกจากนี้ในการผลิตและการใช้สื่อ ควรให้มีความสัมพันธ์กับแผนการสอน หรือแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จึงจะเกิดประสิทธิภาพที่ตรงตามหลักการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ที่ต้องมีการใช้สื่อแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีการสอนที่หลากหลาย อันเป็นการส่งเสริมและตอบสนองความถนัด ความสนใจ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน

๒.๓.๗.๓ ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน

กระบวนการจัดการเรียนการสอนของครูเป็นเครื่องมือที่สำคัญต่อการส่งเสริมความรู้ของนักเรียน เพราะการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาย่อมขึ้นอยู่กับการสอนของครู นอกจากการให้ความรู้แล้วครูในโรงเรียนยังเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่ นักเรียน สังคมโดยทั่วไปมักจะฝากความหวังในเรื่องการส่งเสริมจริยธรรมไว้กับโรงเรียน อาจเป็นเพราะโรงเรียนมีบุคลากรที่มีความสามารถและเป็นแบบอย่างที่ดีด้านจริยธรรม ซึ่งโรงเรียนทั้งในอดีตและปัจจุบันต่างยอมรับหน้าที่การส่งเสริมจริยธรรมด้วยความเต็มใจ แต่ครูและโรงเรียนก็ยังไม่สามารถส่งเสริมจริยธรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ สังคมยังมองว่าโรงเรียนยังไม่ประสบความสำเร็จในหน้าที่นี้^{๗๑} ครูส่วนมากยังให้ความสนใจต่อการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนน้อย มักมุ่งที่จะแก้ปัญหาอื่นๆ ที่คิดว่าสำคัญและเร่งด่วนกว่า เช่น การแก้ปัญหาด้านการเรียนการสอน การ

^{๗๑} ธวัชชัย ชัยจิรธยากุล, การศึกษาคุณสมบัติของค่านิยมพื้นฐานทางจริยธรรมของคนไทย (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๙), หน้า ๘๕.

คิดคำนวณ ซึ่งเป็นปัญหาเกี่ยวกับความรู้ ความคิด (Cognitive Domain) และพบประเด็นที่สำคัญว่า การที่ครูไม่สนใจในการพัฒนาลักษณะนิสัยและจริยธรรมนั้นมีสาเหตุมาจากครูไม่ทราบวิธีการ สอดแทรกลักษณะนิสัยที่ดีให้แก่เด็กตลอดจนครูไม่ทราบว่า จริยธรรมที่พึงประสงค์ที่จะปลูกฝังให้เด็ก นั้นมีอะไรบ้างที่เป็นจุดเน้นและมีความสำคัญ นอกจากนั้นการกำหนดแนวทางการจัดประสบการณ์ด้าน จริยธรรมแก่นักเรียน ยังไม่มีรูปแบบที่ดีที่สามารถปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๗๒}

การส่งเสริมจริยธรรมเป็นสาระที่หนักอยู่ในด้านนามธรรม การที่จะทำให้เกิดความรู้ความ เข้าใจ จนถึงขั้นนำไปปฏิบัติได้เป็นลักษณะนิสัย เป็นบุคลิกภาพของตนได้นั้น ต้องขึ้นอยู่กับปัจจัย ประกอบหลายประการ เช่น การตั้งใจ เจตคติ ประสบการณ์ ความศรัทธา การได้เห็นแบบอย่างที่ดีจาก ครูหรือกลุ่มเพื่อน การได้เคยปฏิบัติจริง และการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง ในการสอนหรือการให้การอบรม ที่เกี่ยวกับจริยธรรมนักเรียนจึงมักเกิดความรู้ความเข้าใจได้ยาก และหากต้องมาประสบกับการสอนที่ไร้ ประสิทธิภาพของครูซ้ำด้วยแล้ว นักเรียนก็จะปราศจากความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น และทำให้ จริยธรรมเป็นสิ่งที่น่าเบื่อหน่าย ไม่มีความสนใจที่จะศึกษาการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนก็จะเป็นเพียง ทฤษฎีที่ไม่มีผลในทางปฏิบัติ

บุญยืน สุภาพ และคณะ ได้รวบรวมความคิดเห็นในเรื่องการจัดการเรียนการสอนการจัด กิจกรรมประกอบการสอนจริยธรรม สรุปไว้ดังนี้^{๗๓}

๑. ควรจัดอบรมครู อาจารย์ ผู้สอนวิชาจริยธรรม
๒. ครู อาจารย์ ผู้สอน ต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่าง
๓. ควรพิจารณาบรรจุ ครู อาจารย์ ผู้สอนวิชาจริยธรรมที่มีความถนัดในการสอนและมี คุณสมบัติเหมาะสม
๔. ควรสอนวิชาจริยธรรม โดยให้มีการฝึกภาคปฏิบัติ
๕. ควรจัดอุปกรณ์ที่เหมาะสมประกอบการเรียนการสอนวิชาจริยธรรม
๖. ควรจัดให้มีกิจกรรมทางศาสนา
๗. ควรให้มีการยกย่อง ชมเชย ครู อาจารย์ ที่ประพฤติดีเป็นตัวอย่าง
๘. ควรให้มีการประกวดมารยาทนักเรียน โดยมีรางวัลเป็นกำลังใจด้วย
๙. ควรมีการสอนการฝึกวิชาจริยธรรมแทรกไว้ในทุกวิชา
๑๐. ควรให้ครู อาจารย์ ทุกคนเน้นเรื่องจริยธรรมในวิชาอื่นๆ ด้วย
๑๑. ควรจัดให้มีวิชาจริยธรรมลงในหลักสูตรทุกชั้น
๑๒. ควรขอให้ครู อาจารย์ ทุกคนร่วมกันให้การอบรมจริยธรรมแก่นักเรียน
๑๓. ควรจัดให้มีการทัศนศึกษาเกี่ยวกับวิชาจริยธรรม
๑๔. ผู้สอนปรับปรุงการสอนให้ทันสมัย และหาความรู้เพิ่มเติมเสมอ

^{๗๒} กระทรวงศึกษาธิการ, แผนพัฒนาจริยศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ การศาสนา, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒.

^{๗๓} บุญยืน สุภาพ, วิรัช สุรรัตน์ และสุรเชษฐ์ มาห์หมัด, ปัญหาและความต้องการผู้สอนวิชาจริยธรรม ในสถานศึกษาทุกระดับของจังหวัดชายแดนภาคใต้, ยะลา, (ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, ๒๕๒๔), หน้า ๓๕-๓๘.

๑๕. ควรจัดทำเอกสาร หรือคู่มือประกอบการเรียน
๑๖. ควรเชิญวิทยากรในท้องถิ่นผู้มีความชำนาญในเรื่องจริยธรรมของศาสนาให้การอบรมแก่นักเรียน
๑๗. ควรสอนหลักการและแนวปฏิบัติที่ถูกต้องของแต่ละศาสนา
๑๘. ควรติดตามผลการสอน โดยเน้นการประเมินจากพฤติกรรมของนักเรียน
๑๙. ควรจัดให้มีวิทยากรพิเศษมาบรรยาย

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึง การจัดการเรียนการสอนจริยศึกษา พอสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนมีทั้งแบบบูรณาการและจัดสอนแยกเฉพาะคุณธรรมที่ต้องการเน้น จึงต้องจัดประสบการณ์สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศให้เอื้อต่อการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน สิ่งที่ครูควรตระหนักคือ นักเรียนต้องมีความรู้สึกที่ดีต่อการกระทำ ซึ่งจะนำไปสู่ความชื่นชม ควรจัดประสบการณ์และกิจกรรม ดังนี้^{๗๔}

๑. นักเรียนอยู่ใกล้ชิดตัวอย่างที่ดี เห็นการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน เช่น ถ้าต้องการสร้างความสามัคคีการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะครูต้องสามัคคีกันและจัดประสบการณ์ให้นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ

๒. เสนอปัญหาให้นักเรียนคิด โดยใช้กรณีตัวอย่าง สร้างสถานการณ์ให้นักเรียนใช้เหตุผลอยู่ตลอดเวลา

๓. แสวงหาแบบอย่าง กิจกรรมต่างๆ และวัฒนธรรมที่ดีงาม เช่น ศิลปะ ธรรมชาติสิ่งเหล่านี้ขัดเกลาความคิดและจิตใจของนักเรียนให้ประณีต ละเอียดย่อน

๔. ให้นักเรียนได้ศึกษาประสบการณ์ จากวิชาการที่สามารถพัฒนาค่านิยมได้ เช่น วิทยาศาสตร์ช่วยสร้างค่านิยมให้รักความจริงและมีเหตุผล

๕. ให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่มอย่างมีระบบ เช่น ตั้งชมรมโดยอิสระเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาตนบนพื้นฐานของความถนัดและความสนใจ

สรุปที่ดี หลาบมาลา กล่าวถึงการเรียนการสอนในห้องเรียนและข้อเสนอแนะสำหรับครูประจำชั้นในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน สรุปได้ ดังนี้^{๗๕}

๑. การควบคุมห้องเรียนเป็นกิจกรรมที่ครูต้องเอาใจใส่และปฏิบัติด้วยความระมัดระวัง มิฉะนั้นอาจจะเป็นตัวถ่วงการพัฒนาพฤติกรรมช่วยส่งคมลงได้ ครูควรปฏิบัติ ดังนี้

๑.๑ กำหนดแนวปฏิบัติ หรือระเบียบให้ชัดเจน ครูต้องอธิบายให้เด็กเข้าใจว่าทำไมต้องมีระเบียบ และให้โอกาสเด็กร่วมกำหนดระเบียบ

๑.๒ การควบคุมทางอ้อม กระทำได้โดยการจัดระเบียบห้องเรียน เช่น ให้เด็กทำงานเงียบๆ อยู่แห่งหนึ่ง และเด็กทำงานมีเสียงดังอีกแห่งหนึ่ง พยายามส่งเสริมพฤติกรรมที่ดี

^{๗๔} สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, การวัดและประเมินผลในชั้นเรียนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย (พระพุทธศาสนาและจริยศึกษา), พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๙), หน้า ๑๔.

^{๗๕} สรุปที่ดี หลาบมาลา, การส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียน, (ศึกษาศาสตร์ ปรัชญา ๑๓, (มกราคม-เมษายน, ๒๕๔๑), หน้า ๔๐-๔๑.

๑.๓ ใช้วิธีเตือนด้วยการกระทำ และคำพูด เช่น มอง หรือทำสัญญาณให้รู้ว่าไม่ถูกต้อง โดยไม่มีลักษณะบังคับ ชูชี้แจง หรือดุ ถ้าเตือนด้วยวาจาก็พูดให้สุภาพ แต่หนักแน่นพูดเฉพาะตัวเด็กที่ทำผิดเท่านั้น

๑.๔ สอนพฤติกรรมช่วยสังคม ครูช่วยแนะนำเด็กในพฤติกรรมที่ถูกต้อง เช่น เด็กแข่งกันเข้าห้องและทะเลาะกัน ครูต้องหาทางให้ตกลงกันโดยสันติวิธี

๑.๕ การใช้อำนาจของครู เด็กบางคนรู้กฎระเบียบแต่ก็ยังทำผิด ครูต้องหาสาเหตุ และลงโทษตามความเหมาะสม พร้อมทั้งอธิบายเหตุผล

๑.๖ ครูควรมีเจตคติต่อเด็กว่า เด็กสนใจเรียน ต้องการอยู่กับเพื่อน ทำดีกับเพื่อน ต้องการความยุติธรรม มีความกรุณาต่อเพื่อน ครูควรค้นหาวาทำไมเด็กจึงทำดีไม่ได้

๒. สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับศิษย์ที่มีความอบอุ่น จะเป็นแรงจูงใจให้ศิษย์สนใจในความเป็นอยู่ของคนอื่น อย่างไรก็ตามครูที่ยึดมั่นในพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา รวมทั้งมีปัญญาวาจะช่วยได้มาก

๓. พัฒนาความเข้าใจในจริยธรรมของเด็ก ครูต้องสอนให้เด็กเข้าใจว่าความยุติธรรมและความกรุณานั้นคืออะไร ใช้ในชีวิตประจำวันอย่างไร และเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังหลักธรรมเหล่านั้นคืออะไร ครูต้องพูดถึงจริยธรรมในชั้นเรียนบ่อยๆ เพื่อเตือนความจำและการปฏิบัติ

๔. สร้างชุมชนของความเอาใจใส่ซึ่งกันและกันในห้องเรียน ให้ความสำคัญและความต้องการทางจิตวิทยาของเด็ก ๓ ประการ คือ ความเป็นตัวเอง (Autonomy) ความรอบรู้(Competence) และความเป็นหมู่คณะ (Belonging)

ข้อเสนอแนะสำหรับครูประจำชั้น สรุปได้ดังนี้

๑. ครูไม่ควรทำโทษเด็กด้วยการใช้อารมณ์

๒. ส่งเสริมให้เด็กคิดแบบมีเหตุผล

๓. ให้เด็กแสดงเหตุผลที่กระทำผิดและให้ที่ประชุมนักเรียนหาทางออกที่เหมาะสม

๔. ครูควรชี้แจงเหตุผลและผลของการกระทำผิดไม่ว่าจะหาผู้ทำผิดได้หรือไม่

๕. ปลอ่ยให้เด็กประพฤติแบบลองผิดลองถูก ถ้าเหตุการณ์นั้นไม่เป็นอันตราย

๖. ให้โอกาสเด็กที่ประพฤติผิดทำงานไ้โทษ

๗. วางเงื่อนไขให้เด็กประพฤติให้ถูกต้องเป็นรายบุคคล

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ด้านการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ครูควรยึดหลักกระบวนการต่อไปนี้

๑. ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง มีประสบการณ์ตรงสัมผัสและเชื่อมโยงกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒. ให้ผู้เรียนได้ค้นพบความรู้ด้วยตนเอง ค้นคว้า แสวงหาความรู้อย่างอิสระ

๓. ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความถนัดความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน

๔. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกใช้วิธีการเรียนรู้หลากหลายและเหมาะสมกับตนเอง

๕. ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น มีทักษะกระบวนการคิด การจัดการและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

๖. ใช้สื่อที่หลากหลาย รวมทั้งนำภูมิปัญญาไทยมาประยุกต์ใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้

๗. จัดกิจกรรมและเนื้อหาสาระที่ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างสมดุล ในลักษณะของบูรณาการเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบองค์รวม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และสังเกตติดตามผลการปฏิบัติ เพื่อกระตุ้นจิตใจให้ครูปรับปรุง พัฒนาระบบการเรียนรู้ การสอน ให้มีลักษณะที่เหมาะสมต่อการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน ให้เป็นผู้มีความรู้และประพฤติดี

นอกจากนี้ กระบวนการจัดการเรียนการสอนยังต้องประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ หลายชนิด และจะต้องอาศัยความรู้ในทฤษฎีหรือหลักการต่างๆ จากหลายแขนงวิชา เช่น ความรู้เกี่ยวกับเทคนิควิธีสอนการใช้ทรัพยากรและเครื่องมือต่างๆ และการแนะแนวการเรียนการสอน เป็นต้น^{๗๖} กระบวนการจัดการเรียนการสอนเป็นวิธีการหรือกลวิธีในการใช้ความพยายามของครูที่จะดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามขั้นตอนที่วางแผนไว้ให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล โดยในกระบวนการจัดการเรียนการสอนนั้นต้องบูรณาการส่วนต่างๆ อย่างเหมาะสมและกลมกลืนกับหลักการทฤษฎี ความก้าวหน้าทางวิชาการ ผู้เรียนผู้สอน สื่อ รูปแบบวิธีการ ศิลป์การสอน การวัดและประเมินผล ตลอดจนปัจจัยสภาพแวดล้อมและทรัพยากรที่มีอยู่ในช่วงเวลาขณะที่สอนได้อย่างดี^{๗๗} ดังนั้น ครูผู้สอนจึงต้องมีความรู้ในด้านการเตรียมการสอนซึ่งประกอบด้วยการศึกษาวิเคราะห์เรื่องที่จะสอนให้เข้าใจการศึกษาหาแหล่งความรู้ที่หลากหลาย การวางแผนการสอน การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ประกอบการสอนต่างๆ ตลอดถึงห้องเรียน เป็นต้น และในระหว่างการสอนครูก็ต้องมีความสามารถในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี การกระตุ้นผู้เรียนให้สนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม ตลอดถึงการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนที่ได้วางไว้ ซึ่งอาจจะมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับผู้เรียนและสถานการณ์ที่เป็นจริงการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมต้องจัดให้เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ของตนเองพัฒนาและขยายความคิดของตนเองจากความรู้ที่เรียนหลักการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพ^{๗๘} ได้แก่

๑. จัดการเรียนการสอนที่มีความหมาย โดยเน้นแนวคิดที่สำคัญๆ ที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ทั้งในและนอกโรงเรียนได้ เป็นแนวคิดความรู้ที่คงทนยั่งยืนมากกว่าที่จะศึกษาในสิ่งที่เป็นเนื้อหาหรือข้อเท็จจริงที่มากมายกระจัดกระจายแต่ไม่มีแก่นสาร ด้วยการจัดกิจกรรมที่มีความหมายต่อผู้เรียนและด้วยการประเมินผลที่ทำให้ผู้เรียนต้องใส่ใจในสิ่งที่เรียน เพื่อแสดงให้เห็นว่าเขาได้เรียนรู้และสามารถทำอะไรได้บ้าง

๒. จัดการเรียนการสอนที่บูรณาการ การบูรณาการตั้งแต่หลักสูตร หัวข้อที่จะเรียน โดยเชื่อมโยงเหตุการณ์ พัฒนาการต่าง ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เกิดขึ้นในโลกเข้าด้วยกันบูรณาการความรู้

^{๗๖} สัจด์ อุทรานันท์, **เทคนิคการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ**, (กรุงเทพมหานคร : มิตรสยาม, ๒๕๓๒), หน้า ๔.

^{๗๗} กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๕), หน้า ๕๑.

^{๗๘} ชาญชัย ยมดิษฐ์, **เทคนิคและวิธีการสอนร่วมสมัย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์หลักพิมพ์, ๒๕๔), หน้า ๖๖.

ทักษะ ค่านิยมและจริยธรรมลงสู่การปฏิบัติจริงด้วยการใช้แหล่งความรู้สื่อและเทคโนโลยีต่าง ๆ และสัมพันธ์กับวิชาต่าง ๆ

๓. จัดการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนา ค่านิยม จริยธรรม จัดหัวข้อ หน่วยการเรียนรู้ที่สะท้อน ค่านิยม จริยธรรม ปทัสถานในสังคม การนำไปใช้จริงในการดำเนินชีวิต ช่วยผู้เรียนให้ได้คิดอย่างมี วิจารณญาณ ตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ ยอมรับและเข้าใจในความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากตน และ รับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม

๔. จัดการเรียนการสอนที่ท้าทาย คาดหวังให้ผู้เรียนได้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ทั้งในส่วนตัว และ การเป็นสมาชิกกลุ่ม ให้ผู้เรียนใช้วิธีการสืบเสาะ จัดการกับการเรียนรู้ของตนเอง ใส่ใจและเคารพใน ความคิดของผู้เรียน

๕. จัดการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติให้ผู้เรียนได้พัฒนาความคิด ตัดสินใจสร้างสรรค์ ความรู้ด้วยตนเอง จัดการตัวเองได้ มีวินัยในตนเองทั้งด้านการเรียนและการดำเนินชีวิตเน้นการจัด กิจกรรมที่เป็นจริง เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ ความสามารถไปใช้ในชีวิตจริงเน้นการจัดกิจกรรมที่เป็นจริง เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ ความสามารถไปใช้ในชีวิตจริง

การสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน เป็นกิจกรรมเชิงปฏิบัติ ให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรมที่เหมาะสมในการดำรงชีวิต มุ่งเน้นให้สามารถนำหลักธรรมไปปฏิบัติใช้ใน ชีวิตประจำวันได้ สอดคล้องกับ **พนม พงษ์ไพบูลย์^{๗๙}** ที่ได้กล่าวไว้ว่าจุดเน้นของการเรียนการสอนวิชา พระพุทธศาสนาไม่ได้อยู่ที่เนื้อหาสาระว่าผู้เรียนได้เรียนรู้อะไรบ้าง แต่อยู่ที่ผู้เรียนคิดอย่างไร เชื่ออย่างไร และปฏิบัติตนอย่างไร การสอนวิชาพระพุทธศาสนามีหลักการสอนที่ควรยึดถือเป็นแนวทางการสอน ดังนี้^{๘๐}

๑. การสอนควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ได้แก่ วัยของนักเรียนความสนใจของ ผู้เรียน พื้นฐานสภาพทางครอบครัว สภาพแวดล้อม สติปัญญาเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการเรียน พระพุทธศาสนา

๒. การสอนพระพุทธศาสนา ต้องใช้วิธีสอนหลายๆ วิธี และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ ด้วยตนเองให้มากที่สุด

๓. ในการสอนพระพุทธศาสนา ต้องให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ด้านความรู้ควบคู่กับการปฏิบัติ ด้วย และการปฏิบัตินั้นจะต้องให้นักเรียนอภิปรายหาแนวทางที่ดีที่สุดในการนำหลักธรรมไปสู่การปฏิบัติ

๔. การสอนพระพุทธศาสนา ต้องมีกิจกรรมอย่างหลากหลาย ให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าร่วม กิจกรรมด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ เช่น การตั้งชุมนุมการปฏิบัติธรรมต่างๆ

^{๗๙} พนม พงษ์ไพบูลย์, การศึกษา : ปัจจัยที่ ของชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๗๘.

^{๘๐} พนิดา สีนสุวรรณ, “สภาพการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๔๔ ของครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เขตการศึกษา”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๒), หน้า ๒๑-๒๓.

เวอร์เนอร์ และคณะ ได้จำแนกองค์ประกอบของสมรรถภาพด้านการจัดการและด้านการเรียนการสอน (Management and Instruction) ไว้ดังนี้^{๔๑}

๑. มีกลวิธีในการสอนที่เหมาะสม
๒. มีหลักเกณฑ์จากข้อมูลในการจัดกลุ่มการเรียนรู้
๓. มีระบบการจัดการเรียนการสอนหลาย ๆ แบบ
๔. นำอุปกรณ์การสอนและทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ให้เป็นประโยชน์
๕. สอนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
๖. ระบุเป้าหมาย (Goals) จุดประสงค์ (Objectives) ให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน
๗. จัดแหล่งทรัพยากร และวัสดุอุปกรณ์ให้มีประสิทธิภาพต่อการนำมาใช้ประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนได้
๘. วางแผนจัดกิจกรรมร่วมกับนักเรียนได้
๙. มีเทคนิคในการหาข้อมูลจากนักเรียนได้
๑๐. ใช้วิธีการเสริมกำลังในทางบวกให้กับนักเรียนได้
๑๑. ใช้คำถามได้เหมาะสมกับความสามารถของนักเรียน
๑๒. สร้างสามัญสำนึกให้แก่นักเรียนได้
๑๓. พัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับความคิดรวบยอดของวัฒนธรรมหลายๆ ด้านให้เข้ากับนักเรียนได้
๑๔. กำหนดแผนการสอน เรียงลำดับกิจกรรมการเรียนการสอน และจัดประสบการณ์ได้เหมาะสมตามหลักจิตวิทยา

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า สมรรถนะของครูในการดำเนินการสอน ประกอบด้วย การเตรียมการสอน และการจัดการเรียนการสอน ซึ่งครูจะต้องมีความรู้ในด้านจิตวิทยาการเรียนรู้ เทคนิควิธีในการสอนแบบต่างๆ และการจัดการห้องเรียน ดังนั้นครูที่มีสมรรถนะในการดำเนินการสอนจะต้องมีความรู้ในด้านการเตรียมการสอน จิตวิทยาการเรียนการสอน เทคนิควิธีการจัดการเรียนการสอนแบบต่างๆ และความสามารถในการจัดการสื่อการเรียนการสอน ดังนั้นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจึงจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเตรียมการสอน หลักการสอนวิชาพุทธศาสนา เทคนิควิธีการสอนแบบต่างๆ หลักจิตวิทยาการศึกษาตลอดจนความสามารถหรือทักษะในการนำองค์ความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการ บทเรียน ความถนัด ความสนใจและวัยของผู้เรียน นอกจากนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า พระสอนศีลธรรม เป็นผู้ปฏิบัติงานนอกเช่นเดียวกับบุคลากรครู จะแตกต่างกันเฉพาะในเรื่องของเนื้อหาที่สอนเท่านั้น ส่วนในเรื่องการดำเนินการสอน คุณลักษณะ และเจตคติที่ครูควรจะมีแล้วไม่แตกต่างกัน เพราะโดยแท้จริงแล้ว ครู คือ ผู้ให้ทั้งให้ความรู้ และในขณะเดียวกันก็เป็นผู้กล่อมเกลาจิตวิญญาณ หล่อหลอมให้นักเรียนเป็นคนดี เพราะฉะนั้น ครูจึงต้องเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติด้วย

^{๔๑} Verner, et all, *Competency Based Teacher Education*, (Texas : University of Houston, 1973), pp. 1-13.

๒.๓.๗.๔ ด้านวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลเป็นกิจกรรมที่ทำให้ทราบพฤติกรรมและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการดำเนินการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ และตัดสินผลการเรียนตามระเบียบว่าด้วยการประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพการวัด และประเมินผลจัดเป็นกิจกรรมสำคัญที่สอดแทรกอยู่ในทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดการเรียนการสอน เริ่มตั้งแต่ก่อนการเรียนการสอนจะเป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานของผู้เรียนระหว่างการเรียนการสอนจะเป็นการประเมินเพื่อปรับปรุงผลการเรียนและเพื่อให้ผู้เรียนทราบผลการเรียนของตนเป็นระยะๆ และเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชา/ภาคเรียน จะเป็นการประเมินเพื่อตัดสินผลการเรียน เพื่อตรวจสอบให้แน่ชัดว่าผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้การวัดผลและประเมินผลนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๒ ส่วนด้วยกัน คือ การวัดผล (Measurement) หมายถึง กระบวนการรวบรวมข้อมูลที่ได้มาซึ่งตัวเลขจำนวนหรือปริมาณใดหรือปริมาณหนึ่ง โดยอาศัยเครื่องมือหรือวิธีการต่างๆ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจผลงาน และการใช้แบบทดสอบ เป็นต้น^{๕๒} ทั้งนี้ ก็เพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนมีพฤติกรรมทางด้านความรู้ ทักษะและเจตคติเปลี่ยนไปตามจุดประสงค์การเรียนรู้หรือไม่ ส่วนการจะใช้เครื่องมือชนิดใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในแผนการสอน และอีกส่วนหนึ่งก็คือการประเมินผล (Evaluation) คือ การตัดสินว่าผู้เรียนมีคุณภาพเป็นอย่างไร เมื่อนำคะแนนที่ได้จากการวัดผลมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ การประเมินผลจะออกมาในเชิงคุณภาพ เช่นสอบผ่านหรือไม่ผ่านหรือแบ่งเป็นระดับ ๔ ๓ ๒ ๑ ๐ คือ ดีมาก ดี ปานกลาง พอใช้ และต้องแก้ไข เป็นต้น

จากความหมายของการวัดผลและการประเมินผล ที่นักวิชาการได้ให้ไว้สรุปได้ว่าการวัดผลและประเมินผลเป็นกระบวนการต่อเนื่องกัน ที่ใช้เพื่อตรวจสอบผลการเรียนรู้ทั้งทางด้านความรู้ ทักษะและเจตคติของผู้เรียน โดยการใช้เครื่องมือที่หลากหลายและสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในแผนการสอน ในการวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมใช้หลักการประเมินผลที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner-Centered Assessment) มีจุดหมายเบื้องต้นคือเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ การกำหนดมาตรฐาน และการออกแบบระบบการประเมินควรเป็นผลที่เกิดจากการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถที่แท้จริงออกมาและสะท้อนให้เห็นถึงแรงจูงใจและความตั้งใจในการเรียนรู้ พร้อมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักกำกับดูแล และประเมินการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนี้^{๕๓}

๑. การวัดความรู้ ทักษะกระบวนการและยุทธศาสตร์ที่ประเมินสอดคล้องตามที่นักเรียนใช้
ในกระบวนการเรียนรู้ ตามหลักสูตรและตามประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน

๒. การประเมินผลควรอาศัยข้อมูลจากการปฏิบัติภาระงานที่มอบหมายให้นักเรียนปฏิบัติที่
สอดคล้องกับงานที่เป็นสภาพจริง และสอดคล้องกับหลักสูตรและแผนการเรียนรู้ในชั้นเรียน

^{๕๒} พิสัยมัย ถิณะแก้ว, **หลักสูตรและการจัดการประถมศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยครูสวนดุสิต, ๒๕๓๕), หน้า ๒๒๕.

^{๕๓} สุนันท์ ศลโกสุม, “แนวทางการวัดและประเมินผลกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม”, **การวัดผลการศึกษา**, ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๖๙ (มกราคม-เมษายน ๒๕๔๕), หน้า ๕.

๓. การประเมินและการตัดสินผลการเรียนใช้ข้อมูลจากผลการสอบแบบทดสอบมาตรฐาน ประกอบกับผลการเรียนรู้ระหว่างเรียนที่เป็นพฤติกรรมในการเรียนรู้ การปฏิบัติงานและผลงานของผู้เรียน

๔. การประเมินต้องเป็นธรรมกับผู้เรียนทุกคน โดยไม่มีความลำเอียงทางพื้นฐานทางวัฒนธรรม ภาษา เชื้อชาติ เพศ และภูมิหลังทางผลสัมฤทธิ์

๕. การประเมินในชั้นเรียนควรกระทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อใช้เป็นข้อมูลระยะยาวสำหรับใช้เป็นหลักฐานการเรียนการพัฒนาและความก้าวหน้าของผู้เรียนเป็นรายบุคคล

๖. การประเมินควรจรรวมถึงการวัดแรงจูงใจ เจตคติ และจิตพิสัยของผู้เรียนต่อการเรียน

๗. ผลการประเมินควรให้ข้อมูลป้อนกลับอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาผู้เรียนผู้เกี่ยวข้อง ช้อง และการปรับปรุงแผนการเรียนรู้

๘. การวัดผลจากการปฏิบัติงานของผู้เรียนและผลการสอบวัด ผู้สอนต้องพิจารณาคำตอบที่เป็นไปได้และสมเหตุสมผล และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการทำงานที่ผิดพลาด

๙. การประเมินควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจทักษะกระบวนการที่สร้างสรรค์และเป็นอิสระในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมครูผู้สอนจะต้องสามารถใช้วิธีการประเมินการเรียนรู้ที่หลากหลายต่อเนื่องสอดคล้องกับสภาพการจัดการเรียนการสอนจริง สามารถวัดพัฒนาการของผู้เรียนได้ทุกด้านตามจุดประสงค์ของหลักสูตร การประเมินต้องเที่ยงตรงและเป็นธรรมกับนักเรียนทุกคน นอกจากนี้ครูผู้สอนจะต้องให้ข้อมูลป้อนกลับกับตัวผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาตนเองและการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

การประเมินผลการเรียนการสอนนักเรียนนั้น ครูสามารถเลือกใช้ได้หลายวิธีในแต่ละวิชาที่สอน และอาจเลือกใช้หลาย ๆ วิธีในการประเมินแต่ละครั้ง หรืออาจจะเลือกใช้เพียงวิธีเดียวในการประเมินผลคราวนั้นๆ ก็ได้ วิธีการวัดผลประเมินผลการเรียนการสอนนักเรียนที่ครูสามารถกระทำได้มีหลายวิธีดังต่อไปนี้^{๘๔}

๑. การสังเกต หมายถึง การสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนขณะกำลังเรียนหรือกำลังทำงาน การร่วมกิจกรรมกลุ่ม ความตั้งใจฟังขณะที่ครูกำลังอธิบายหน้าชั้น เป็นต้น

๒. การสัมภาษณ์ หมายถึง การสัมภาษณ์เพื่อต้องการทราบความเจริญก้าวหน้าทางด้านการเรียนของนักเรียน ซึ่งอาจจะเป็นการสัมภาษณ์ในเนื้อหาวิชาที่สอน วิธีการทำงานหรือวิธีการเรียนของนักเรียน เป็นต้น

๓. การทดสอบ หมายถึง การทดสอบความรู้ในเนื้อหาวิชาที่เรียน อาจจะเป็นการทดสอบความรู้ทางด้านทฤษฎีหรือการทดสอบภาคปฏิบัติก็ได้ ถ้าจะให้ได้ผลดีจะต้องทำการทดสอบทั้งด้านความรู้และภาคปฏิบัติควบคู่กันด้วย

---

^{๘๔} ยนต์ ชุ่มจิต, การศึกษาและความเป็นครูไทย, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๒๕๓-๒๕๔.

๔. การจัดอันดับคุณภาพ หมายถึง การนำผลงานของผู้เรียนในกลุ่มมาเปรียบเทียบกับในด้านคุณภาพ แล้วประเมินคุณภาพของนักเรียนแต่ละคนว่าคนใดควรอยู่ระดับใด

๕. การใช้แบบสอบถามและแบบสำรวจ เป็นวิธีการประเมินผลอีกแบบหนึ่งเพื่อสำรวจตรวจสอบคุณภาพการเรียนการสอนทั้งของนักเรียนและของครู

๖. การบันทึกย่อและระเบียบสะสม เป็นวิธีการที่ครูจดบันทึกพฤติกรรมความเจริญก้าวหน้าของนักเรียนแต่ละคนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

๗. การศึกษาเป็นรายบุคคล เป็นวิธีการที่นิยมใช้กับนักเรียนที่มีปัญหาเป็นรายกรณี ปัญหาในที่นี้มีความหมายครอบคลุมทั้งเด็กนักเรียนที่เรียนเก่งและเรียนอ่อน รวมทั้งเด็กที่มีปัญหาด้านพฤติกรรมอื่น ๆ ด้วย

๘. การใช้วิธีสังคมมิติ เป็นวิธีที่นิยมใช้เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มเดียวกันประเมินคุณภาพของสมาชิกในกลุ่มเดียวกัน เพื่อตรวจสอบว่าสมาชิกคนใดได้รับความนิยมสูงสุดในด้านใดด้านหนึ่งหรือหลาย ๆ ด้านก็ได้

๙. การให้ปฏิบัติและนำไปใช้ เป็นวิธีการที่ครูอาจารย์ต้องการทราบพัฒนาการทางด้านทักษะหรือการปฏิบัติงานของนักเรียนจากที่ได้แนะนำวิธีการปฏิบัติให้แล้วนอกจากครูจะเลือกใช้วิธีการประเมินผลการเรียนของนักเรียนทั้ง ๙ วิธี ดังกล่าวแล้วในการประเมินผลการเรียนทุก ๆ วิชา ครูจะต้องประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนให้ครบวิสัยทั้ง ๓ ด้านคือ

๑. ด้านประจักษ์ (Cognitive Domain) คือ การวัดทางด้านความรู้ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผล

๒. ด้านภาวะ (Affective Domain) คือ การวัดด้านความรู้สึก ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนในด้านต่างๆ เช่น การตรงต่อเวลา ความมีระเบียบวินัย ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความขยันขันแข็งในการทำงาน เป็นต้น

๓. ด้านเจตนา (Psychomotor Domain) คือ การวัดด้านการปฏิบัติงาน เพื่อต้องการทราบว่านักเรียนทำงานเป็นหรือไม่หลังจากที่ได้ศึกษาทฤษฎีไปแล้ว การวัดด้านเจตนาหรือด้านทักษะนี้ ครูจะนำมาใช้ได้มากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะวิชาที่สอน วิชาใดเน้นการปฏิบัติงานก็จำเป็นต้องเน้นการวัดด้านเจตนาหรือด้านทักษะให้มาก ส่วนวิชาใดที่เน้นความเจริญงอกงามทางด้านสติปัญญา การวัดทางด้านนี้ก็จะลดน้อยลง อย่างไรก็ตาม การเรียนการสอนทุกวิชา ควรจะมีการวัดในด้านเจตนาด้วยตามสมควรสำหรับการวัดผลประเมินผลการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนานั้นนักวิชาการ ได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้

พินดา สินสุวรรณ ได้เสนอหลักการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนวิชาพุทธศาสนาอย่างครอบคลุมไว้ ๓ ทาง ได้แก่^{๘๕}

๑. การวัดผลและประเมินผลด้านความรู้สึกของผู้เรียน

๑.๑ การวิเคราะห์ค่านิยม

๑.๒ การใช้แบบแผนภูมิหรือกราฟ

^{๘๕} พินดา สินสุวรรณ, สภาพการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๔๔ ของครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เขตการศึกษา , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา), หน้า ๓๐-๓๑.

- ๑.๓ การวัดผลและประเมินผลแบบการคูณ
- ๑.๔ ใช้แบบทดสอบความสนใจเปิดให้บรรยาย
๒. การวัดและประเมินผลด้านปรับพฤติกรรม
  - ๒.๑ ใช้การสังเกต เช่น การบันทึกย่อยการทำมาตราส่วนประเมินค่าและการสำรวจรายการ
  - ๒.๒ การสัมภาษณ์
๓. การวัดผลด้านพุทธิพิสัยของผู้เรียน
  - ๓.๑ การใช้คำถามแบบอัตนัย การใช้คำถามแบบปรนัย
  - ๓.๒ การใช้คำถามแบบไม่จบในตัวเอง

การวัดผลประเมินผลการเรียนรู้การสอนวิชาพระพุทธศาสนานั้นจะเน้นการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง ซึ่งเป็นการประเมินเชิงคุณภาพอย่างต่อเนื่องในด้านความรู้ ความคิด พฤติกรรม วิธีการปฏิบัติและผลการปฏิบัติของผู้เรียน การประเมินลักษณะนี้จะมีประสิทธิภาพเมื่อประเมินการปฏิบัติของผู้เรียนในสภาพที่เป็นจริง วิธีการที่ใช้ประเมิน ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึกจากผู้เกี่ยวข้อง แบบทดสอบวัดความสามารถจริง การรายงานตนเอง และแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio)

จากคำกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การวัดผลและประเมินผลเป็นกระบวนการต่อเนื่องกัน ที่ใช้เพื่อตรวจสอบผลการเรียนรู้ทั้งทางด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติของผู้เรียน โดยการใช้เครื่องมือที่หลากหลายและสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ได้กำหนดไว้ในแผนการสอน

๒.๔ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับโครงการพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา

๒.๔.๑ ความเป็นมาของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในประเทศไทย จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า ได้พัฒนาการ ตั้งแต่สมัยสุโขทัย พ.ศ. ๑๗๘๑ - สมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. ๒๕๓๑ ในด้านหลักสูตรความมุ่งหมายการเรียนการสอน เนื้อหาวิชา การเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการจัดและประเมินผล เนื้อหาวิชานั้นเรื่องหลักธรรมะ ศีลธรรม จรรยา มารยาท ศาสนพิธี พระรัตนตรัย และการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน การเรียนเดิมมุ่งเน้นท่องจำเปลี่ยนเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนฝึกปฏิบัติตามหลักธรรม ส่วนสื่อการเรียนการสอนเปลี่ยนจากการใช้หนังสือเล่มเดียวมาเป็นหลายประเภท มีการใช้สื่อทัศนูปกรณ์ หลายรูปแบบ ด้านการวัดผลและประเมินผลเปลี่ยนจากระบบเปอร์เซ็นต์มาเป็นระบบเกรด และวัดด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย^{๕๖}

ต่อมาสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงดำริจะจัดตั้งมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาขึ้น แต่เนื่องจากทรงมีพระภาระทางการพระศาสนาและการคณะสงฆ์ ตลอดถึงพระภาระของบ้านเมืองอื่นๆ ที่ต้องทรงพระดำริทรงจัดการเป็นอันมาก จึงมิทันได้ดำเนินการให้เป็นไปตามพระประสงค์ในสมัยที่พระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ ฉะนั้น ในปี พ.ศ. ๒๔๘๘ กรมการมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ขณะทรงดำรงพระสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระ

^{๕๖} สุพัตรา ศักกรภรณ์, พัฒนาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://research.mcu.ac.th>, [๑ เมษายน ๒๕๕๔].

พระวชิรญาณวงศ์ ทรงเป็นนายกรัฐมนตรี จึงได้มีมติให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาขึ้นเรียกว่า “สภาการศึกษาของมหาหมากุฏราชวิทยาลัยมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย” เป็นกิจการส่วนหนึ่งของมหาหมากุฏราชวิทยาลัยเป็นองค์การเพื่อจัดการศึกษาอบรมภิกษุสามเณรเปรียญให้ได้ผลสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์เดิมของมหาหมากุฏราชวิทยาลัย สภาการศึกษามหาหมากุฏฯ จึงเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงทางพระพุทธศาสนาแห่งแรกที่จัดการศึกษาในรูปของ “มหาวิทยาลัย” และนับเป็น “มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา” แห่งแรกของประเทศไทย (คนไทยทั่วไปมักเรียกว่า มหาวิทยาลัยสงฆ์)^{๘๗}

ต่อมาพระธรรมวิยากร สังกัดมหาวิทยาลัยมหาหมากุฏราชวิทยาลัยแผนกพระธรรมวิทยาการเป็นแผนกหนึ่งของคณะกรรมการนักศึกษา จัดตั้งขึ้นโดยพระนักศึกษามหาวิทยาลัยมหาหมากุฏราชวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ (ในอดีตใช้นามว่า สภาการศึกษามหาหมากุฏราชวิทยาลัยมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์วัดบวรนิเวศวิหาร) ได้ดำเนินการโดยพระนักศึกษา ตั้งแต่ชั้นปีที่ ๑ ถึงชั้นปีที่ ๔ ทุกคณะที่สมัครเป็นพระธรรมวิทยาการและอบรมก่อนเปิดภาคเรียนที่ ๑ ทุกปีการศึกษา โดยถือเป็นแผนกหนึ่งของคณะกรรมการนักศึกษา ซึ่งกำกับดูแลและขึ้นตรงต่อสำนักงานอธิการบดี พระธรรมวิทยาการทุกรูปได้เสียสละเวลาว่างจากการเรียนออกปฏิบัติหน้าที่ครูพระช่วยสอนพระพุทธศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการออกเผยแพร่ธรรมะในโรงเรียนทั้งระดับชั้นประถมศึกษา และชั้นมัธยมศึกษา ตามสถานสังคมสงเคราะห์ เรือนจำ ในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล เพื่อปลูกจิตสำนึกแก่เยาวชนให้มีความคิดและพฤติกรรมที่จะเป็นพลเมืองที่ดีของชาติไทยสืบไปได้ดำเนินการติดต่อกันตลอดมาจนถึงปัจจุบัน และได้ขยายงานไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย โดยอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของแต่ละวิทยาเขตประจำภูมิกานั้นๆ เป็นผู้ดำเนินการ^{๘๘} ปัจจุบันปัญหาสังคมไทยได้ทวีความรุนแรง และมีความหลากหลายมากขึ้นกว่าในอดีตสาเหตุแห่งปัญหาล้วนมาจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสการพัฒนาทางเทคโนโลยีและการสื่อสารไร้พรมแดนในแนวทางโลกาภิวัตน์ ซึ่งต่างมุ่งเน้นการแข่งขันเพื่อสร้างความมั่นคงในด้านเศรษฐกิจ ทำให้คนมีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น จึงเกิดปัญหาด้านจิตใจทำให้เกิดการเบี่ยงเบนทาง

พฤติกรรม คือ ละเลยในคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม นอกจากนี้ปัญหาสังคมหลายด้านยังคุกคามเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ให้หลงผิดและมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากเดิมขาดระเบียบวินัย ส่งผลให้วิถีชีวิตและค่านิยมดั้งเดิมที่ตั้งมาตามโครงสร้างของสังคมไทยลดลง พร้อมกับการแตกแยกของสถาบันครอบครัว ทำให้ภูมิคุ้มกันของเด็กเยาวชน นักเรียน นักศึกษาที่จะต้านทานกับสภาพปัญหาแวดล้อมต้องขาดความมั่นคงจนเกิดปัญหาต่างๆ ของสังคมตามมา เช่น ปัญหาการก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียน นักศึกษาปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในกลุ่มนักเรียน นักศึกษา ปัญหาการเรียน นักศึกษาประพฤติตนไม่เหมาะสมในเวลาเรียน ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนและปัญหาอาชญากรรม จากสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นกับนักเรียน นักศึกษาเป็นต้น^{๘๙} สถานการณ์ที่เกิดขึ้น

^{๘๗} มูลนิธิมหาหมากุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, **ตั้งสภาการศึกษามหาหมากุฏราชวิทยาลัยมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย**, [ออนไลน์], http://www.mahamakuta_inet.co.th, (๒๓ เมษายน ๒๕๕๕).

^{๘๘} มหาวิทยาลัยมหาหมากุฏราชวิทยาลัย, คณะกรรมการนักศึกษา, **สรุปกิจกรรมวันรวมศิษย์พระธรรมวิทยาการ ครั้งที่ ๓**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาหมากุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

ดังกล่าว พบว่ารากเหง้าแห่งปัญหาที่แท้จริงคือการที่นักเรียนนักศึกษาขาดการกล่อมเกลาคิดใจ และปลูกฝังในเรื่องศีลธรรม จริยธรรม จนทำให้ความสำนึกต่อหน้าที่ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี การให้สติพิจารณาอย่างคิดลดน้อยลง แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมภายนอกที่ไม่เหมาะสมประกอบกับสภาพแวดล้อมรอบตัว นักเรียนนักศึกษาที่ยู่งส่งเสริม ชักจูง และโน้มน้าวอย่างต่อเนื่องด้วยรูปแบบที่มีการพัฒนาอย่างหลากหลายทำให้ยากต่อการควบคุม ป้องกัน และแก้ไขปัญหานักเรียน นักศึกษาให้สมฤทธิ์ผลได้ภายใต้โลกาภิวัตน์เว้นแต่นักเรียน นักศึกษาจะถูกจัดระเบียบทางความคิด จนมีจิตใจที่ใฝ่ดี และมีแรงใจที่เข้มแข็ง สามารถเป็นภูมิคุ้มกันเหตุปัจจัยในทางเสื่อมที่จะเข้ามาทำลายคุณภาพชีวิตที่ดำรงได้ด้วยหลักธรรมทางศาสนา

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมได้ดำเนินการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมาตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๔๗-๒๕๕๐ โดยแรกเริ่มรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณให้จำนวน ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท เพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายถวายพระสอนธรรมในโรงเรียน ที่เข้าไปสอนในสถานศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษาทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ประมาณ ๖๐๐ รูป ภายหลังต่อมาจากการที่กระทรวงวัฒนธรรมได้ทำข้อตกลงความร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการ และมีการประชุมร่วมกัน

พบว่า กระทรวงศึกษาธิการมีความต้องการพระสอน ๓ ไปสอนในโรงเรียนเฉพาะที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ไม่น้อยกว่า ๕๘,๐๗๓ รูป โดยเฉพาะโรงเรียนวิถิพุทธ ซึ่งมีอยู่จำนวนมากกว่า ๑๐,๐๐๐ แห่ง

ดังนั้นกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม จึงได้วิเคราะห์เหตุผลความจำเป็นและบริบทที่เกี่ยวข้องทุกด้าน แล้วจึงได้มีแนวคิดว่าจะขยายพระสอนฯ ให้เข้าไปสอนโรงเรียนเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของกระทรวงศึกษาธิการ ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ คือ ๑ ตำบล ต่อ ๑ พระสอนฯ โดยจะขยายเพิ่มขึ้นอีก ๔,๐๐๐ รูปเป็นการนำร่อง จากนั้นได้เสนอของบประมาณกลางจากรัฐบาลเพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายของพระสอน ๓ จำนวน ๔,๐๐๐ รูป งบประมาณ ๒,๐๐๐ บาทต่อเดือน และเป็นค่าดำเนินการจัดทำหนังสือ อุปกรณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอน^{๘๙}

การติดตามประเมินผลโครงการเพื่อให้สาธารณชนทั่วประเทศเห็นความสำคัญของพระสงฆ์ โดยมุ่งเน้นประโยชน์ที่จะได้รับ คือ ผู้เรียนได้แก่ เด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา และมีเป้าหมายเพิ่มจำนวนพระสอนฯ ให้มากขึ้นเป็น ๒๐,๐๐๐,๐๐๐ รูป เพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่ตามเป้าหมายในปีงบประมาณ ๒๕๕๑ กรมการศาสนาได้เปลี่ยนบทบาทการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ดำเนินการมาแต่เดิมไปสนับสนุนกิจกรรมคุณธรรมอื่นๆ โดยได้โอนภาระงานพร้อมงบประมาณให้กระทรวงศึกษาธิการรับดำเนินการ และได้มอบให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยรับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมาดำเนินการจัดเข้าในพันธกิจประเภทงานให้บริการวิชาการแก่ชุมชน โดยได้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๕ หน่วยงาน ดังนี้

๑. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีพระสงฆ์ที่มีความพร้อมและมีพระที่สอนอยู่ในสถานศึกษาต่าง ๆ อยู่แล้ว

^{๘๙} บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ, ความสำเร็จในการปฏิบัติการกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, หน้า ๒๒-๒๓.

๒. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการมีศึกษานิเทศก์และสถานศึกษา/โรงเรียนที่มีความต้องการพระสอน ฯ

๓. กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม มีวัฒนธรรมจังหวัดซึ่งเป็นผู้ดูแลโครงการ ฯ มาแต่เริ่มแรก

๔. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีผู้อำนวยการพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นผู้ส่งเสริมพระสอน ฯ ที่เข้าไปทำการสอนในโรงเรียน

๕. ภาคคณะสงฆ์ทั้ง ๑๘ ภาค มีเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัดซึ่งปกครองดูแลพระสอน ฯ ทั่วประเทศ^{๙๐}

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อได้รับมอบโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนพร้อมทั้ง งบประมาณมาแล้ว เพื่อให้การดำเนินงานโครงการพระสอน ฯ มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์อันพึงประสงค์ คือนักเรียนได้รับการปลูกฝังในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมจากพระสอน ฯ โดยตรง และคุ้มค่ากับงบประมาณที่ได้รับ จึงได้เตรียมแผนปฏิบัติการรองรับการดำเนินการโครงการ ฯ อย่างเป็นระบบ และได้ดำเนินการประสานงานกับคณะสงฆ์สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยได้มีการประชาสัมพันธ์โครงการ ฯ และจัดอบรมถวาย ความรู้เพิ่มประสิทธิภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ เพื่อสร้างศักยภาพในการทำงานให้เป็นที่ยอมรับของสถานศึกษา และเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้กับนักเรียนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องพร้อมทั้งมีความประพฤติที่ดีงาม โดยได้จัดแผนการดำเนินการโครงการซึ่งมีกระบวนการบริหารโครงการดังนี้

๑. จัดประชุมคณะกรรมการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
๒. จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการ/อำนวยการโครงการพระสอน ฯ ทั่วประเทศ
๓. การปฐมนิเทศพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ
๔. การสัมมนาเชิงปฏิบัติการเข้มข้นวิทยากรแกนนำโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
๕. การอบรมพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
๖. การจัดทำคู่มือ หนังสือการจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๔๔ และพัฒนาเว็บไซต์โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๗. การวิจัย

๘. การนิเทศ การติดตามประเมินผล

๙. การจัดถวายค่าตอบแทน

๑๐. การรับสมัคร/การคัดเลือกพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ

สืบเนื่องมาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้รับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมาบริหาร ต่อจากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม จึงได้มีประกาศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

^{๙๐}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, “โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน”, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒๖, [ออนไลน์] <http://www.krupra.net/v2/main.php?url=about>. [วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๓].

ประกอบด้วย (๑) คณะกรรมการที่ปรึกษา (๒) คณะกรรมการอำนวยการ (๓) คณะกรรมการดำเนินงาน เพื่อกำหนดนโยบายและวางแผนงานโครงการ ฯ เพื่อให้การดำเนินงานโครงการ ฯ เป็นไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยและสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในรอบ ๑ ปีคณะกรรมการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้มีการประชุมกันอย่างต่อเนื่อง

พร้อมกันนี้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้แต่งตั้งคณะกรรมการนวยการ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ ๒๔ ชุดโดยสัมพันธ์กับภาคสงฆ์ประกอบด้วย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๒๐ จังหวัด ๔ ภาค มีคณะกรรมการอำนวยการดูแลชุดละ ๑ ภาคในส่วนของวิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ ห้องเรียน และหน่วยวิทยบริการรวม ๑๘ แห่งมีคณะกรรมการอำนวยการดูแลในแต่ละพื้นที่ลงนามอนุมัติโดยอธิการบดีเมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๑ ทั้งนี้ คณะกรรมการแต่ละชุดจะมีหน้าที่รับนโยบายแผนการดำเนินการจากคณะกรรมการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของส่วนกลางมาปฏิบัติพร้อมทั้งอำนวยการโครงการพระสอน ฯ ในพื้นที่ที่ได้รับมอบหมายของ ตนเองเพื่อควบคุมดูแล ส่งเสริม ภารกิจของโครงการ ฯ ให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งคณะกรรมการโครงการ ฯ ในแต่ละพื้นที่ได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการพร้อม ทั้งได้ประสานงานกับภาคสงฆ์และภาครัฐพร้อมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒.๔.๒ การรับสมัครพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน การรับสมัครและคัดเลือกพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

๑. กรมการศาสนากำหนดจำนวนพระสอนศีลธรรมในชน (การปกครองของคณะสงฆ์) จังหวัด และระดับการศึกษาในสถานศึกษา

๒. กรมการศาสนาประกาศรับสมัครพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำปี

๓. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด จัดทำใบสมัครตามที่แนบท้ายประกาศการรับสมัครพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๔. สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดทั่วประเทศ รับสมัครพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยร่วมมือกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดในการจัดเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกในการรับสมัคร เช่น เป็นเจ้าหน้าที่รับสมัคร ตรวจสอบเอกสารการรับสมัคร รวบรวมรายชื่อพระสงฆ์ที่สมัครเพื่อรายงานเจ้าคณะจังหวัด

๕. เจ้าคณะจังหวัดดำเนินการพิจารณาคัดเลือกพระสงฆ์ เพื่อคัดเลือกเป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้แล้วเสร็จ โดยดำเนินการ ดังนี้

๕.๑) คัดเลือกจากผู้สมัครที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามประกาศของกรมการศาสนา

๕.๒) ในกรณีที่มีผู้สมัครเกินจำนวนที่กำหนด ให้เจ้าคณะจังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการคัดเลือกประกอบด้วย เจ้าคณะจังหวัดที่มีอาวุโสสูงทางสมณศักดิ์เป็นประธาน และเจ้าคณะจังหวัดที่มีอาวุโสรองลงมาเป็นรองประธาน ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา ศึกษาพิเศษ ผู้ทรงคุณวุฒิในเขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำนวนตามความเหมาะสม โดยมีผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเป็นฝ่ายเลขานุการให้คณะกรรมการดังกล่าวพิจารณาโดยมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

(๑) พิจารณาคัดเลือกผู้สมัครที่ดำเนินการสอนอยู่ในสถานศึกษาในตำบล อำเภอ จังหวัดนั้น ๆ ก่อน หากยังมีจำนวนเกินให้พิจารณาจากผลงาน และประสบการณ์ของผู้สมัคร

(๒) พิจารณาคัดเลือกผู้สมัครที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หากมีจำนวนเกินให้พิจารณาจากผลงาน และประสบการณ์ของผู้สมัคร

(๓) พิจารณาคัดเลือกผู้สมัครที่ผ่านการอบรมครูสอนพระพุทธศาสนาตามมติมหาเถรสมาคม ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและกระทรวงศึกษาธิการหากมีจำนวนเกินให้พิจารณาจากผลงาน และประสบการณ์ของผู้สมัคร

(๔) เมื่อพิจารณาตามข้อ (๑) ถึง (๓) แล้วยังไม่ครบตามจำนวนที่ประกาศให้อยู่ในดุลยพินิจของคณะกรรมการฯ

๖. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจัดทำประกาศผล การคัดเลือกพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของแต่ละจังหวัด โดยเจ้าคณะจังหวัดลงนามประกาศผลแต่งตั้ง

๗. ผู้สมัครรายงานตัว โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจัดทำทะเบียนประวัติและแจ้งพระสงฆ์ที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ ในจังหวัดที่กำหนดเป็นสถานที่ประชุมจังหวัดที่กำหนดให้จัดประชุม^{๙๑}

๒.๔.๓ คุณสมบัติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ตามประกาศกรมการศาสนาเรื่องรับสมัครพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนผู้สมัครจะต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

๑. สำเร็จการศึกษานักธรรมชั้นเอก หรือ ประโยค ๑ – ๒ ขึ้นไป หรือ

๒. สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย) หรือ

๓. เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นตรีขึ้นไปในกรณีจังหวัดที่ไม่มีพระภิกษุมิคุณสมบัติตามข้อ ๑ ถึงข้อ ๓ หากมีความจำเป็นที่จะต้องมีการแต่งตั้งพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้อยู่ในดุลยพินิจของเจ้าคณะจังหวัด^{๙๒}

นอกจากนี้ผู้ที่จะเป็นครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนยังต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้^{๙๓}

๑. ผ่านการอบรมในโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จากศูนย์วัฒนธรรมหรือเจ้าคณะจังหวัด

๒. มีหนังสือตอบรับหรือหนังสืออาราธนาให้เป็นครูผู้สอนศีลธรรม เฉพาะในปีการศึกษานั้น ๆ จากผู้บริหารโรงเรียน พร้อมหนังสืออนุญาตให้เป็นครูผู้สอนจากเจ้าอาวาสสำหรับในส่วนกลาง และจากเจ้าคณะจังหวัดในส่วนภูมิภาค

๓. ไม่ได้เป็นพระปริยัติินเทศก์ พระสอนพระปริยัติธรรมอาสา พระธรรมทูต ของกรมการศาสนาหรือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

^{๙๑} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม, คู่มือการดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้า และพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๘), หน้า ๗๑-๗๒.

^{๙๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖-๗๗.

^{๙๓} กรมการศาสนา, ทะเบียนครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร : กรมศาสนา, ๒๕๔๖), หน้า ๑.

๒.๔.๔ การคัดเลือกโรงเรียนและการกำหนดให้ครูพระสอนเข้าไปสอนในโรงเรียน

การคัดเลือกโรงเรียนครูพระสอนศีลธรรม ดำเนินการคัดเลือก ดังนี้

๑. เจ้าคณะจังหวัดร่วมกับผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาและศึกษานิเทศก์เขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด พิจารณาคัดเลือกโรงเรียนตามความเหมาะสมในแต่ละบริบท โดยพิจารณาจากโรงเรียนในตำบล อำเภอ และจังหวัดตามลำดับดังนี้

๑.๑ เป็นโรงเรียนที่ครูพระสามารถเดินทางไปสอนได้สะดวก

๑.๒ ควรมีการกระจายครูพระให้ครอบคลุมพื้นที่ ๑ รูป ๑ ตำบล

๑.๓ กำหนดให้สถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาสถานศึกษาละ ๕ รูป

๒. เขตการศึกษาประกาศผลการคัดเลือกโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการครูพระสอนศีลธรรม

๓. เขตพื้นที่การศึกษาแจ้งโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกและชี้แจงวัตถุประสงค์ตลอด จนแนวทางในการดำเนินการของโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดครูพระเข้าสอนในแต่ละช่วงชั้น

๔. สำนักงานเจ้าคณะจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด แจ้งครูพระให้ปฏิบัติหน้าที่สอนในโรงเรียนและประสานกับโรงเรียน ตลอดจนสนับสนุนให้การปฏิบัติงานของครูพระเป็นไปอย่างราบรื่น และมีประสิทธิภาพ

๕.การจัดให้ครูพระสอนในโรงเรียนให้สำนักงานเจ้าคณะจังหวัด ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิจารณาตามความเหมาะสม โดยครูพระ ๑ รูป อาจเข้าสอนในสถานศึกษาใกล้เคียงได้มากกว่า ๑ โรงเรียนขึ้นอยู่กับบริบทและความเป็นไปได้ของครูพระตามความเหมาะสม

๒.๔.๕ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน จึงจะสามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายได้ เพราะฉะนั้นจึงมีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังนี้^{๙๔}

๑. คณะสงฆ์ ได้แก่ เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด ให้การสนับสนุนโดยมีพระภิกษุสงฆ์ที่จะเป็นครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และครูพระนิเทศก์ที่จะเป็นผู้นำเทศติดตามเยี่ยมเยียนครูพระ ซึ่งครูพระนิเทศก์นี้มีจังหวัดละ ๑ รูป

๒. กระทรวงวัฒนธรรม ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดทั่วประเทศ จะเป็นผู้บริหารจัดการโครงการครูพระสอนศีลธรรมในส่วนภูมิภาค ๕ จังหวัด ที่มีครูพระสอนศีลธรรมเข้าไปปฏิบัติการสอน

๓. กระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ สถานศึกษาที่ครูพระจะไปปฏิบัติการสอน

๔. กระทรวงมหาดไทย ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด อบต. ให้สนับสนุนโครงการฯ

^{๙๔} กรมการศาสนา, รายงานสรุปผลการดำเนินงานโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปีงบประมาณ ๒๕๔๘, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๙๑.

๕. ผู้ว่าราชการจังหวัด แจ้งหน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือ และสนับสนุน ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงจึงได้แก่ ภาคคณะสงฆ์ กระทรวงวัฒนธรรม และกระทรวงศึกษาธิการที่มีสถานศึกษา ผู้เรียน ได้แก่ นักเรียน นักศึกษา และหน่วยงานที่สนับสนุนได้แก่ กระทรวงมหาดไทย โดยเฉพาะผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นกำลังสำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนโครงการนี้ โดยจะส่งผลกระทบในวงกว้างทั่วประเทศ ซึ่งเป็นโครงการที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมที่มีคุณภาพตามนโยบายรัฐบาล และเป็นโครงการที่รัฐบาลได้ให้ความสำคัญ โดยประโยชน์สูงสุด คือ ผู้เรียนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษาทั่วประเทศ จะได้รับการปลูกฝังในเรื่อง คุณธรรมจริยธรรมจากพระภิกษุสงฆ์โดยตรง โดยมุ่งเน้นในเรื่องให้เด็ก เยาวชนของชาติ ได้มีความรู้คู่คุณธรรม ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ เด็ก เยาวชนของชาติต่อไป

๒.๔.๖ ลักษณะและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรม

ลักษณะและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรม เปรียบเช่นเดียวกับ บุคลากรครูที่ทำการสอน หนังสือในโรงเรียนสามัญทั่วไป เพราะพระสอนศีลธรรม ก็คือผู้ให้ความรู้แก่นักเรียนเช่นกันแต่พระสอนศีลธรรม จะแตกต่างจากครูโดยทั่วไป ที่ต้องอยู่ในระเบียบ วินัย และเป็นตัวอย่างที่ดีด้าน คุณธรรม จริยธรรม และการประพฤติดี ประพฤติชอบให้แก่ นักเรียน โดยสามารถอธิบายลักษณะและคุณสมบัติของพระสอนศีลธรรมเทียบเคียงกับบุคลากรครูทั่วไปได้ดังนี้

๑. ลักษณะครูที่ดี

สำหรับลักษณะของครูที่ดีนี้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ทัศนะไว้คล้ายคลึงกันบ้าง แตกต่างกันบ้างดังนี้ สุมณ อมรวิวัฒน์ และคนอื่นๆ^{๙๕} ได้แบ่งคุณลักษณะของครูออกเป็น ๒ ด้าน คือ รูปลักษณ์ (Appearance) ได้แก่ ลักษณะภายนอกที่มองเห็นว่า คนเช่นนี้เองที่เป็นครูที่พึงประสงค์ และกิจลักษณะ (Performance) ได้แก่ ลักษณะการกิจการพัฒนาตนเองของครูที่บ่งบอกถึงความรู้ ความคิด ความสามารถ อันพึงประสงค์รูปลักษณ์ (Appearance) มิได้หมายถึงรูปลักษณ์อันสวยงาม ประดุจนางงามรูปลักษณ์ของครูยุคใหม่ได้ก้าวพ้นจากการเป็นสาวสวยประจำหมู่บ้านหรือการเป็นสาวแก่ แก่ล้าผมหงอกผมหอมแว่นตาสายตาสั้น แต่งชุดกระโปรงสีกรมท่าเสื้อสีขาวเซ็กซี่ ครูยุคใหม่มีวิชาชีพหนุ่มที่ ทำทางกระตุงกระต้าง หรือท่านขรัวแก่ที่โบราณคร่ำครึ ครูยุคใหม่ทั้งชายและหญิงล้วนแต่มีรูปลักษณ์ที่เป็นสามัญชน เป็นชาวบ้าน เป็นชาวเมืองที่มีความเป็นอยู่และวิถีชีวิตที่กลมกลืนกับสังคมและชุมชนนั้น โดยได้แบ่ง รูปลักษณ์ของครูออกเป็น ๗ ลักษณะคือ

๑. สดชื่น แจ่มใส สะอาดตา (Pleasant) ครูเป็นแบบอย่างที่ดีที่ศิษย์คอยเลียนแบบอยู่เสมอ ครูควรมีสุภาพดี ร่างกายแข็งแรง แต่งกายสะอาด และมีท่าทางที่ยิ้มแย้มแจ่มใสซึ่งจะมีอิทธิพลต่อบรรยากาศการเรียนการสอนไปด้วย

^{๙๕} สุมณ อมรวิวัฒน์; และคนอื่นๆ, *กรณีศึกษาเพื่อการเรียนการสอนส่งเสริมคุณธรรม จรรยาแห่งวิชาชีพครู*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๓-๓๘.

๒. ตื่นตัว นักเอาเบาสู้ (Alert) ครูต้องเป็นคนที่สนใจใฝ่รู้ ตื่นตัว กระฉับกระเฉงพร้อมที่จะรับรู้ ข่าวคราว เฝ้าดูความเปลี่ยนแปลง และผลงปัญหาที่เกิดขึ้น เพราะศิษย์จะมีคุณลักษณะของการตื่นตัว และทันต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ก็ต่อเมื่ออาจารย์มีคุณลักษณะดังกล่าว

๓. มั่นใจในตนเอง (Confident) ครูที่มีความมั่นใจในตนเองย่อมมีความองอาจสง่างามในที่ทั้ง ปวง และสามารถกำหนดสถานภาพของความเป็นครูอย่างมีศักดิ์ศรี โดยที่ครูจะต้องมีความรู้ ประสบการณ์ และจะต้องเป็นผู้มีอุดมการณ์ที่ชัดเจนจึงจะทำให้เกิดความมั่นใจในตนเองได้อย่างไรก็ตาม คุณลักษณะที่มั่นใจในตนเองนี้ย่อมต้องพอเหมาะพอดี มีกาลเทศะ ไม่กลายเป็นความก้าวร้าวและหลง ตนเอง

๔. รู้อย่างรอบคอบเนื่องจากได้อ่านมากฟังมาก ซึ่งภาษาบาลีเรียกว่า เป็นพหูสูตร ภาษาฝรั่งเรียกว่า เป็น คนที่ well informed ในความหมายนี้มีได้เจาะจงให้ครูต้องเป็นนักปราชญ์หรือเป็นคนที่มีรู้ทุกเรื่อง แต่ อย่างน้อยครูต้องเป็นคนที่มีรอบรู้ข่าวสารเหตุการณ์ตลอดจนปัญหาของสังคม ได้ติดตามและสังเกตวิธีการ ที่คนต่างฝ่ายต่างความคิดเขาได้เถียงกันด้วยเหตุผล แล้วรู้จักใช้วิจารณ์ญาณวินิจฉัยตามความรู้และ ประสบการณ์ของตน

๕. เป็นกัลยาณมิตร (Friendly or Being Intimate Friend) คุณลักษณะนี้ หมายรวมถึงความมี น้ำใจ ความใกล้ชิดผูกพันกับศิษย์ และเพื่อนร่วมงานลักษณะของการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีมีทักษะทาง สังคมที่เป็นที่รักไว้วางใจ

๖. ฉลาด (Intelligent Clever) คุณลักษณะข้อนี้ไม่สามารถวินิจฉัยได้เพียงผิวเผินอย่างไรก็ตาม การที่ครูสามารถใช้ภาษาโต้ตอบกับผู้อื่นได้อย่างถูกต้องรับฟังเรื่องราวต่าง ๆ ได้เข้าใจรวดเร็ว จับ ประเด็นได้ว่าอะไรสำคัญ ๆ อะไรเป็นประเด็นหลักและประเด็นย่อย ฟังคำสั่งฟังคำถามครั้งเดียวเข้าใจ ลักษณะเหล่านี้เป็นภาพรวมของรูปลักษณ์ และกิจลักษณะ(performance) ที่แสดงให้เห็นว่าครูคนนั้นฉลาด

๗. สุภาพ (Courteous) ครูที่เก่ง ฉลาด รอบรู้ และมั่นใจในตนเองนั้นต้องเป็นคนที่สุภาพด้วยความสุภาพในที่นี้หมายถึงกิริยาที่เหมาะสมกับบุคคล กาลเทศะ แสดงว่าได้รับการฝึกหัดขัดเกลา ไม่ หยาบกระด้าง

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า รูปลักษณ์ของความเป็นครู ได้แก่ P-A-C-I-F-I-C รวมเป็น PACIFIC ซึ่งแปลว่า ความสงบ แต่แฝงความกล้าลึกและพลังที่เปี่ยมล้นกิจลักษณะ (Performance) หมายถึงลักษณะ ของภารกิจที่ครูต้องปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองให้มีความเจริญสมกับความเป็นครู ซึ่งกิจลักษณะที่ครูต้องสั่ง สมและฝึกอบรมให้เกิดขึ้นเป็นการพัฒนาตนเองมี ๔ ประการ ตามหลักพุทธธรรมเรียกว่า ภาวนา ๔ คือ^{๙๖}

๑. กายภาวนา การพัฒนาทางกาย (Physical Development) หมายถึง การฝึกอบรมวิธีการ ปฏิบัติกับสิ่งแวดล้อมซึ่งในที่นี้หมายถึง รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และความรู้สึก รัก ชอบเกลียดชัง ให้ ถูกต้องเหมาะสมอันเป็นไปเพื่อความเว้น อดละ เลิกการกระทำที่นำมาซึ่งโทษนำไปสู่ความเสื่อมเสีย และ มุ่งพัฒนาการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนและส่วนรวม

^{๙๖} วิมพา. (ไทย) ๑/๑๙๙/๑๘๕.

๒. ศีลภาวนา การพัฒนาความประพฤติ (Moral Development) หมายถึงการพัฒนาความประพฤติและจรรยาของบุคคลให้เป็นไปตามหลักการและระเบียบวินัยที่ถูกต้องช่วยให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเมตตา ซื่อตรง ไม่ลวงละเมิด จริงใจ และใช้สติปัญญา

๓. จิตตภาวนา การพัฒนาจิตใจ (Emotional and Mental Development) หมายถึง การฝึกอบรมจิตใจให้เบิกบานผ่องใส เข้มแข็ง มั่นคง ครูที่มีความสุข คือ ครูที่ได้ฝึกอบรมจิตหรือพัฒนาจิตของตนอยู่เสมอ ผู้ที่พัฒนาจิตไม่จำเป็นต้องหลีกเลี่ยงจากวิถีชีวิตของปุถุชน ไม่จำเป็นต้องนุ่งขาวห่มขาวเสมอไป เพราะการฝึกอบรมจิตนั้นเป็นการฝึกจากภายใน มีลักษณะที่เป็นขั้นตอนไม่ฝืนต่อธรรมชาติธรรมชาติของชีวิตเลย

๔. ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา (Intellectual Development) หมายถึงการฝึกอบรมหรือการพัฒนาปัญญา ไม่ได้หมายถึงการสั่งสมความรู้เพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงการวิเคราะห์ฝึกตนเองจากภายใน เช่น การสำรวจความรู้สึก ความคิด ความเข้าใจ ต่อสิ่งเหตุการณ์และปัญหาที่ได้เผชิญด้วยความ เป็นอิสระ ไม่ตกเป็นทาสของอคติ คือ ความรัก โลภ โกรธ หลง ฝึกตนที่จะมองและมีปฏิกิริยาต่อสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริงที่มันเป็นอยู่ รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงและสามารถใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหา

ธีรศักดิ์ อัครบวร ได้สรุปลักษณะของครูที่ดีจากผลการวิจัยต่าง ๆ ไว้ดังนี้^{๙๗}

๑. คุณลักษณะทางด้านส่วนตน ครูที่ดีควรมีลักษณะต่อไปนี้

๑.๑ ความประพฤติดี ครูต้องเป็นแบบอย่างแก่ศิษย์ โดยธรรมชาติศิษย์มีความโน้มเอียงที่จะประพฤติและปฏิบัติตามแบบอย่างตัวครู ทั้งด้านจริยธรรมและการแสดงออกอยู่แล้วดังนั้นครูจึงต้องเป็นผู้มีความประพฤติดีทั้งในห้องเรียนและในการดำเนินชีวิตตามปกติ

๑.๒ มีความใฝ่รู้ดี ครูที่มีความรู้ดีมักจะสอนได้ดีด้วยในการประกอบอาชีพครูนั้น การสอนเป็นงานที่สำคัญที่สุด ฉะนั้นครูจึงควรมีความรู้ในเรื่องที่จะสอนอย่างลึกซึ้งนอกจากนี้ครูจำเป็นต้องมีความรู้รอบตัวกว้างขวาง ทันสมัย ทันวิทยาการที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา

๑.๓ สุขภาพกายดี งานของครูเป็นงานที่หนัก และเหนื่อยต้องทำงานตั้งแต่การเตรียมการสอน จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตรวจงานควบคุมความประพฤติของศิษย์ ให้คำแนะนำปรึกษาแก่ศิษย์ ตลอดจนการวัดและประเมินผลการเรียน ครูจึงต้องมีสุขภาพกายที่แข็งแรง เพื่อจะสามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ได้โดยเรียบร้อยสมบูรณ์

๑.๔ มีสุขภาพจิตดี งานครูเป็นงานที่ต้องอดทนต่อการรบกวนอารมณ์จากศิษย์ครูต้องมีความอดกลั้นต่อความโกรธหรือความไม่พอใจกับความประพฤติของศิษย์ ตลอดจนอดทนต่อความรู้สึกผิดหวังที่ไม่ได้ตั้งใจซึ่งอาจเกิดจาก ความไม่พร้อมของศิษย์ ครูจึงต้องมีสุขภาพจิตที่ดีพอ จึงจะทำให้ครูสามารถควบคุมตนเองได้ดี

๑.๕ บุคลิกภาพดี บุคลิกภาพเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือในตัวครูให้แก่ศิษย์ บุคลิกภาพหลายอย่างเป็นคุณลักษณะที่ฝึกฝนปรุงแต่งได้ เช่น การแต่งกายที่เหมาะสมความสามารถทางการสอน วิธีการพูด มารยาททางสังคมต่างๆ เป็นต้น ศิษย์จะเกิดความเชื่อถือต่อครูได้ง่ายหากว่าครูมีบุคลิกภาพที่ดี ยิ่งครูวางตัวดีก็จะช่วยเพิ่มความเชื่อถือให้กับศิษย์ได้มากยิ่งขึ้น

^{๙๗} ธีรศักดิ์ อัครบวร, **ความเป็นครูไทย**, (กรุงเทพมหานคร : ก. พลพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๖๘-๗๑.

๑.๖ ความตรงต่อเวลา การตรงต่อเวลาเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือและน่าเคารพให้แก่ครู โรงเรียนกำหนดเวลาเรียนเป็นตารางเวลาที่แน่นอนในแต่ละภาคเรียน ครูจึงต้องเป็นคนตรงต่อเวลาในการเข้าสอนตลอดจนการตรวจงานของศิษย์ให้เสร็จตามกำหนด การทำบันทึกต่างๆ เช่น การทำบัญชีเรียกชื่อ การทำผลการเรียน การทำสมุดรายงาน จะต้องเสร็จตามกำหนดเวลาด้วย

๑.๗ เจตคติที่ดีต่อศิษย์ ครูต้องเป็นผู้เข้าใจถึงความต้องการ และความสามารถของศิษย์ ตลอดจนความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านต่างๆ ของศิษย์ รู้จักยอมรับความคิดเห็นและเปิดโอกาสให้ศิษย์ได้แสดงความคิดเห็นโดยเปิดเผย พร้อมทั้งจะช่วยเหลือให้ศิษย์ได้พัฒนาอย่างเต็มที่ทุกด้านตามศักยภาพของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ครูจะต้องช่วยกระตุ้นให้ศิษย์มีความปรารถนาที่จะเรียนรู้มีจิตใจใฝ่รู้ มีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเองอยู่เสมอ โดยไม่หยุดยั้ง

๑.๘ ความสามารถในการพูด ครูจะต้องพูดและใช้ภาษาอยู่เสมอเพื่ออธิบายหรือสั่งสอนศิษย์ ครูจึงต้องสามารถใช้การพูดเป็นสื่อที่จะให้ศิษย์เข้าใจบทเรียนได้ง่าย นอกจากนี้จะต้องออกเสียงให้ถูกต้องและชัดเจน เพื่อเป็นตัวอย่างด้วย ความสามารถในการด้านนี้ยัง รวมถึงน้ำเสียงที่ไพเราะน่าฟังและการพูดแบบเข้มแข็งเด็ดขาดตามสภาวะและเหตุการณ์ด้วย

๒. คุณลักษณะทางด้านวิชาการและงานครู มีลักษณะดังนี้

๒.๑ รอบรู้วิทยาการกว้างขวาง ครูจะต้องเป็นผู้ชำนาญในการศึกษาเล่าเรียนให้แก่นักเรียน ช่วยเหลือด้านการเรียนและด้านความประพฤติของนักเรียน ตลอดจนการแนะแนว ให้นักเรียนเข้าใจ และสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ของตนเองได้ครูจึงต้องเป็นผู้รอบรู้ในศาสตร์สาขาต่างๆ อย่างกว้างขวาง

๒.๒ มีความรู้ในวิชาที่สอนดี ครูต้องมีความรู้ดีในเรื่องที่จะต้องสอน วิชาที่ต้องรับผิดชอบในการให้ความรู้หรือประสบการณ์แก่นักเรียนความรู้ในวิชาที่สอนนั้นจะดีมากน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับการเตรียมการสอนความขยันหมั่นเพียรและความใฝ่รู้ของครูด้วย

๒.๓ มีความรู้ในวิธีสอนดี ครูที่มีความรู้ดีจะต้องสามารถสอนได้ดีด้วยในการประกอบอาชีพ ครูนั่นการสอนเป็นงานที่สำคัญที่สุด ฉะนั้นครูจึงควรวางแผนการสอนอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดจุดประสงค์ รูปแบบการสอน วิธีสอนอุปกรณ์การสอน การสอนการจัดกิจกรรมการสอน และการประเมินผลการเรียน

๒.๔ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ครูที่ดีจะต้องมีความพยายามริเริ่มและหาวิธีการใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ในการศึกษาแก่ศิษย์ให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น การพยายามปรับปรุงงานสอนให้ทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมออันเป็นการพัฒนาการสอนที่ได้ผลดีที่สุด เป็นความคิดริเริ่มนอกจากนี้ความพยายามหาความรู้เพิ่มเติมทั้งในด้านวิชาการ วิธีสอนตลอดจนความรู้เกี่ยวกับความเคลื่อนไหวใหม่ ๆ ในวงการศึกษานี้จำเป็นอย่างมากสำหรับอาชีพครูในปัจจุบัน

๒.๕ เจตคติดีต่ออาชีพ ครูต้องมีศรัทธาต่องานครู สนใจที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะมาจากศิษย์ เพื่อนครูด้วยกัน ผู้ปกครองหรือผู้บริหารก็ตาม ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความกระตือรือร้นที่จะทำงานให้ได้รับความสำเร็จอย่างดี นอกจากนี้ครูต้องตั้งใจพัฒนาการทำงานให้ดียิ่งขึ้นอยู่เสมอด้วย

๒.๖ มีความสามารถในการปรับบทเรียนให้กับนักเรียน ครูที่สอนดีต้องรู้จักปรับปรุงวิธีสอนตลอดเวลา เนื้อหาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาการและสังคมอยู่เสมอความสามารถปรับบทเรียนให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของนักเรียนด้วย

๒.๗ มีความเข้าใจศิษย์ ครูที่ดีจะต้องเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลของศิษย์แต่ละคน ทั้งการสอนและการปกครองจะเป็นไปด้วยดีหากว่าครูเข้าใจ ปัญหาพื้นฐานของแต่ละคนที่แตกต่างกันไป ยิ่งครูสามารถเข้าใจศิษย์ได้ดีเท่าไร ก็ย่อมจะสามารถช่วยเหลือศิษย์ในด้านการเรียนและความประพฤติ ได้ดียิ่งขึ้นเท่านั้น

๒.๘ มีความสามารถในการใช้กลวิธีการสอนต่างๆ ครูต้องสามารถใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาสาระและวัยของศิษย์ในแต่ละชั้นเรียน เพื่อให้ศิษย์เกิดความสนใจและตั้งใจที่จะเรียน นอกจากนี้ครูจะต้องรู้จักใช้อุปกรณ์การสอนหรือสื่อการสอนให้เหมาะสมกับบทเรียน ครูจะต้องรู้จักเร้าให้ศิษย์เกิดความสนใจและอยากรู้อยากเห็น ตั้งใจที่จะศึกษาสิ่งที่ครูจัดเตรียมไว้ให้ด้วย ครูจะต้องส่งเสริมให้ศิษย์รู้จักคิดแก้ปัญหาต่างๆ ได้ตลอดจนช่วยให้รู้วิธีการที่จะแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง

พระสอนศีลธรรมในฐานะเป็นกัลยาณมิตรของนักเรียน ซึ่งตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาผู้ที่จะเป็นครูควรจะต้องประกอบด้วยองค์คุณของความเป็นกัลยาณมิตรประการดังนี้^{๙๘}

๑. ปิโย น่ารัก หมายถึงมีความน่ารักในฐานะเป็นที่วางใจและสนิทสนมของศิษย์โดยครูที่จะเป็นที่รักของศิษย์ได้นั้น ต้องมีพฤติกรรมที่ดีงาม (มีศีลบริสุทธิ์) มีความเห็นถูกต้องทำนองคลองธรรม (เป็นสัมมาทิฐิ) มีความเที่ยงธรรม กล่าวแต่คำสัตย์ ไม่ละทิ้งหน้าที่การงานของตนการทำตัวเป็นที่รักต่อศิษย์และบุคคลทั่วไป การที่ครูจะเป็นที่รักแก่ศิษย์ได้ก็ควรตั้งตนอยู่ในพรหมวิหาร ๔ คือ^{๙๙}

๑.๑ มีเมตตา ปรารถนาดีต่อศิษย์ หาทางให้ศิษย์เป็นสุขและเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านวิชาการและการดำเนินชีวิต คอยระวังมิให้ศิษย์ตกอยู่ในความประมาท

๑.๒ มีกรุณา สงสาร เอ็นดูศิษย์ อยากร่วมช่วยเหลือให้พ้นจากความทุกข์ ความไม่รู้

๑.๓ มีมุทิตา คือ ชื่นชมยินดีเมื่อศิษย์ได้ดี และยกย่องเชิดชูให้ปรากฏเป็นการให้กำลังใจ และช่วยให้เกิดความภูมิใจในตนเอง

๑.๔ มีอุเบกขา คือ วางตัวเป็นกลาง จิตใจที่ตั้งอยู่ในความยุติธรรม ไม่ลำเอียงไม่มีอคติ

๒. ครู น่าเคารพ หมายถึง ความน่าเคารพในฐานะให้เกิดความรู้สึกรอบอุ้มใจเป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย ผู้เป็นครูย่อมเป็นคนที่มีใจหนักแน่นมั่นคง มีเหตุผล ไม่เป็นคนเจ้าอารมณ์ไม่ถือตัวว่าตัวถูกเสมอ ไม่ตกอยู่ในอำนาจอคติ ๓ มีความรู้มั่นคง คือ เป็นคนทั้งหนักแน่นด้วยเหตุผลและมีความรู้ความเชี่ยวชาญในวิชาที่สอน โดยสรุป ครูที่เป็นที่เคารพของศิษย์นอกจากจะเป็นผู้ประกอบด้วยศีลธรรม มีความประพฤติดีงาม มีพรหมวิหารธรรมแล้ว ควรมีลักษณะ คือมีอัธยาศัยดีมีความอดทน มีความโอบอ้อมอารี วจีไพเราะ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความรู้ดีในวิชาที่สอน มีทักษะในวิชาที่สอน การเป็นบุคคลที่มีความหนักแน่นมั่นคง ทั้งในด้านของจิตใจที่หนักแน่นมั่นคงที่จะดำรงตนอยู่ในความดีไม่หวั่นไหวไปตามอำนาจของกิเลสตัณหา และความหนักแน่นในด้านของความรอบรู้ธรรม ที่จะช่วยให้ครู มีคุณสมบัติ ดังกล่าว คือ พละ ๕ ประการได้แก่

๒.๑ ศรัทธาพละ คือ มีความเชื่อในทางที่ชอบ เช่น เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่ว ได้ชั่ว

^{๙๘} กรมการศาสนา, แนวทางการดำเนินงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๕), หน้า ๙๓.

^{๙๙} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๔๔/๒๒๕.

๒.๒ วิริยะพละ คือ ความเพียรในทางที่ชอบ คือ เพียรเลิกละความชั่ว เพียรระวังความชั่วไม่ให้เกิดในสันดาน

๒.๓ สติพละ หมายถึง ความระลึกได้ มีความรู้สึกรู้ตัวในการกระทำ การพูด การคิดให้รอบคอบ

๒.๔ สมาธิพละ หมายถึง ความมีใจจดจ่อแน่วแน่นมั่นคงในสิ่งที่เพียรปฏิบัติพลังสมาธินี้จะเป็นกำลังต่อต้าน ความฟุ้งซ่านมิให้เกิดขึ้นในใจ

๒.๕ ปัญญาพละ หมายถึง ความรอบรู้ คือรู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรควรทำอะไรควรเว้น อะไรเป็นประโยชน์ และอะไรไร้ประโยชน์^{๑๐๐}

๓. กาวินิโย น่ายกย่อง หมายถึง ความน่ายกย่องในฐานะทรงคุณคือความรู้ และภูมิปัญญาแท้จริง ครูที่น่ายกย่องควรมีลักษณะ คือ ๑) มีระเบียบวินัย ๒) มีการเลี้ยงชีพสุจริต ๓) มีการสอนอันบริสุทธิ์ ๔) มีความรู้ที่เป็นหลักฐานอ้างอิงได้ ๕) มีความเห็นชอบประกอบด้วย ปัญญาที่ถูกต้อง ๖) มีความประพฤติชอบตามอย่างที่ดีสอนผู้อื่น

๔. วัตตา รู้จักพูด หมายถึง การเป็นผู้ให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดีโดยผู้ที่เป็นครูนั้นต้องเอาใจใส่คอยว่ากล่าวตักเตือนแนะนำพร่ำสอนศิษย์ว่า สิ่งนี้ควรทำ สิ่งนี้ไม่ควรทำ เมื่อเห็นศิษย์เป็นคนประมาท ไม่เอาใจใส่ในการเรียน หรือกระทำการสิ่งใดที่ผิด ก็อดทนอยู่ไม่ได้ต้องว่ากล่าวตักเตือนชี้ถูกชี้ผิดเป็นผู้มีมานะในการตักเตือนสั่งสอน เพื่อให้ศิษย์มีความรู้ความสามารถ และเป็นคนดี คือ ใช้ความรู้ ความสามารถไปในทางสุจริต เป็นประโยชน์ ต่อตนเองและผู้อื่นได้ ลักษณะการสอนในแง่ของพุทธศาสนามี ๕ ประการ คือ

๔.๑ สันทัสสนา คือ สอนให้เข้าใจชัดเจน เห็นจริงอย่างที่ต้องการ ซึ่งจะต้องดำเนินไปตามลำดับขั้นดังนี้ คือ สอนจากสิ่งที่รู้แล้วไปหาสิ่งที่ยังไม่รู้ สอนจากสิ่งที่ง่ายไปหาสิ่งที่ยาก สอนจากสิ่งที่เป็รูปธรรมไปหาสิ่งที่เป็นามธรรม

๔.๒ สมาทปนา คือ การกระตุ้นเร่งเร้า เพื่อให้เกิดความกระตือรือร้นที่จะประพฤติปฏิบัติตามที่ครูสอน

๔.๓ สมุตเตชนา สร้างกำลังใจ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าคิดกล้าพูด กล้าทำไม่ครั่นคร้าม ต่อความยากลำบากหรืออุปสรรคใด ๆ

๔.๔ สัมปหังสนา สร้างความเพลิดเพลินให้แก่ผู้เรียน คือมีเทคนิคในการสอนที่จะทำให้การเรียนการสอนน่าสนใจ

๕. วจนักขโม อดทนต่อถ้อยคำ หมายถึงพร้อมที่จะรับฟังคำซักถามต่างๆ อยู่เสมอ และสามารถรับฟังได้ด้วยอารมณ์อดทนไม่เบื่อง่าย กล่าวคือ ผู้ที่เป็นครูนั้นต้องเป็นคนมีขันติธรรมอดทนต่อถ้อยคำที่ล่วงเกินดูหมิ่นของศิษย์บางคนที่ไม่พอใจโดยไม่แสดงออกมานอกหน้าเก็บความรู้สึกละอายใจไว้ ไม่แสดงกิริยาวาจาที่ไม่สมควรออกมา ไม่ผูกโกรธ ไม่พยาบาท ไม่อาฆาตต่อศิษย์ที่กล่าวล่วงเกิน

๖. คัมภีรญจะ กลัง กัดดา อธิบายเรื่องยากให้เข้าใจง่าย หมายถึงการเป็นผู้สามารถกล่าวชี้แจง แล่งเรื่องต่าง ๆ ที่ลึกซึ้งแก่ศิษย์ได้ โดยพยายามอธิบายชี้แจงข้อที่ยากที่ลึกลับให้กระจ่างให้เข้าใจง่าย สามารถยกอุทาหรณ์เปรียบเทียบให้เห็นแจ้งเห็นจริงโดยปราศจากข้อสงสัยเหมือนเปิดของที่ปิด หาย

^{๑๐๐} วิ.ม.พ. (ไทย) ๑/๑๙๙/๑๘๕.

ของที่คว่ำ บอกทางแก่คนหลงทาง สามารถขยายข้อความที่ยากให้ง่ายแก่การเข้าใจ การตีความในวิชาการนั้นๆ ให้ละเอียดลึกซึ้งง่ายแก่การเข้าใจ เพราะวิชาการต่างๆ ที่ครูนำมาสอนนั้นล้วนเป็นเรื่องที่ผู้เรียนไม่เคยเรียนมาก่อน ครูจะต้องมีวิธีที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเรื่องยากๆ ได้โดยง่าย โดยวิธีการดังนี้คือ

๖.๑ แสดงจุดเด่น หัวข้อสำคัญๆ หรือโครงสร้างของวิชานั้น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอด ก่อนที่จะอธิบายในรายละเอียดต่อไป

๖.๒ แสดงเหตุผลในวิชานั้น เช่น อธิบายจากเหตุไปสู่ผล อธิบายจากผลไปสู่สาเหตุ ยกตัวอย่างประกอบหรือ เปรียบเทียบกับเนื้อหาของวิชาอื่นๆ ที่ใกล้เคียง

๖.๓ แสดงเนื้อหาที่เป็นแก่นหรือสาระสำคัญของวิชานั้น ตลอดจนชี้ให้เห็นคุณค่าในเชิงปฏิบัติ เพราะผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้นถ้าสิ่งนั้นเป็นสิ่งใกล้ตัวสามารถนำมาปฏิบัติได้

๗. โน จัณฐาเน นิโยชเย ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย หมายถึงการที่ครูไม่ชักชวนแนะนำศิษย์ไปในทางที่ชั่ว ไม่เหมาะสม ไม่สมควร ผิดทั้งศีลธรรมและกฎหมาย รู้จักและแนะนำศิษย์ไปในทางที่ถูกที่ควรหมายถึง ไม่นำศิษย์ไปในทางที่เสื่อมเสีย หรือชักชวนไปสู่อบายมุขเช่นดื่มเหล้า สูบบุหรี่ เล่นการพนัน เทียวสถานเริงรมย์ต่าง ๆ วิธีการแนะนำศิษย์ไปในทางที่ถูกที่ควรนั้นมีอยู่ ๓ ประการคือ

๗.๑ นิคคหวิธี คิตทหวิธี ใช้วิธีชูกำราบ เป็นวิธีเตือนให้ศิษย์รู้สึกตัวและละความชั่ว กล่าวคือเมื่อเห็นศิษย์ประพฤติไปในทางที่ไม่ถูกไม่ควร

๗.๒ ปคคหวิธี ใช้วิธียกย่องชมเชย เป็นการกระตุ้นส่งเสริมให้เกิดนิสัยที่ดีและป้องกันไม่ให้เกิดนิสัยที่ไม่ดี เมื่อใดที่เห็นศิษย์ทำความดีครูจะต้องยกย่องชมเชย

๗.๓ ทิฏฐานคตวิธี ใช้วิธีกระทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง ครูต้องการให้ศิษย์ประพฤติปฏิบัติอย่างไร ครูก็ต้องปฏิบัติตน เช่นนั้นให้ศิษย์ได้เห็นเป็นตัวอย่างพระพุทธศาสนาถือว่าความสัมพันธ์ของผู้สอนที่มีต่อผู้เรียนนั้น อยู่ในฐานะเป็นกัลยาณมิตร คือ เป็นผู้ช่วยเหลือแนะนำผู้เรียนให้ดำเนินก้าวหน้าไปในมรรคาแห่งการฝึกอบรม องค์คุณทั้งนี้ เป็นคุณลักษณะที่ผู้สอนหรือครูผู้มีความกรุณาโดยทั่วไปจะมีได้ ไม่จำกัดเฉพาะพระพุทธเจ้าเท่านั้น

จากที่กล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ผู้ที่จะเป็นครูตามหลักการทางพระพุทธศาสนาหรือพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจะต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติดีสามารถที่จะเป็นต้นแบบของศิษย์ได้ ต้องเป็นผู้ที่มีบุคลิกดี มีความเป็นกัลยาณมิตรน่าคบหาสมาคม มีความอดทนรับผิชอบ มีทักษะในการสื่อสารที่ดี และมีความ รัก ความเมตตาหวังดีต่อศิษย์เสมอ ปฏิบัติงานโดยไม่หวังผลตอบแทน และเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการสอนตามหลักการทางพระพุทธศาสนา

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาตรวจสอบเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ผู้ศึกษาค้นคว้ามามีเป็นแนวทางในการวิจัยดังต่อไปนี้

กระทรวงศึกษาธิการ ในตำราหลักสูตรขั้นพื้นฐาน ๒๕๔๔ ได้ระบุไว้ว่าแนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจสติปัญญาความรู้ คุณคุณธรรมดังกล่าวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ ได้กำหนดให้มีการจัดทำหลักสูตร

การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทยเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อและกำหนดให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคมภูมิปัญญาท้องถิ่นคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวชุมชนสังคมและประเทศชาติ^{๑๐๑}

กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ ในตำราหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๔๔ ได้ระบุไว้ว่ามีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นคนดีมีปัญญามีความสุขมีความเป็นไทยมีศักยภาพในการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยมีมาตรฐานการเรียนรู้เป็นข้อกำหนดคุณภาพของผู้เรียนทั้งด้านความรู้ทักษะ กระบวนการและคุณธรรมจริยธรรมค่านิยม และได้กำหนดสาระการเรียนรู้ที่เป็นองค์ความรู้ครอบคลุมการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๑๒ ปี และโดยการพัฒนาคนให้เป็นคนดีมีความสำคัญยิ่ง ดังนั้นมาตรฐานการเรียนรู้ทั้ง ๘ กลุ่มสาระการเรียนรู้จึงได้กำหนดคุณภาพของผู้เรียนในด้านคุณธรรมจริยธรรมค่านิยมไว้ทุกมาตรฐานซึ่งจะต้องบูรณาการไว้ในการเรียนรู้ การสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้นอกจากนี้ยังได้กำหนดให้ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรมเป็นสาระการเรียนรู้ที่ ๑ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม^{๑๐๒}

นพมาศ ธีรเวคิน ได้แสดงไว้ในหนังสือจิตวิทยาสังคมสรุปความได้ว่าสังคมไทยถือได้ว่าเป็นสังคมชาวพุทธมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติในอดีตสังคมไทยได้อาศัยคำสอนวิถีทางวัฒนธรรมหรือประเพณีที่เนื่องด้วยพระพุทธศาสนาในการหล่อหลอมและพัฒนาจิตใจให้เป็นคนดีรู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือซึ่งกันและกันแต่ในสมัยปัจจุบันผลจากการรับเอาอิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาทำให้สิ่งต่างๆ เหล่านั้นก็เปลี่ยนไปจนก่อให้เกิดปัญหาและภาวะวิกฤตศรัทธาในพระพุทธศาสนาอันสืบเนื่องมาจากการประหลาดย่นย่อของพระสงฆ์และการไร้การศึกษาด้านพระพุทธศาสนาของคนในสังคมดังนั้นสภาพของสังคมปัจจุบันชาวพุทธควรให้ความสนใจกับการศึกษาหลักพระพุทธศาสนาให้มากขึ้นโดยควรที่จะต้องหันมาศึกษาและนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมประเทศชาติไม่ควรนำศาสนาไปแขวนไว้กับบุคคลหรือกระแสสังคมเพราะเมื่อทำเช่นนั้นชาวพุทธก็จะมีหลักเกณฑ์ในการคิดที่ถูกต้องทั้งนี้ก็เป็นการพัฒนาศักยภาพทางจิตใจให้สูงขึ้นจนสามารถที่จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมได้เพราะพัฒนาการทางศีลธรรมนั้นถือเป็นการบรรลุขั้นสุดยอดของความเป็นมนุษย์เนื่องจากการสร้างความสูงส่งทางด้านจิตใจให้มีความรับผิดชอบความรู้ผิดรู้ชอบมีความสำนึกในเรื่องเกี่ยวกับความถูกต้องความยุติธรรมและมีความสำนึกบาปบุญคุณโทษตลอดจนความรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง^{๑๐๓}

ชิตาพัชร์ คงเพชร ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาองค์กร : กรณีศึกษาสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดอุทัยธานี ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการและ

^{๑๐๑} กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๖.

^{๑๐๒} กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, (ม.ป.ท. : ๒๕๔๔), หน้า ๒.

^{๑๐๓} นพมาศ ธีรเวคิน, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๒.

ประชาชนมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาองค์กรของสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดอุทัยธานี ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า ข้าราชการและประชาชนมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาองค์กรของสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดอุทัยธานี อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการและประชาชนต่อประสิทธิภาพการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาองค์กรของสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดอุทัยธานีโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษาและรายได้ต่อเดือนที่แตกต่างกัน ผลการสมมติฐานพบว่า ข้าราชการและประชาชนมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาองค์กรของสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดอุทัยธานี ด้านอายุและด้านการศึกษาไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านเพศและรายได้ต่อเดือนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ข้อเสนอแนะในการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาองค์กรของสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดอุทัยธานี ๑.ควรเพิ่มงบประมาณด้านอุปกรณ์และเครื่องมือพร้อมจัดอบรมให้ความรู้ด้านระบบและจัดซื้อจัดจ้างอุปกรณ์และเครื่องมือที่ทันสมัย ๒.ให้ความรู้ด้านจริยธรรมในการปฏิบัติงาน การสัมมนาหรืออบรมเพื่อสร้างแนวคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ และเปรียบเทียบการทำงานจากความคิดเห็นกับแนวคิดใหม่ว่าสิ่งไหนให้ผลมากกว่ากันหรือผลออกมาแล้วเหมือนหรือต่างกันมากน้อยเพียงใด ๓.ควรศึกษาระบบข้อมูลข่าวสารและสื่อสารข้อมูลข่าวสารได้อย่างมีประสิทธิภาพและถูกต้องเพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดควรมีผู้ตรวจทานข้อมูลข่าวสารก่อนเผยแพร่ออกไปสู่สาธารณชน^{๑๐๔}

คำนิง กุศลสมบุญ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการพลเรือน : ศึกษาเฉพาะกรณีกองบริหารงานกรมวิธีแบบแสดงรายการภาษีกรมสรรพากร” ผลการวิจัยพบว่า สภาพแวดล้อมเกี่ยวกับ คนงาน สถานที่ทำงาน ระดับการศึกษา เงินเดือน และประสบการณ์ในการปฏิบัติงานมีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานในระดับสูง เกี่ยวกับเรื่อง การได้การยอมรับนับถือ ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ความมั่นคงในตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบันมีสภาพการทำงานที่เอื้ออำนวยเพื่อนร่วมงานและมีความพอใจในเพื่อนร่วมงานปัจจุบัน^{๑๐๕}

วิภาพร วีรฤทธิชัย ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ผลกระทบของการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ต่อประสิทธิภาพการทำงานความพึงพอใจในการให้บริการและผลการดำเนินงานของสำนักงานบัญชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ผลการวิจัยพบว่า ผู้ประกอบการสำนักงานบัญชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับการมีประสิทธิภาพการทำงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก ได้แก่ด้านระยะเวลาที่ให้บริการ เช่น เมื่อมีงานเร่งด่วน พนักงานทุกคนพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลืองาน ธุรกิจมีความตรงต่อเวลาในการให้บริการแก่ลูกค้า เป็นต้น และด้านคุณภาพของการให้บริการ เช่น ธุรกิจมีการอำนวยความสะดวก

^{๑๐๔} ชีสาพัชร คงเพชร, “ประสิทธิภาพการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาองค์กร : กรณีศึกษาสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดอุทัยธานี”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕),

^{๑๐๕} คำนิง กุศลสมบุญ, “ปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการพลเรือน : ศึกษาเฉพาะกรณีกองบริหารงานกรมวิธีแบบแสดงรายการภาษี กรมสรรพากร”, *วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๓๕),

ให้กับลูกค้ามีการติดต่อสื่อสาร และประสานงานที่ดี ธุรกิจสามารถให้คำปรึกษาได้หลากหลายครบวงจร รวดเร็ว จริงใจ ธุรกิจมีประสบการณ์ในการให้บริการลูกค้าเป็นระยะเวลายาวนาน ซึ่งสามารถสร้างความน่าเชื่อถือให้กับลูกค้าได้^{๑๐๖}

นางวิรินทร์ญา ทวีอนันต์ธนกุล ได้ทำการศึกษา “ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการเงิน การคลังท้องถิ่นของเทศบาลในจังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านการเงินการคลังท้องถิ่นของเทศบาลในจังหวัดนครสวรรค์ อยู่ในระดับมาก (= ๓.๖๒) และเมื่อจำแนกรายด้านพบว่า ด้านการบริหารงานบุคคลอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านการวางแผน ด้านหน้าที่ความรับผิดชอบ ด้านการตัดสินใจ ด้านการประสานงาน และด้านระบบสารสนเทศ/ข้อมูลข่าวสาร อยู่ในระดับมาก ^{๑๐๗}

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เกื้อจิตร ชีระกาญจน์ ได้ศึกษา “สมรรถนะของผู้จัดการฝ่ายบริหารทรัพยากรบุคคลของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย มีองค์ประกอบหลัก ๓ องค์ประกอบ คือ ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และคุณลักษณะ (Attributes) และจะต้องมีความสามารถแต่ละองค์ประกอบดังนี้ องค์ประกอบที่ ๑ ด้านความรู้ (Knowledge) ผู้จัดการฝ่ายบริหารทรัพยากรบุคคลจะต้องมี Technical Skill และ Focus on Customer องค์ประกอบที่ ๒ ด้านทักษะ (Skill) ผู้จัดการฝ่ายบริหารทรัพยากรบุคคลจะต้องมี Communication และ Teamwork และองค์ประกอบที่ ๓ คุณลักษณะ (Attributes) ผู้จัดการฝ่ายบริหารทรัพยากรบุคคลจะต้องมี Innovation, Leadership, Flexibility, Motivation, Building Relationship ^{๑๐๘}

พระจอม จารุณโณ ได้ศึกษา “ประสิทธิผลในการบริหารงานของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี” ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพของผู้บริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านม่วงประชาชนมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.16$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน มีเพียงด้านการติดตามผลที่อยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยตามลำดับ คือ ด้านสถานที่ให้บริการ ($\bar{X} = 3.34$) ด้านกระบวนการให้บริการ ($\bar{X} = 3.12$) ด้านการปฏิบัติงานของบุคลากร ($\bar{X} = 3.11$) และด้านการวางแผน ($\bar{X} = 3.02$) ^{๑๐๙}

^{๑๐๖} วิภาพร วีรฤทธิชัย, “ผลกระทบของการบริหารลูกค้าสัมพันธ์ต่อประสิทธิภาพการทำงานความพึงพอใจในการให้บริการและผลการดำเนินงานของสำนักงานบัญชีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, **วิทยานิพนธ์บัญชีมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๙),

^{๑๐๗} นางวิรินทร์ญา ทวีอนันต์ธนกุล, “ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการเงินการคลังท้องถิ่นของเทศบาลในจังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗),

^{๑๐๘} พระครูวัชรอินทวงศ์ อินทวิโส, “ศึกษาประสิทธิภาพของการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเวฬุวันวิทยา ตำบลหนองไผ่ อำเภอนายบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕),

^{๑๐๙} พระจอม จารุณโณ, “ประสิทธิผลในการบริหารงานของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖),

๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอน ถือเป็นหัวใจของการศึกษา การศึกษาจะบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน หรือพัฒนาทรัพยากรบุคคลได้หรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับกระบวนการ หรือวิธีการในการจัดการเรียนการสอน ดังนั้น ในการจัดการเรียนการสอน จึงต้องศึกษาวิธีการ วัสดุ อุปกรณ์ วัตถุประสงค์ ให้ครอบคลุม เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งมีนักวิจัยหลายท่านได้ทำการศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยดังต่อไปนี้

พระมหาสิงห์ชัย ธมมชโย (เขียวสุก) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมเยาวชน ในตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ตามความคาดหวังของกลุ่มผู้ปกครอง มีความเห็นว่า พระสงฆ์ทำบทบาทในด้านสาธารณูปโภค และระบบนิเวศเป็นอันดับหนึ่ง และคาดหวังให้พระสงฆ์แสดงบทบาทในการอบรมเยาวชนให้ตั้งอยู่ในจริยธรรมให้มากขึ้น และการเป็นตัวอย่างที่ดีของเยาวชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและครอบครัว เนื่องจากผู้ปกครองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพนอกบ้าน ทำให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานทำได้ไม่เต็มที่^{๑๑๐}

พระครูสมุห์วิโรจน์ วรมงคล (ใจชื่อสมบุญ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒ มีความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาด้านการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้าน พบว่ามีความคิดเห็นในระดับมาก คือ ด้านวัดผลประเมินผล ส่วนข้ออื่นๆ อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน^{๑๑๑}

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การสอนของครูนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียน โดยเฉพาะพระสอนศีลธรรม ซึ่งเป็นทั้งผู้ถ่ายทอดความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ดังนั้นในการส่งเสริมให้พระสงฆ์เข้ามาในโรงเรียนเพื่อถ่ายทอดวิชาความรู้ โดยเฉพาะทางพระพุทธศาสนา ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีความรู้อย่างแจ่มแจ้ง จึงเป็นสิ่งที่ควรส่งเสริม แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่ควรคำนึงถึงคือ ยุทธวิธีในการถ่ายทอดความรู้ เนื่องจากพระสงฆ์บางรูปที่เป็นพระสอนศีลธรรม ไม่มีความรู้ทางศาสตร์การสอน ซึ่งต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในหลายด้าน ดังนั้นการถ่ายทอดความรู้จึงอาจไม่ครอบคลุม ดังนั้นจึงควรมีการให้ความรู้แก่พระสงฆ์สอนศีลธรรมในโรงเรียนด้วยวิธีการต่างๆ ก่อนเข้าปฏิบัติงานสอนในโรงเรียนทั้งนี้เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่พระสอนศีลธรรม เพื่อให้ปฏิบัติงานได้อย่างเต็มตามประสิทธิภาพส่งผลต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และคุณภาพของนักเรียน

^{๑๑๐} พระมหาสิงห์ชัย ธมมชโย (เขียวสุก), “บทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙),

^{๑๑๑} พระครูสมุห์วิโรจน์ วรมงคล (ใจชื่อสมบุญ), พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔),

๒.๕.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสอนศีลธรรม

พระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา เป็นโครงการที่มุ่งหวังให้พระภิกษุสงฆ์ได้กลับมาใกล้ชิดประชาชนเหมือนเมื่อครั้งอดีต เพื่อกล่อมเกลาจิตใจ ให้บุคคลมีแนวทางที่ตรงตามในการดำเนินชีวิตโดยมีแบบอย่างที่ดี ในด้านความประพฤติ จิตใจ นำพระพุทธศาสนากลับมาสู่สังคมไทย เพื่อทำให้เกิดการสอนให้รู้ทำให้ดู และอยู่ให้เห็น ดังนั้นการนำพระพุทธศาสนากลับมาสู่สังคมไทยจึงเป็นการสร้างคุณค่ามหาศาลในสังคม การนำพระสอนศีลธรรม คือ ผู้รู้เรื่องศีลธรรมโดยตรงมาถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียนจึงเป็นเรื่องที่ตรงตามในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนดังต่อไปนี้

พระมหาสังเวียร ปญฺญารโ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์ จากผลการวิจัย พบว่าด้านการปรับตัวและการปรับบทบาท หากพระสงฆ์ยังสามารถปรับและนำหลักธรรมะวิธีการสอนที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน พระสงฆ์จะได้รับความเคารพนับถือ และความศรัทธาจากประชาชน การนำหลักธรรมความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาพัฒนาควบคู่กับการพัฒนาทางเศรษฐกิจไม่เพียงเกิดผลต่อชุมชนด้านศีลธรรมเท่านั้นยังทำให้เกิดการรวมกลุ่มและรู้สึกในความสามัคคีร่วมกันที่ดำเนินกิจกรรมต่อกลุ่ม ทำให้ชุมชนเกิดการพึ่งตนเอง โดยพระสงฆ์ได้ปรับบทบาทในการเข้าถึง เข้าไปรับรู้ปัญหาของชุมชน เช่นปัญหาความยากจน โดยได้หยิบยกเอาปัญหาเหล่านั้นมาเป็นสื่อกระตุ้นส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ชุมชนโดยอาศัยหลักพระศาสนาจากการเรียนรู้ชุมชนมาใช้เพื่อแก้ปัญหาชุมชนได้อย่างลงตัวโดยการปลูกฝังคุณธรรม^{๑๑๒}

พระมหาวิโรจน์ ธาระพุด ได้ศึกษาเรื่อง การปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรมของพระธรรมวิทยากร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไข ผลการศึกษาพบว่า ๑) วิธีการสร้างความร่วมมือเพื่อให้เกิดความร่วมมือขึ้นระหว่างบ้าน วัดและโรงเรียนที่พระธรรมวิทยากรนำมาใช้ได้แก่การติดต่อสื่อสารและการประสานงาน ๒) สำหรับปัญหาและอุปสรรค ที่พบคือปัญหาด้านบุคลากร ด้านเงินทุน ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านวิชาการ ด้านนิเทศงาน และด้านความร่วมมือและประสานงาน ๓) การแก้ไขปัญหาที่พระธรรมวิทยากรต้องการ คือ การพัฒนาบุคลากร การสนับสนุนด้านทรัพยากร การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่การมีผู้เชี่ยวชาญและคณะที่ปรึกษา และการสร้างความร่วมมือและประสานงาน และมีข้อเสนอแนะว่าแผนพระธรรมวิทยากรควรร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐที่ทำงานด้านการเผยแผ่และพัฒนาจริยธรรมทั่วประเทศ ให้มีวิธีการปฏิบัติเป็นรูปแบบเดียวกันทั่วประเทศ^{๑๑๓}

^{๑๑๒} พระมหาสังเวียร ปญฺญารโ, “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐),

^{๑๑๓} พระมหาวิโรจน์ ธาระพุด, “ศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรมของพระธรรมวิทยากร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย”, วิทยานิพนธ์สังคมศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔),

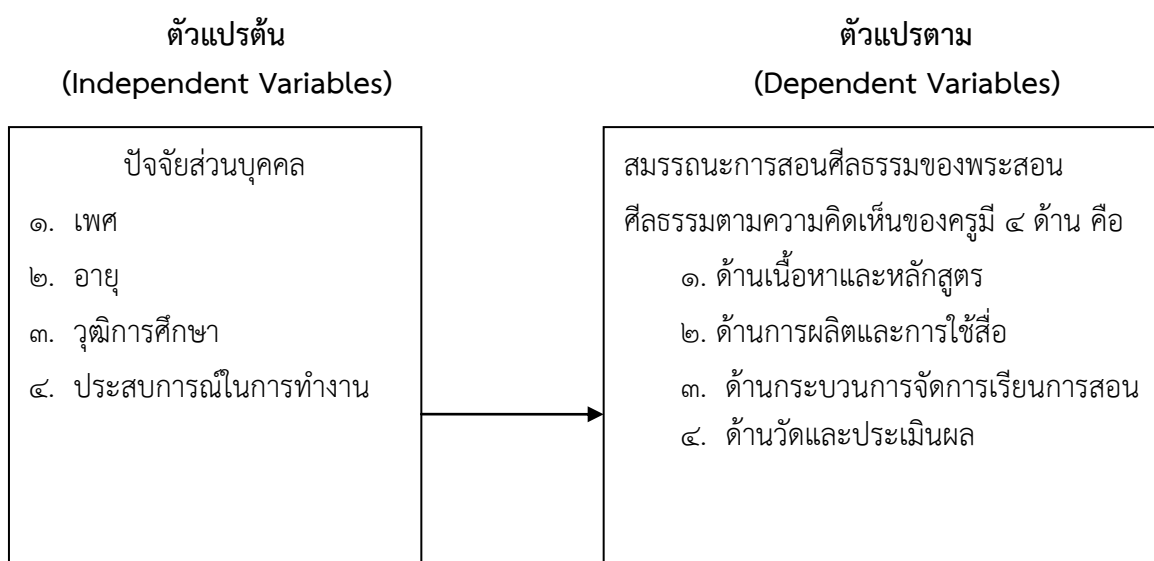
จากงานวิจัยที่กล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องทำหลายประการ นอกจากการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนแล้วพระสงฆ์ยังต้องศึกษาหาความรู้เพื่อที่จะพัฒนาตนเองเพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่ที่มีสมรรถนะที่ดีเยี่ยม โดยเฉพาะพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในด้านต่างๆ เป็นอย่างดี

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเรื่อง ศึกษาสมรรถนะการสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต ๒

ตัวแปรต้น (Independent Variables) ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา และ ประสบการณ์ในการทำงาน

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ สมรรถนะการสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต ๒ ๔ ด้าน

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย